

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAPTIRIM KARARLARI VE RUSYA
FEDERASYONU'NUN YAPTIRIM KONUSUNDAKİ POLİTİKASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Rushan Salikhov**

ANKARA-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAPTIRIM KARARLARI VE RUSYA
FEDERASYONU'NUN YAPTIRIM KONUSUNDAKİ POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Rushan Salikhov

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Funda Keskin

ANKARA-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAPTIRIM KARARLARI VE RUSYA
FEDERASYONU'NUN YAPTIRIM KONUSUNDAKİ POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Funda Keskin

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (08/04/2008)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Rushan Salikhov

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ULUSLARARASI HUKUK DÜZENİNDE YAPTIRIMIN ROLÜ	7
I. Uluslararası Sorumluluk	7
A. Devletin Uluslararası Sorumluluğu	7
B. Devletin Uluslararası Sorumluluğundan Doğan Karşı-Önlemler	10
II. Uluslararası Hukukta Yaptırım	12
A. Uluslararası Hukuk Kuralının Asıl Unsuru Olarak Yaptırım	13
1. Uluslararası hukukta yaptırım kurumunun oluşumu	16
2. Yaptırımın genel özellikleri	19
3. Zorlama şekli olarak yaptırım	22
B. Uluslararası Hukuk Olgusu Olarak Yaptırımın Yadsınması	24
III. Uluslararası Hukukta Yaptırım ve Sorumluluk Arasındaki İlişki	28
BÖLÜM 2: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ’NİN YAPTIRIM MEKANİZMASI	32
I. Uluslararası Hukuk Düzeninin Korunmasının En Önemli Parçası Olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Yaptırım Kurumu	32
A. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Yaptırım Kararlarının Hukuki Niteliği.....	36
B. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Yaptırım Sistemi.....	39
II. BM Güvenlik Konseyi Yaptırımlarının Türleri	45
A. Diplomatik Yaptırımlar	49
B. Ekonomik Yaptırımlar	51
C. Askeri Yaptırımlar	55
D. Diğer Yaptırım Türleri	60
III. BM Güvenlik Konseyi Zorlayıcı Tedbirler Sisteminde Hedefe Yönelik Yaptırımlar Kavramının Uygulanması	64
A. İnterlaken Süreci	65
B. Bonn-Berlin Süreci	69
C. Stockholm Süreci	73

IV. BM Güvenlik Konseyi Yaptırım Kurullarının İşlevleri	79
BÖLÜM 3: RUSYA FEDERASYONU'NUN BM YAPTIRIMLARI KONUSUNDAKİ POLİTİKASI	83
I. Rusya'nın BM'deki Durumu	83
II. Rusya Federasyonu'nun Yaptırım Politikası	91
A. 1990 Körfez Krizi Sonrası Irak'a Uygulanan Yaptırımlar	91
B. 1990'lı Yıllarda Libya'ya Karşı Uygulanan Yaptırımlar Konusunda Rusya'nın Pozisyonu	94
C. Eski Yugoslavya Krizinde Rusya'nın Tutumu	98
D. İran'ın Nükleer Programı ile İlgili Pozisyonu	102
E. Libya'daki Çatışmalar Sırasında Rusya'nın Pozisyonu	109
F. Eritre ve Somali'ye Karşı Yaptırımlar	113
G. Suriye Sorununda Rusya'nın Pozisyonu	117
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	129
ÖZET	146
ABSTRACT	147

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMFSO	: Birleşmiş Milletler'in Fildişi Sahili'ndeki Operasyonu
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Böl.	: Bölüm
C.	: Cilt
GFH	: Somali'nin Geçici Federal Hükümeti
İMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İNY	: İşlenmiş Nükleer Yakıt
MC	: Milletler Cemiyeti
Mad. / md.	: Madde
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
No.	: Numara
RF	: Rusya Federasyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Modern dünyada hiçbir kişi ve hiçbir devlet, güvenliğini kendi başına temin edemez ve bu bir gerçektir. Her birinin ortak güvenliği, yalnızca işbirliğiyle sağlanabilmektedir. Tüm eksiklikleri ve çelişkilerine rağmen, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması uluslararası güvenlik ve dünya düzenini sağlamak için önemli bir mekanizmadır. Barışın korunması, BM sistemi içerisinde büyük ölçüde güvenlik önlemleri kapsamında uygulanabilir.

BM Antlaşması'nın giriş bölümünde aşağıdakiler tasdik edilmişti: 'Biz Birleşmiş Milletler halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya ... ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ... tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya... karar verdik'.¹ Bu husus, insan haklarının teşvik edilmesi ve korunması, tüm Örgüt işinin ve yukarıda söz edilen uluslararası hukuk gelişimi bileşeni ile üye devletleri işbirliğinin karşılaştırılması olan BM Antlaşması'nın ana fikrini yansıtmaktadır.

Kuruluşundan günümüze kadar geçen zamana rağmen BM, hala uluslararası sorunları önleyebilme yeteneğini sorgulayan tartışmaların merkezindedir. Bu bağlamda, bu çalışmada BM yaptırımlarının uluslararası alanda çıkan sosyal, ekonomik, politik ve askeri yaptırımın rolünü incelenmektedir.

¹ *Birleşmiş Milletler Antlaşması*, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Ankara, Ekim 2006, s. 3.

Uluslararası yaptırımlar, uluslararası barışın ve uluslararası hukukun sağlanmasında önemli bir unsurdur. Uluslararası ilişkiler literatürü içindeki en basit anlamıyla yaptırım, bir düzen kuralına uygun davranışı sağlayacak her türlü tedbir vasıtaları olarak tanımlanabilir.

Yaptırım kavramının tarihi yaklaşık iki bin yıldır. Bu tür tedbirlerin kullanımının ilk örneklerini Antik Yunan'da görebilmekteyiz. Orta çağlarda ise bu önlemler “misilleme önlemleri” diyerek adlandırılmaktadır. Yaptırım terimi, tarihte ilk kez Milletler Cemiyeti Misakı'nda yer almıştır. BM'nin kurulmasıyla birlikte bu tür önlemler BM Antlaşması'nın VII. Bölümünde tespit edilmiştir.

BM Antlaşması'nı incelerken, bu belgede “geçici” ve “zorlayıcı” önlemler kavramının bir kaç yerde kullanıldığını görebilmekteyiz. Bu kavramlar, Antlaşma'nın VII. Bölümünde belirtilen uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Güvenlik Konseyi'nin faaliyetlerini kastetmektedir. Bu tür önlemler askeri gücü içerebilir ya da içermeyebilir. Ama Güvenlik Konseyi'nin kararlarını inceleyerek, bu tür önlemlerin “yaptırım” kavramı altında gerçekleştiğini görebiliriz (Antlaşma'nın hiç bir maddesinde “yaptırım” kavramı yer almamasına rağmen).

Günümüzde BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı kavramı 2 anlamda kullanılmaktadır:

- Güvenlik Konseyi'nin, BM Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde aldığı her karar;
- BM Antlaşması'nın 41. maddesi çerçevesinde alınan ve askeri güç içermeyen önlemler.

Son zamanlara kadar BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararları geniş kapsamlıydı ve ihlalcı devlete karşı BM'nin tüm üye devletleri tarafından genel olarak ticaret ambargosu konulması demekti. Bu tür yaptırımlar, Eski Yugoslavya ve Irak'a, daha az bir ölçüde Haiti ve Güney Rodezya'ya karşı uygulanmıştı. Günümüzde BM yaptırım kararları, genel olarak Güvenlik Konseyi'nin "kara liste"sinde olan tüzel ve gerçek kişilere karşı kullanılmaktadır (aktiflerin dondurulması, ulaşım yasağı, silah veya ekonomi için önemli olan tesis sevkiyatı yasağı v.s.). Bu tür yaptırımlar "hedefe yönelik yaptırımlar" olarak adlandırılmaktadır.

Ne yazık ki, BM Antlaşması'nın yaptırım ile ilgili normlarının bazı devletler tarafından gevşek bir şekilde yorumlanmaları ve başka taraflar için ise yaptırımların kısıtlayıcı şekilde olmaları BM Güvenlik Konseyi'nin eşdeğer karar vermesini engeller. Bu ise bazı devletlerin diğer ülkelere karşı tek taraflı hukuka aykırı eylemler yapmasına fırsat sağlar ve Güvenlik Konseyi ve uluslararası hukuk hükümlerine aykırı izinsiz şekilde devlet topraklarına tecavüz etmeye, bağımsız devletin iç işlerine müdahale etmeye yol açar. Bu açıdan, uluslararası hukuk sisteminde (özellikle de BM sisteminde) yaptırımın rolü ve statüsünün net bir şekilde belirlenmesi uluslararası toplum için önemli bir konudur.

Bu çalışmada, BM yaptırım kararları ve Rusya Federasyonu'nun BM yaptırımları konusundaki politikasını açıklaması ile birlikte uluslararası hukukta yaptırımın konumu ve devletin uluslararası sorumluluğu da incelenecektir. Çünkü Rusya'da (genel olarak Sovyetler Birliği'nde de) uluslararası hukuk teorisinde sorumluluk kavramı genelde yaptırımla birlikte ele alınmaktadır. Tez çalışmasının

büyük kısmı Rus literatüründen kaynaklandığından dolayı, bu araştırmada da uluslararası sorumluluk konusuna büyük yer verilmektedir.

Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu (RF), BM tarihi süresince Güvenlik Konseyi ve örgütün üye devletleri ile çeşitli alanlarda aktif bir işbirliği içerisindeydi. Tüm uluslararası toplumun barışı ve devletlerin güvenliği, yaptırımların kabulü dahil olmak üzere Rusya Federasyonu'nun dış politikasında önemli yer almaktadır. 12 Temmuz 2008'de RF Devlet Başkanı tarafından onaylanan Rusya'nın dış politika konseptinde şu ifade kullanılmaktadır: "Yirmi birinci yüzyılda uluslararası ilişkilerin merkezi ve dünya politika koordinasyonunu düzenleyen tek organ BM olmalıdır, çünkü alternatifsiz olduğunu kanıtlamıştır ve benzersiz bir meşruiyete sahiptir. Rusya, Birleşmiş Milletler'in koordinasyon ve merkezi rolünü güçlendirmek için BM'nin çalışmalarını desteklemektedir. ... Uluslararası güvenlik ve istikrarlı kalkınmanın sürdürülmesi için daha fazla tehlike oluşturan küreselleşmiş tehdit bağlamında uluslararası meşruiyeti sağlamak için evrensel bir mekanizma olarak BM Güvenlik Konseyi'nin rolü önemlidir".²

Tezin amacı, uluslararası barış ve güvenliği korumakta kolektif bir zorlama örneği olan BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım yetkisinin rolünü, potansiyelini ve yerini belirlemektir. Rusya Federasyonu'nun da Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üye statüsünü ve bu kurumun yaptırım yetkisini kullanarak kendi siyasi, son yıllarda ise büyük ölçüde iktisadi çıkarlarını korumaya çalıştığı bu tezin varsayımıdır.

Yukarıda belirlenen amaç aşağıdaki problemleri ortaya koymaktadır:

- “BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararı” olarak belirlenen uluslararası toplumun kolektif zorlama yetkisinin rolünü açıklamak;

² http://russianmission.eu/userfiles/file/foreign_policy_concept_russian.pdf (Erişim tarihi: 14.02.2012)

- Uluslararası barış ve güvenliğe yeni tehditler ortaya çıkması sebebiyle kolektif koruma sistemini geliştirmeye teorik bir gerekçe bulmak;
- Güvenlik Konseyi yaptırım kararlarının gelecekte daha da etkili olmasını sağlamak için BM üye devletleri tarafından yaptırım kararlarının hazırlanması, kabul edilmesi ve uygulanmasını belirleyen yeni yolları incelemek;
- Rusya Federasyonu açısından BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarının önemini belirlemektir.

Tez çalışması, Giriş ve Sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yaptırım kavramının teorik çerçevesi oluşturulmakta ve uluslararası hukuk düzeninde yaptırımın rolü ve özelliği açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu bölümde, yaptırım ile uluslararası sorumluluk kategorileri ilişkisi tartışmaları çalışmanın teorik çerçevesinin önemli yapısını oluşturmaktadır. Daha sonra ise yaptırım kavramı tarih ışığında irdelenmekte ve yaptırımın genel özellikleri analiz edilmektedir.

İkinci bölümde yaptırım, BM Güvenlik Konseyi'nin bir mekanizması olarak incelenmektedir. Bu bölümde BM Güvenlik Konseyi yaptırım kararlarının hukuki özelliği ve geçerliği dile getirilmiş ve yaptırımın türleri araştırılmıştır. Son olarak, İnterlaken, Bonn-Berlin ve Stockholm süreçleri çerçevesinde gerçekleşen uluslararası yaptırımın gelişimi ile ilgili görüşmeler değerlendirilmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nde yer alan Yaptırım Kurullarının işlevleri de bu bölümde açıklanacaktır.

Üçüncü ve son bölümde, Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki durumu ve SSCB'nin dağılmasından sonra gerçekleşen politikası incelenecektir. Bu bölüm ile ilgili çalışma, devlet arşivleri ve resmi belgeler ile çalışmayı içermektedir. Maalesef, bu araştırma sırasında Dış İşleri Bakanlığı Merkezi Arşiv Dairesi'nin tüm

departmanlarına giriş izni alınamamıştır. Ayrıca konu güncel olduğundan ve bazı konularda henüz yazılı kaynak bulunmadığından bu tez çalışmasında faydalı olabilecek birçok belge ve evrak erişilemedi. Bu nedenle, bu bölümde ulaşılabilen resmi belgeler, açık kaynaklar, St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Moskova Devlet Uluslararası Enstitüsü (Üniversite), Kazan Devlet Üniversitesi, Rusya Milli Kütüphanesi, RF Dış İşleri Bakanlığı arşivlerinde olan kaynaklar kullanılmaktadır.

Bu doğrultuda konuyla ilgili Rusça kaynakların yanı sıra İngilizce ve Türkçe kaynaklardan da yararlanılmış, BM yaptırımlar konusundaki Rus (Sovyet) bakış açısını ve Rusya'nın pozisyonunu yansıtmak amacıyla Rus yazarların çalışmalarına vurgu yapılmıştır.

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI HUKUK DÜZENİNDE YAPTIRIMIN ROLÜ

I. Uluslararası Sorumluluk

A. Devletin Uluslararası Sorumluluğu

Uluslararası toplum, dikey olarak organize olmuş bir toplum değildir. Bütün kişilerinin üzerinde egemenlik yetkisine sahip, üstün bir hukuki kişilik mevcut değildir.³ Aksine, her bir egemen devlet, hukuken diğer devletlerle eşittir. Dolayısıyla, uluslararası toplumun kişileri arasındaki ilişkileri düzenleme amacındaki uluslararası hukukun etkinliği, iç hukuktaki yapıdan farklı ilkelere dayanmak zorundadır. Uluslararası düzende, devletler hem hukuku meydana getiren kişilerdir, hem de bu hukuka tabidirler. Bu yapı karşısında, uluslararası hukukun etkinliğini temin eden en önemli sebep, karşılıklı menfaatler uyarınca, her devletin, diğer bir devletin haklarına saygı göstermek mecburiyetinde kalmasıdır.⁴ Karşılıklı bağımlılığın artmasıyla, bu olgu, devletler için etkisini gittikçe arttıran bir hal almaktadır. Karşılıklı haklara saygı ve ödevlere riayet neticesinde, devletler arasındaki işbirliği gelişebilmektedir ve aralarında işbirliği geliştikçe, haklara ve ödevlere riayetin gerekliliği artmaktadır.

Uluslararası toplumda, devlet, egemen hukuk kişisi olarak, kendi kararlarını iradi olarak, serbestçe oluşturmakta ve davranışlarını serbestçe tayin etmektedir. Bununla beraber, devletin bu serbestliği, diğer devletlerin serbestliği ile çatışmaktadır. Bu çarpışmanın olduğu yerde, sorumluluk müessesesi, devletlerin aralarındaki ilişkileri düzenleyici mekanizma vazifesini görmektedir.

Devletin uluslararası sorumluluğu mekanizmalarının gelişmesi zaman almıştır. Uluslararası yasama organının mevcut olmadığı ve (çoğu halde) mecburi

³ Gardinier Richard K., *International Law*, Pearson Longman, London, 2003, s. 436.

⁴ Dupuy Pierre-Marie, *Droit International public*, 8. B., Dalloz, Paris, 2006, s. 412.

yargının bulunmadığı uluslararası düzende, sorumluluk mekanizmaları, ancak 19. yüzyılda, uluslararası tahkime daha sık başvurulması sayesinde, uluslararası örf ve adet hukuku kuralları olarak gelişme imkanı bulabilmiştir.⁵

Uluslararası hukukun şekli kaynakları, devletleri bağlayan bir hukuki işlemler kümesi oluşturmaktadır ve bunlardan devletlerin uyması gereken hukuki yükümlülükler doğmaktadır. Bu yükümlülükler “birincil yükümlülükler” denilebilir ve bunlar verilen taahhütlerin yerine getirilmesini gerektirmektedirler. Bu yükümlülükler uyulmadığında, devletin sorumluluğundan ileri gelen yükümlülükler ortaya çıkmaktadır. Sorumluluktan doğan bu yükümlülükler ise “ikincil yükümlülükler” denilebilir. Sorumlu devlet, ihlal ettiği birincil yükümlülükler uyma gerekliliğinin yanı sıra, artık ikincil yükümlülükleri de karşılamalıdır.⁶

Sorumlu devlet, uyması gereken birincil yükümlülüğe uymamakta ısrar ediyorsa, yani ihlale son vermiyor fakat devam ediyorsa ve/veya sorumluluğundan kaynaklanan onarım yükümlülüğünü yerine getirmiyorsa, sorumluluk mekanizması dahilinde, sorumlu devlet, bazı tepkilere uğrayacaktır. Bu tepkiyi, öncelikle mağdur devlet gösterebileceği gibi, kolektif bir hukuki menfaatin söz konusu olduğu bazı durumlarda diğer devletler de gösterebilir.⁷ Sorumluluğun, yukarıda ifade edildiği yeniden düzenleyici rolü, bu durumda meydana gelmektedir. Sorumluluk mekanizması, devletler arasındaki hukuken patolojik – bozulmuş – işlemeyen durumu düzeltmek için tedbirler öngörmektedir.

⁵ Gardinier Richard K., *a.g.e.*, s. 449.

⁶ *Ibid.*

⁷ Hakkı Hakan Erkiner, *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, 1. Baskı, XII Levha, İstanbul, Nisan 2010, s. 8.

Sorumluluğun mekanizma olarak uluslararası hukukta oynadığı düzenleyici rol, sorumlunun yükümlülüklerini yerine getirerek, devletler arasındaki uluslararası ihtilafın çözümlenmesi ve hukuki barışın yeniden tesis edilmesidir.

R. Ago'nun, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 metninde kaldırılan, "Devletin, uluslararası toplumun temel menfaatlerini korumak için esaslı önemi haiz yükümlülükleri"nin ihlalini "suç" (crime) olarak tanımlayan ve Komisyon'un 1996 metninin 19. maddesinde kendisine yer bulan görüşü, devletin cezai sorumluluğunu öngörmekteydi. Ceza hukuku ilkelerini devletlerin uluslararası sorumluluğuna uygulamak, uluslararası hukukun mevcut durumunda ortadan kaldırılmaz hukuki engellerle karşılaşır. Cezai sorumluluk, her şeyden önce, suçun tanımını içeren normatif düzenlemeyi gerektirir. Aksi halde, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi çiğnenmektedir ki, bu ilkenin olmadığı bir cezai sorumluluk mekanizmasına hukuk demek herhalde mümkün değildir. Öte yandan, cezai sorumluluğun gereği olan *yaptırım*, yani cezayı uygulayacak, üstün bir kamusal otoriteye ihtiyaç vardır. Bu otorite, BM Güvenlik Konseyi ve onun yetkisidir.

Komisyon'un 2001 metninde, eski 19. maddenin düzenlemesi yerine yeni 40. madde geçirilmiştir. Bu madde, "Genel Uluslararası Hukukun Emredici Kurallardan Kaynaklanan Yükümlülüklerin Ağır İhlalleri" kavramı çerçevesinde, uluslararası toplumun geneline karşı sorumluluğunu öngörmüştür. Bu düzenleme, devletlerin uluslararası ihlal haksız fiilleri arasında farklı bir kategori yaratmamakta, bu fiiller arasında bir ayırım yapmamakta, bazılarını suç olarak tanımlamamaktadır.

Ancak, uluslararası hukukun emredici hükümlerinin getirdiği yükümlülüklerin ihlal edilmesi devletlerin sorumlulukları konusunda bazı özel sonuçlar yaratmaktadır. Uluslararası hukukun emredici kuralları, *jus cogens* kurallar

ve uluslararası toplumun bütününe karşı olan *erga omnes* yükümlülükler, aynı olgunun farklı görünümleridir. Özünde bu iki kavramın içerikleri (*jus cogens* kurallar - *erga omnes* yükümlülükler) birbirleriyle yakından ilişkilidirler.⁸

B. Devletin Uluslararası Sorumluluğundan Doğan Karşı-Önlemler

Diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ambargo uygulanması, yardım programlarına son verilmesi gibi davranışlar devletler arasında “dostane olmayan davranışlar” olarak nitelendirilir, fakat bunlar uluslararası yükümlülüklerle aykırı olmadığından ötürü, karşı-önlem olarak değerlendirilebilir.⁹ Yaptırım kelimesi de, bir ya da bir grup devlet tarafından ya da bir uluslararası örgüt tarafından, bir devlete karşı uygulanan tedbirler için kullanılmaktadır. Bu yaptırım tabiri, silahlı kuvvet kullanılması da dâhil çok geniş bir yelpazeyi içermektedir.

Uluslararası sorumluluğa ilişkin kuralların kaynağı, uluslararası örf ve adet hukuku kurallarıdır. Bununla birlikte, uluslararası yargı kararları, uluslararası örf ve adet hukuku kurallarının tespit edilmesinde en önemli işlevi yerine getirmiştir. Bu yargı kararları ile belirlenen örf ve adet ışığında, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu, devletin uluslararası haksız fiilden kaynaklanan uluslararası sorumluluğuna ilişkin bir uluslararası kodifikasyon yapılabilmesi için bir taslak hazırlamakla görevlendirilmiştir. Komisyonun bu çalışması, gerçekten çok değerli bir bilgi sunmaktadır.¹⁰

Devletin sorumluluğundan ötürü uygulanan karşı-önlemler, sorumlu devleti, sorumluluğundan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeye sevk etmek için uygulanan önlemlerdir ve dolayısıyla sorumluluk müessesesi ile ilgilidir. Bundan

⁸ Gardinier Richard K., *a.g.e.*, s. 456.

⁹ *Annuaire de la Commission du droit international*, vol. II, 2001, s. 350.

¹⁰ Erkiner, *a.g.e.*, s. 8.

ötürü, zaten, Komisyon tarafından, devletin sorumluluğunun işletilmesi başlığı altında düzenlenmektedir. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 60. maddesindeki, ihlalden ötürü antlaşmayı sona erdirme ya da askıya alma olanağı antlaşmanın akıbeti ile ilgili iken, sorumlu devlete karşı uygulanan karşı-önlem geçicidir ve sorumlu devlet ihlale son verince ve onarım yükümlülüğünü yerine getirince sona erer. Zira uygulanma amaçları, zaten, sorumlu devleti bunları yerine getirmeye sevk etmektedir.¹¹

Karşı-önlemler, koşulların gereklilikleriyle sınırlı tutulmalıdır ve kötüye kullanılmalarına karşı güvence oluşturacak hukuki düzenleme öngörülmüş olmalıdır.

Bu çerçevede karşı-önlemler ile ilgili esas özellikler şunlardır:

- İlk olarak karşı-önlemler kuvvet kullanımı ihtiva edemezler (madde 50 / 1 - a).
- İkinci olarak, karşı-önlemler, ancak sorumlu devlete yöneltilmeli ve üçüncü taraflara yöneltilmemelidir (madde 49 / 1 ve 2).
- Üçüncü olarak, mademki karşı önlemlerin işlevsel bir rolü vardır, geçici olarak uygulanırlar; aynı zamanda etkileri, kendilerinden beklenen amacın sağlanması ile sınırlı tutulmalıdır (madde 49 / 2 ve 3, madde 53).
- Dördüncü olarak, karşı önlemler ölçülü olmalıdır (madde 51).
- Beşinci olarak, karşı-önlemler, özellikle uluslararası hukukun emredici kurallarından kaynaklanan yükümlülükler başta olmak üzere, bazı temel yükümlülükler olumsuz bir etki yaratamazlar (madde 50 / 1).¹²

Karşı-önlemlerin konusu ve sınırları ise şöyle olmalıdır:

¹¹ G.M. Velyaminov, *Mejdunarodnoye ekonomičeskoye pravo i protsess (Akademičeskiy kurs): učechnik [Uluslararası Ekonomik Hukuk ve Süreç (Akademik Kur): ders kitabı]*, Wolters Kluwer, Moskova, 2004, s. 207.

¹² Erkiner, *a.g.e.*, s. 268.

- Mağdur devlet, karşı-önlemleri, ancak, uluslararası haksız fiilden sorumlu devlete karşı, bu devleti, ikinci bölüm uyarınca yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülükleri uygulamaya yöneltmek için alabilir.¹³
- Karşı-önlemler, bu önlemleri alan devleti, sorumlu devlete yönelik olan uluslararası yükümlülüklerin geçici bir süre için yerine getirmemesi ile sınırlıdır.¹⁴

II. Uluslararası Hukukta Yaptırım

Yaptırım, gelişmekte olan belirsiz, karmaşık ve çok yönlü bir hukuki olaydır. Herhangi bir hukuki sistemde, yasal normların başarılı olması, yaptırımlar sayesinde gerçekleşmektedir.¹⁵

Yaptırım, bir düzen kuralına uygun davranışı sağlayacak her türlü tedbir vasıtaları olarak tanımlanabilir. Bu yaptırım, hukuka aykırı fiili önleme ya da gerçekleşen hukuka aykırı fiili cezalandırma amaçlarına yönelik olabilir.¹⁶ Uluslararası ilişkiler literatürü içindeki en basit anlamıyla ise, uluslararası ilişkiler alanındaki güçlü bir aktörün daha güçsüz bir aktöre karşı, yapmakta olduğu bir eylemi durdurması ya da yaptığı bir yanlış düzeltmesi amacıyla uygulamaya koyduğu eylemler bütünü olarak ifade edebilir. Yaptırım savaşa başvurmaksızın bir devleti uyarmak veya kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek amacıyla uygulanmaktadır.¹⁷

¹³ Uluslararası Hukuk Komisyonu, *Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi* (2001 versiyonu), mad. 49 № 1, (A/56/10)

¹⁴ Uluslararası Hukuk Komisyonu, *a.g.e.*

¹⁵ R. Monako, *Cours generale du droit international public*, Recueil de Cours, C. 3, 1968, s. 313.

¹⁶ Oppenheim'in *Treatise on International Law* (1905) adlı eserinden aktaran A.H. Robertson *Human Rights in Europe*, 2nd edition, Manchester, Manchester University Press, 1977, s. 149.

¹⁷ H. Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 2. Bası, Ankara, Turhan, 2004, s. 224.

Yaptırımlar, sadece diplomatik bir girişimden daha fazlasının gerekli olduğu ama askeri bir hareketin uygun olmayan ya da mümkün olmaması nedeniyle düşünülmediği durumlarda üçüncü bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Yaptırımlar, hem önlem (*measures*) olarak hem de karşı-önlem (*counter-measures*) olarak da uygulanabilir.¹⁹

Yani, yaptırım savaşa başvurmaksızın bir devleti uyarmak veya kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek amacıyla uygulanmaktadır.

Ama “yaptırım” kavramının bir çok farklı biçimde kullanıldığı da dikkat edilmelidir: “uluslararası yaptırım”, “uluslararası hukuk yaptırımı”, “yaptırım kuralları”, “devlet ve uluslararası örgütlerin yaptırım kararları”, “hukuka aykırı yaptırımlar”, siyasi, diplomasi, askeri, iktisadi, ticari v.s. yaptırımlar – bunlar ise bu terimin çok anlamlı olduğunu yansıtmaktadır.

A. Uluslararası Hukuk Kuralının Asıl Unsuru Olarak Yaptırım

Klabbers’e göre, yaptırım, hukuk kuralının esas unsurudur. Sorun, yaptırımın kuralın unsuru olup olmadığı değil, yaptırımın kural ile sıkı ilişki içinde olduğunu kanıtlamaktır.²⁰

Y.A. Shibayeva uluslararası örgütlerin yaptırımları sorununu ele alırken şunu belirtmektedir: “Uluslararası hukuk yaptırımları, uluslararası örgütlerin uyguladığı yaptırımlar dahil, ayrı bir sözleşme halinde ifade edilmektedir. Buna

¹⁸ F. Keskin, *Birleşmiş Milletler ve Türkiye*, Ekin Yayınları, Ankara, 2005, s. 56.

¹⁹ A. Dummett and A. Nicol, *Subjects, Citizens, Aliens and Others: Nationality and Immigration Law*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1990, s. 266.

²⁰ J. Klabbers, *An Introduction to International Institutional Law*, Cambridge, New York, Port Melbourne: Cambridge University Press, 2002, s. 53.

rağmen yaptırımlar, savunmak için yöneldiği davranış kuralına (tasarruf) oldukça sıkı bir biçimde bağlıdır”.²¹

T. N. Neshatayeva’ya göre, “genel olarak uluslararası hukukta ve özellikle uluslararası örgütler hukukunda yaptırımların oluşturulmasının ayırıcı özelliği, bu yaptırımların uluslararası anlaşmaların bazı maddelerinde, ... uluslararası örgütlerin belgelerinin bazı maddelerinde bulunmaları ve çoğu kez savunmak için yöneldiği davranış kuralından kopuk olmalarıdır”.²² Bu durum sadece uluslararası yaptırımın ayırıcı özelliği değildir; aynı durum iç hukuk için de geçerli olabilir.

A.B. Gidirim’e gelince, “uluslararası hukuk kurallarında kural ihlali durumunda yaptırımların oluşturulma ve kaydedilme geleneğinin olmaması yaptırımların ‘yasak olduğu ve uluslararası hukuk uyarınca ihlalcilere zorlama tedbirlerinin yasal uygulanması olanaksız olduğu anlamına gelmez” diye düşünmektedir.²³ Bu uluslararası hukukun özelliğidir. Uluslararası ilişkilerde alınan önleyici tedbirler, bozulmuş barışın sağlanması için alınan tedbirler, ekonomik zorlama veya kuvvet kullanma içeren önlemler ve uluslararası bir ihlalden sorumlu tutulmaya ilişkin önlemler birbirine denk gelebilir.

Öte yandan, yaptırımların diğer özelliği de ortaya çıkmaktadır. T. N. Neshatayeva’ya göre “hükümetlerarası örgütler çerçevesindeki uluslararası hukuk öznelerinin davranış kuralı ve uluslararası hukuk ihlali ile uygulanan yaptırım, farklı uluslararası hukuk aktları çerçevesinde gerçekleşmiş olabilir. Bu ise davranış kuralının oluşturulması ile kuralın ihlali durumunda uygulanan yaptırımın aynı

²¹ Y.A. Shibayeva, M. Potochniy, *Pravoviy voprosi strukturi i deyatelnosti mejdunarodnih organizatsiy* [Uluslararası Örgütlerin Faaliyet ve Yapısında Hukuksal Sorular], 2. Baskı, Moskova Üniversitesi Yayınevi, Moskova, 1988, s. 81 – 82.

²² T.N. Neshatayeva, *Mejdunarodniy organizatsiyi i pravo: noviy tendensiyy v mejdunarodno-pravobom regulirovaniy* [Uluslararası Örgütler ve Hukuk: Uluslararası Hukukta Yeni Düzenlemeler], İzdanıye, Moskova, 1998, ss. 143 – 144.

²³ *Mejdunarodnoye pravo* [Uluslararası Hukuk], Ed. V.İ. Kuznetsov, B.R. Tuzmuhamedov, İzdanıye, Moskova, 2007, s. 354.

zamanda düzenlenmesi anlamına gelmez”.²⁴ Yazar yaptırımın, uygulanan somut bir kuraldan daha erken öngörülebildiğini belirtmektedir.²⁵

Bununla birlikte, bu durumda ulusal hukuk açısından kuralın oluşma mantığı bozulabilir. Ayrıca uluslararası hukuk için de bu durum tipik değildir ve bu tür kural uygulandığında belirli karmaşıklıklar ortaya çıkmaktadır. İlk bakışta, bu tür yaptırımın oluşturulması kural bozulmasına yol açmaktadır. Ama daha önemli bir gerçekten – BM Antlaşması’nın *jus cogens* kuralından (uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi prensibi) hareket edildiğinde, bu tür kurallar doğrudan doğruya sözü geçen ilke sayesinde korunmaktadır.²⁶

İ.İ. Lukashuk’un belirttiği gibi “kural kendi kendiliğinden değil, bir sistem unsuru ve başka kurallarla ilgili olarak uygulanmakta; diğer kuralları hesaba katarak ve öncelikle uluslararası hukukun asıl amaç ve ilkelerinin ışığı altında yorumlanmaktadır”.²⁷

Somut bir hukuk kuralı ihlali durumunda ortaya çıkan olaya yönelik koruma görevini, doğrudan doğruya gereken tepkiyi verme maksatlı yaptırımlar yerine getirecektir.

Uluslararası ilişkilerde yaptırımlar, uygulamada en iyi haliyle basit bir güç gösterisinden, en uç noktasında hedefteki ülkenin egemenliğinin ve uluslararası platformda eşitlik hakkının elinden alınması / ihlal edilmesine kadar geniş bir yelpazede kullanılmaktadır.²⁸

²⁴ T.N. Neshatayeva, *a.g.e.*, s. 145.

²⁵ *Ibid*, s.146.

²⁶ *Ibid*, s. 147.

²⁷ İ.İ. Lukashuk, *Mejdunarodnoye pravo. Obçaya çast [Uluslararası Hukuk. Genel Bölüm]*, Wolters Kluwer, Moskova, 2001, s. 231.

²⁸ Jonas Hagmann, *Coercion as a Tool for Third Party Conflict Resolution*, Tufts University, Medford, 2004. http://dl.tufts.edu/view_pdf.jsp?pid=tufts:UA015.012.DO.00049 (Er. tarihi: 30.03.2012)

Sonuç olarak, doğrudan doğruya somut bir kuralın yapısında yaptırımın bulunmamasının, bu kuralın bir zorlama ile uygulanmasının sağlanmasının yadsınması anlamına gelmediğini söyleyebiliriz. Kuralın işleyişi, diğer genel kurallarda bulunan yaptırımlar veya genel olarak birbiriyle kanıtlanamaz bir bağlantı içinde olan unsurlardan oluşan hukuk sisteminin korunmasını sağlama mekanizması sayesinde sağlanmaktadır.

1. Uluslararası hukukta yaptırım kurumunun oluşumu

Uluslararası ilişkilerde ‘yaptırım’ kavramı ilk defa 1918 yılında kullanılmıştır. Versailles Barış Antlaşması’nın VII. Bölümü’nde yer alan ‘Yaptırımlar’ ‘uluslararası ahlak ve antlaşmanın kutsal gücüne yüksek hakaretiyle’ suçlanan Almanya imparatoru için ve ‘savaş kurallarına ve geleneklerine aykırı eylemlerin yapılmasıyla suçlanan’ diğer kişiler için ceza kararını öngörmüştür.²⁹

"Yaptırım" terimi, evrensel bir uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyeti’nin kuruluşundan sonra daha fazla yaygınlık kazanmıştır. "Yaptırım" terimi, uluslararası hukukun ihlali, saldırı ve savaş suçuna yanıt olarak alınan zorlayıcı tedbirler ile kabul edilmeye başlanmıştır. Herhalde, Milletler Cemiyeti Misakı’nın tüm taslak versiyonlarında yaptırım kurumuna önem verilmiştir.³⁰

Milletler Cemiyeti Misakı’nın 16. Maddesi bu konuda dikkate alınmalıdır, çünkü burada tarihte ilk kez yaptırımların uluslararası hukukun evrensel bir parçası olduğunu belirten somut bir açıklamaya yer verilmiştir. Cemiyet üyelerinden biri, Milletler Cemiyeti Misakı’nda belirtilen yükümlülöklere “aykırı olarak savaşa başvurursa, Cemiyet’in bütün öteki üyelerine karşı, bu davranışıyla *ipso facto* bir

²⁹ *International Sanctions: A report by group of the Royal Institute of International Affairs*, Oxford, Oxford University Press, Oxford, 1948, s.16.

³⁰ D. Borisov, *Sanktsiyi [Yaptırımlar]*, “Sotsekgiz” Yayınevi, Moskova, 1936, s. 4.

savaş eyleminde bulunmuş sayılır. Bu üyeler onunla, ticaret ya da maliye ilişkilerini hemen kesmeyi, kendi uyruklarıyla Misak'a aykırı davranan Devletin uyrukları arasında her türlü ilişkileri yasaklamayı ve Misak'a aykırı davranan bu Devletin uyrukları ile Cemiyet üyesi olsun ya da olmasın, başka herhangi bir Devletin uyrukları arasında ticaret, maliye ilişkileriyle kişisel ilişkileri kesmeyi yükümlenirler”.³¹

Bu durumda, Konsey, ilgili çeşitli Hükümetlere, Cemiyet yükümlülüklerine saygı göstermeyi sağlayacak, Silâhlı Kuvvetlere Cemiyet üyelerinden her birinin katacağı kara, deniz ve hava birlikleri konusunda öğütlerde (tavsiyelerde) bulunmakla görevlidir.

Cemiyet üyeleri, bundan başka, bu madde gereğince alınacak ekonomik ve malî önlemlerin uygulanmasında, bunlardan doğabilecek zararları ve sakıncaları en az (minimum) düzeye indirmek için birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmayı kabul etmektedirler. Bunun gibi, Üye Devletler, Misak'a aykırı davranan Devletçe içlerinden birine yöneltilen herhangi bir özel önleme karşı direnmek için de birbirlerine karşılıklı yardımda bulunacaklardır. Üye Devletler, Cemiyet'in yükümlülüklerine saygı gösterilmesini sağlamak için ortak eyleme katılan her Cemiyet üyesinin kuvvetlerinin kendi ülkesinden geçmesini kolaylaştırmak üzere gerekli önlemleri alacaklardır.

Misak'tan doğan yükümlülüklerden herhangi birine aykırı davranmaktan suçlu olan her Üye, Cemiyet'ten çıkartılabilir. Bu çıkartmaya, Konsey'de temsil edilen bütün öteki üyelerin oybirliğiyle karar verilir”.³²

³¹ E. Luard, *A History of the United Nations : The Years of Western Domination 1945-1955*, Palgrave Macmillan, 1982, s. 87.

³² www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc, (Erişim tarihi: 12.11. 2011)

Milletler Cemiyeti Misakı'nın 16. Maddesine göre kabul edilen kararlar ve raporlardaki tedbirler genellikle “yaptırım” adı altında kullanılmışlardır. Bu madde kuralları, ilk kez Paraguay’a (1932-1934 Paraguay – Bolivya savaşı sırasında) ve İtalya’ya (1935 – 1936 İtalya – Habeşistan savaş sırasında) karşı kullanılmıştır.³³ Bu ise yaptırımın, uluslararası hukuku ihlal eden devletlere karşı uygulanan bir zorlama kuralı olarak tanınmasını belgelemiştir.³⁴ Bu gerçeği belirterek M.A. Zimmerman, “yaptırım” kavramının Cemiyet’in kararlarında ortaya çıkmasını ilk kez ayrı devletlerin uygunsuz eylemlerine karşı kurulan bir sistem olarak görmüştür.³⁵

Daha sonraki yıllarda 16. Madde tamamlanmış ve somutlaştırılmıştır. Bununla birlikte bu madde ile ilgili yorumlar değişmiştir. Misakın maddelerini daha da yetkinleştirme isteğine rağmen, Jean Rey’in de belirttiği gibi “kamuoyunun büyük bir kısmının direnişi sebebiyle 16. Madde’nin itibarı kırılmaktadır. ... herhangi bir fikirde ısrar etmek ve fazla açıklamak korkusu duyulmaktadır”.³⁶ Böylece, Misak’ın 16. Maddesinde içerilen zorlayıcı tedbirler, yasal yükümlülükleri bozan ihlalleri önleme ve hukuk düzenin iadesi olarak kabul edilmişti.

Milletler Cemiyeti’nin yaptırım faaliyeti, uluslararası toplumun ilk ve kusursuz olmayan deneyimidir. Buna rağmen, bu deneyim uluslararası düzenin sağlanmasında en etkin mekanizmalardan biri olan zorlama mekanizmasının gerçekleştirilmesi için lazımdı.³⁷

³³ S.V. Ushakov, *İspolneniye reşeniy Ligi Natsiy i mehanizm primeneniya sanksiy [Milletler Cemiyeti’nin Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Yaptırım Kararlarının Kullanılma Mekanizması]*, Doktora Tezi, Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova, 2010, ss. 117 – 118.

³⁴ Borisov, *a.g.e.*, s. 155.

³⁵ M.A. Zimmerman, *Oçerki novogo mejdunarodnogo prava: Mirniy dogovor. Liga Natsiy. Postoyannaya Palata Mejdunarodnogo Suda [Yeni bir uluslararası hukuk denemesi: Barış Antlaşmaları. Milletler Cemiyeti. Uluslararası Adalet Divanı Daimi Mahkemesi]*, 2. B., Plamyayayinevi, Prague, 1923, s. 183.

³⁶ Borisov, *a.g.e.*, ss. 7 – 8.

³⁷ Sovyet uluslararası hukuk biliminin 1940 – 1950 yılları arasında, Milletler Cemiyeti hakkında fikir şuydu: Milletler Cemiyeti, kolektif güvenliği koruyabilen ya da garanti verebilen organ seviyesine

Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri E. Drummond, 1933'te şunu belirtmişti: "Milletler Cemiyeti bugün ortadan kalkacak olsaydı Cemiyet varlığı süresince yapılan tüm siyasi anlaşmalar da ortadan kalkacaktı... Dünya kaos içine sürüklenecekti... siyasetçilerin ilk amacı Milletler Cemiyeti'nin yeniden kurulması olacaktı".³⁸

İlk evrensel örgütün başarısızlığı yeni uluslararası örgütün kurulması için temel olmuş, Birleşmiş Milletler (BM) Cemiyet'in görevlerini benimsemiş ve Cemiyet'in mekanizmalarını modernleştirmiştir.

Yaptırım hükümleri 19-20. yy. başlarında başka uluslararası örgütlerin kurucu ve diğer hukuki belgelerinde, evrensel ve bölgesel nitelikteki antlaşmalarda geliştirilmiş ve geniş uluslararası yaptırım uygulaması tanınmıştır. Bu durum çağdaş uluslararası hukukta çok sektörlü kapsamlı uluslararası yaptırım kurumunun ortaya çıkmasına yol açmıştır.³⁹

2. Yaptırımın genel özellikleri

Genel hukuk teorisinde ve uluslararası hukuk teorisinde oluşan anlayışların analizine bakarsak, hem ulusal hukuka hem uluslararası hukuka özgü olan yaptırımların genel özelliklerini ayırmak mümkündür:

- Yaptırım, ulusal veya uluslararası hukuk hükümlerine tecavüz veya bu hükümlerin ihlali durumunda zorlama önlemi olarak ortaya çıkmaktadır;

yükselemedi, buna göre Sovyetler Birliği bu Örgütten kendi üyeliğini geri çağırmaya mecbur olmuştu. Gerçekten ise, Milletler Cemiyeti tarafından SSCB'ye karşı "1939'da Finlandiya'ya gerçekleştirilen saldırı sebebiyle" Örgütten ihraç (yaptırımın bir türü) edilmişti.

³⁸ S.V. Ushakov, *a.g.e.*, s. 125.

³⁹ A.V. Polyakov, Y.V. Timoshina, *Obçaya Teoriya Prava [Hukukun Genel Teorisi]*, Saint-Petersburg Üniversitesi Yayınevi, Saint-Petersburg, 2005, s. 278.

- Yaptırımın hukuki olarak tanınması, uluslararası hukukta yaptırımın bulunması, hem geleneksel hem antlaşma kökenli uluslararası hukuk kuralı yapısında, uluslararası örgütlerin kurucu belgeleri dahil olmak üzere, mümkündür;
- Yaptırım, davranış kurallarının bir kaçına ait olabilmekte ve birkaç hukuk kuralı için aynı hukuki sonuca sahip olabilmektedir;
- Ago'ya göre, yaptırımın (hem ulusal hem uluslararası düzeyde) kurumsal gerçekleştirilme mekanizması temelinde, yaptırımların hem temeline hem yöntem ve kapasitesine göre uygulanma meşruiyeti yatmaktadır. Hukuk tarafından saptanan sınırlar dışına çıkan yaptırım meşru olmaktan çıkmaktadır⁴⁰;
- Yaptırım, iç ve uluslararası hukukun hükümlerinin ihlali durumunda cezanın kaçınılmazlığını içermektedir, çünkü yaptırım hukuka saygı olarak ortaya çıkmaktadır;
- Yaptırımın önleyici karakteri vardır. Uluslararası hukukta yaptırımın amacı 'uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ihlalcı devletin davranışını değiştirmesidir, cezalandırma değildir',⁴¹
- Yaptırım, hukuk kuralının ihlaline cevap olarak her zaman tek taraflı bir eylemdir. Bununla birlikte uluslararası hukuk yaptırımları, ilgili olan devletin uluslararası ihlali durdurmayı veya sorumluluktan doğan yükümlülükleri gönüllü olarak yerine getirmeyi reddetmesi durumunda ortaya çıkan zorlama önlemleridir,⁴²
- Yaptırımın uygulanması zamansal sınırlara sahiptir ve böylece yaptırımın sonucunu nesnel olarak değerlendirmektedir;

⁴⁰ BM Uluslararası Hukuk Komisyonu temsilcisi R. Ago'nun fikri, *UN/A/CN.4/318/Add. 3*, s. 3.

⁴¹ BM Güvenlik Konseyi Başkanı'nın 21 Aralık 2004 tarihli raporu, *S/2004/979*.

⁴² Vasilenko, *Mejdunarodno-pravoviyi sanksiyi* [Uluslararası Hukuk Yaptırımları], Viça Yayınevi, Kiyev, 1982, s. 33 – 34.

- Herhangi yaptırımın önemli bileşeni – yaptırımın uygulanmasının temeli – hukuk ihlalinin veya ihlalin önlenmesinin orantılı karakteridir;

- Ortak özelliklerin bulunması, uluslararası hukuktaki yaptırımlar ve ulusal hukuka özgü yaptırımlar arasında var olan önemli farklılığı inkar etmemektedir. V.A Vadapalas’ın belirttiği gibi bu duruma hem uluslararası hukukun eşgüdüm karakteri hem uluslararası örgütlerin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik görevleri neden olmaktadır⁴³;

- Uluslararası hukuk süjelerinin eşitliği ilkesi uyarınca şunu söylemek mümkündür: bu süjeleri arasındaki ilişkiler için ‘eşit diğer eşit üzerinde hakimiyete sahip değildir’ (*par in paren imperium non habet*) hükmü geçerlidir ve sonuç olarak onun yaptırımları uygulamaya hakkı yoktur. Yaptırımların oluşturulması ve uygulanması tek bir süje – devlet için geçerlidir.

- Yaptırımlar uluslararası örgütlerin belgelerinde, uluslararası örgütün katılımıyla yapılan özel antlaşmalarda ve onların organlarının kararlarında kaydedilebilmektedir;

- Yaptırımın oluşturulması zaman olarak uluslararası hukuk kuralının diğer unsurlarının ortaya çıkmasıyla denk düşmeyebilir. Özellikle, yaptırım önce oluşturulmuş olabilir;

- Yaptırımların uygulanmasının ayırıcı özelliği olarak, yaptırım süjelerinin farklılığı çıkabilir. Y.M. Kolosov’un belirttiği gibi “vatandaşlara karşı yaptırımlar kural olarak sadece iç hukukta uygulanabilmekte ve terminoloji

⁴³ V.A. Vadapalas, “Osučestvleniye mejdunarodno-pravovih sanksiy”, *Sovetskiy yejegovodnik meldunarodnogo prava* [“Uluslararası Hukuk Yaptırımların Gerçekleştirilmesi”, *Uluslararası Hukuk Soviyet Yıllık Kitabı*], C. 43, Moskova, 1988, s. 75.

çakışmasına rağmen başka bir karaktere sahip olabilmektedir. Uluslararası hukuk tüzeli ve gerçek kişilere karşı yaptırım uygulanmaktadır”⁴⁴

- Uluslararası hukuk, yaptırımı özendirme önlemi olarak ele almaz (ancak bu bazı durumlarda iç hukukta söz konusu olabilmektedir). Yaptırım içinde bulunan önleyici ve cezalandırıcı unsurlar, barışın ve güvenliğin sağlanmasına ve uluslararası hukukun ihlali durumunda çatışmanın şiddetlenmesinin engellenmesine yöneliktir;

- Uluslararası hukuk yaptırımlarının uygulanması sırasında orantılılık ilkesine uyma gereksinimine rağmen, yaptırımlar çoğunlukla sonuçlarına göre verilen zararın kapasitesi ve karakterini aşmaktadır;

- Uluslararası hukuk yaptırımlarının ayırıcı özelliği uygulanan yaptırımların özelliğidir;⁴⁵

3. Zorlama şekli olarak yaptırım

“Yaptırım” ve “zorlama” kategorilerinin anlaşılması ve uygulanmasında kesin bir tutumun bulunmaması bazen karışıklığa yol açmaktadır. BM çerçevesinde bu ikisinin açık bir şekilde karşı karşıya getirildiği bilinmektedir. BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali askeri harekât durumunda “zorlama önlemleri”, silahlı kuvvetlerin kullanılmadığı durumlarda ise “yaptırım” kavramını kullanmıştır.⁴⁶

⁴⁴ Kolosov, a.g.e., s.63.

⁴⁵ P. Kuris, *Mejdunarodnyj pravonaruşeniya i otvetstvennost gosudarstv* [Uluslararası Hukuk İhlali ve Devletlerin Sorumluluğu], Mintis, Vilnius, 1973, s. 134.

⁴⁶ Boutros-Boutros Ghali, *Barışın Gündemi. Önleyici Diplomasi, Barış Koruma ve Barış Sürdürme*, New-York, BM, 1992, s. 37.

“Uluslararası hukuk zorlamasının devlet tarafından yapılan şiddet olduğu”⁴⁷ düşüncesi uluslararası hukukun yorumuna pek uygun olmamaktadır. E.İ. Skakunov zorlama önlemleri ve şiddet eylemleri arasındaki farklılığı şöyle tanımlamıştı: “... zorlama önlemleri hukuk ihlaline karşı bir tepki ise, şiddet eylemleri – zorlama önlemleri için temel oluşturan hukuk ihlalinin ta kendisidir”.⁴⁸

Uluslararası hukuk sisteminde zorlama kurumunun iki karakterini belirtmemiz gerekir. Bir yandan karşı önlem mekanizmasına başvurma sırasında zorlamanın devletler tarafından merkezi olmayan şekliyle gerçekleştirilmesi mümkündür. Öte yandan BM, ihlalci devlete karşı zorlama önlemlerinin toplu uygulanmasını sağlamlaştırmakta ve böylece merkezi zorlamayı kullanmaktadır.

Bunun sonucu olarak, BM sisteminde devletlerarası düzeyde zorlama uygulanmasının uluslararası hukuk yaptırımları aracılığıyla gerçekleşmekte olduğunu söyleyebilmekteyiz. Bu yaptırımlar en geniş şekilde uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını amaçlamaktadır.

Yaptırımlar, ilk önce hukuk kurallarına uymayan zorlama önlemlerini teşkil etmektedir. Hâlbuki bu olayın sadece bir tarafıdır. Yaptırımın anlamı aynı zamanda bir ihlalci tarafından işlenebilecek olası suçları önlemek ve azaltmaktır.

Herhangi bir yaptırımın hukuk kurallarını ihlallerden koruyan zorlama önlemlerine bir gösterge olduğunu inkâr etmeyerek hukuk sâhpleri tarafından gerçekleştirilen herhangi bir zorlama önleminin yaptırım temelinde uygulanmadığını belirtmemiz gerek.

⁴⁷ Chernichenko, *Teoriya mejdunarodnogo prava: v 2 tomah* [Uluslararası Hukukun Teorileri: 2 Ciltli], C. 1., NİMP, Moskova, 1999, s. 215.

⁴⁸ E.İ. Skakunov, *Samooborona i vopros o sanksiyah v mejdunarodnom prave* [Kendini Koruma ve Uluslararası Hukukta Yaptırım Sorunu], 3. Baskı, Gosizdat, Moskova, 1970, s. 108.

G.İ. Kurdyukov ve P.V. Chikov zorlamanın yetkili kurum tarafından cezaya dönüştürülebildiğini veya yasama organının yüksek ahlaki statüsü altında ezilebildiğini veya sùjelerin yüksek adalet duygusuna seslenebildiğini belirtmektedir. Uluslararası örgütler devletler üzerinde bir kontrol ya da denetim yetkisine sahip değillerdir.⁴⁹ Demek ki, onlara göre uluslararası kurallar genelde *pacta sunt servanda* ilkesi üzerinde uygulanmaktadır.

S.V. Chernichenko'nun önerdiği derecelemeyi takip ederek zorlamanın bir takım özelliklerini ayırmak mümkündür: Zorlama devlet içindeki gibi “yukarıdan” gerçekleştirilmemekte, çünkü devletler arası ilişkiler mensupları hiyerarşik ilişkilerde bulunmamakta; bu ilişkilerin mensupları zorlamayı ya birbirine ya ortaklaşa uygulamakta ve zorlama önlemleri uluslararası hukukla sınırlı olmaktadır.⁵⁰

Önceden devletler tarafından sunulan uluslararası ihlalcı devlete karşı uygulanan zorlama, uluslararası örgütün hukuki kişiliğı unsuruna dönüşmekte ve BM Antlaşması'nın öngördüğü olaylarda uygulanmaktadır. Burada sistemin iki düzeyinin yan yana yaşaması söz konusudur. Düzeylerin her birine başvurma çatışma aşamasına ve şu ya da bu zorlama önlemlerinin uygulanma gerekliliğıne bağlıdır.⁵¹

B. Uluslararası Hukuk Olgusu Olarak Yaptırımın Yadsınması

Uluslararası hukuk öğretisinde uzun bir süre boyunca uluslararası hukukta yaptırımların varlığını yadsıyan bir tutum savunulmuştur.⁵² Bunun sonucunda uluslararası hukukun varlığının kendisi de şüphe altında kalmıştır. Zira bu kuramın

⁴⁹ G.İ. Kurdyukov, P.V. Chikov, *Pravoprimenitelnaya praktika Soveta Bezopasnosti OON [BM Güvenlik Konseyi'nin Yaptırım Kullanma Pratiğı]*, Kazakistan Devlet Üniversitesi'nin Bilimsel Notları, C. 142, 2002, ss. 171 – 172.

⁵⁰ Chernichenko, *a.g.e.*, s. 215.

⁵¹ *Ibid*, s. 217.

⁵² D. Kaçenovskiy, *Kurs Mezhdunarodnogo Prava [Uluslararası Hukuk Derlemesi]*, 1. Baskı, Russkiy Mir, Kharkorkov, 1863, ss. 122 – 145.

yandaşlarına göre, herhangi bir hukuk zorlama ile temin edilir, uluslararası hukukta ise zorlama olmayınca, uluslararası hukukun bir hukuk dalı sayılıp sayılamayacağı sorusu ortaya çıkar.

Devletler arası hukukun varlığını inkâr eden Y.K. Simeon, uluslararası hukuku devletler arası ilişkiye indirgemiş, “...herhangi bir hukuk gibi uluslararası denilen hukuk da ulusaldır. Gerçekten zorunlu hukuk kurallarının bütününe elde etmek için biz uluslararası hukuku millileştirmeliyiz” demiştir.⁵³

Yaptırımların bazı hukuksal belirtilerini yadsıyan tutum üzerinde L. Valki de ısrar etmiştir. L. Valki, “Uluslararası hukuk karşılıklı tepki biçimlerini ve alınabilir karşı önlem ayrıntılarını düzenlememektedir. Her iki durumda da süreç hukuk alanı dışında gerçekleşmektedir” diye iddia etmiştir.⁵⁴

Buna benzer görüşü BM Uluslararası Hukuk Komisyonu özel raportörü W. Riphagen de paylaşmaktadır. Uluslararası sorumluluğun yerine getirilmesi için kuralların fiilen var olmaması gerçeğinden hareket eden W. Riphagen, uluslararası yaptırımların hukuksal karakteri sorununu ortaya koymayı anlamsız bulmaktadır.⁵⁵

M. Koskenniemi, ‘uluslararası hukukun belirli ölçüde gerçekten var olduğunu göstermek için çağdaş hukukçu bu hukukun aynı zamanda normatif ve somut olduğunu, bu hukukun devletin davranışı, iradesi ve menfaatleri ne olursa olsun mecbur tuttuğunu, ama bununla birlikte bu hukukun içeriğinin devletin gerçek davranışına, iradesine ve menfaatlerine atıfta bulunarak saptandığını

⁵³ V.E. Grabar, *Materiyali k istoriyi literaturı mejdunarodnogo prava v Rossiye (1647 - 1917)* [*Rusya’da Uluslararası Hukuk Tarihini Öğrenmek İçin Makaleler (1647- 1917)*], Zertsalo Yayınevi, Moskova, 2005, s. 496.

⁵⁴ L. Valki, “Does International Law Contain Sanctions?”, *De Rolando Eotvos nominate. Sec. Jurid*, B. 21, Annales Univ. Sci., Budapest, 1979, s. 268.

⁵⁵ BM Raporu, A/CN.4/366/Add.1. Fourth report on the content, forms and degrees of international responsibility (Part 2 of the draft articles), by Mr. W. Riphagen, “Special Rapporteur. State responsibility”, *Extract from the Yearbook of the International Law Commission*, C. II (1), 1983, s. 3, .

gösterebilmelidir”⁵⁶ diye yazmaktadır. Yazar, uluslararası davranışı temize çıkarma veya eleştirme aracı olarak uluslararası hukukun yararsız olduğu sonucuna varmaktadır.

Genel olarak, bu konseptin temsilcileri aşağıdaki görüşten hareket etmektedir: Uluslararası toplum tarafından, ihlalcı devlete zorlama önlemlerinin uygulanmasına dair hukuki boşluğa eğilim vardır, çünkü klasik uluslararası hukuk “eskimiş”, BM Antlaşması temeli üzerinde oluşmuş uluslararası hukuk ise hala “vakitsizdir”.⁵⁷

İç hukukun üstünlüğü teorisinde, iç hukukun uluslararası hukuk kurallarının değiştirilmesinde ve hatta yadsınmasında (ki bir devlet kendi dış siyasal hukukunu uygulamak için keyfince hareket edebilir) oynadığı kayıtsız şartsız rolünün tanınması İ.P. Blisshenko’ya göre “uluslararası ilişkilerde keyfiliğin doğrulanmasının bariz bir misalidir”.⁵⁸

Uluslararası hukuk kuralının bir unsuru olarak yaptırımın varlığını çürütme girişimleri, bir yaptırım sırf zorlama yoluyla uygulandığında ulusal hukukun etki mekanizmasını kısıtlamasına da dayanmaktadır. İ.İ.Lukashuk’un belirttiği gibi ulusal hukukta asıl rol genel toplumsal faktörlere aittir, çünkü “olayların ezici çoğunluğunda hukuk kendi gerekliliğine ve yerindeliğine inanmışlık sayesinde gönüllü olarak uygulanmaktadır”.⁵⁹

Uluslararası hukukun iki parçasının – klasik ve çağdaş – sözü geçen karşıtlığı şüpheli görünmektedir. BM Antlaşması’nın kabul edilmesi ve içerdiği güç

⁵⁶ M. Koskenniemi, *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument*, Reviewed by Dr. Jean d’Aspremont, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 2, 48.

⁵⁷ V.A. Vasilenko, *a.g.e.*, ss. 20 - 21.

⁵⁸ İ.P. Blisshenko, *Mejdunarodnoye i vnutrigosudarstvennoye pravo* [Uluslararası ve Ulusal Hukuk], Gosyurizdat, Moskova, 1960, ss. 48 – 49.

⁵⁹ İ.İ. Lukashuk, *a.g.e.*, s. 54.

kullanma ve güç kullanma tehdidi yasağının sağlamlaştırılması, devletlerarası ilişkilerde güç hakkını tanıyan klasik uluslararası hukuk kurallarına başvurma ve bu kuralların uygulanma olasılığını ortadan kaldırmıştır. “Eski”, günümüzün ihtiyaçlarına ve gerçeklerine uygun gelmeyen uluslararası hukuk kurallarının yerine; “yeni”, BM Antlaşması’nda akseden ve tüm BM üye devletleri tarafından tanınmış *jus cogens* ilkelerine aykırı düşen kuralların varlığını olanaksız kılan kuralların geçerli ve hukuki olarak tanınması söz konusudur.

D.B. Levin’a göre “yaptırım sadece devlet aklının gerektirdiği bir tek siyasal önlem değil, aynı zamanda belirli hukuksal kriterlere bağlı olan hukuki fiildir”.⁶⁰

F. Kalshoven, yaptırımların hukuksal karakterinin yadsınması tutumlarının temelsiz olduğunu düşünmektedir, çünkü uluslararası ihlale karşı önlemlerin hukuksal standartlarının yadsınması, “fiilen uluslararası hukukun ta kendisinin yadsınmasına eşittir: Devletler tek yanlı ve keyfi olarak herhangi bir kanunsuz fiili işlemeye serbest olup herhangi bir uluslararası hukuk kuralının yürürlüğünü keyfince durdurabilirler”.⁶¹

M.R. Garcia-Mora yaptırımların geleneksel uluslararası hukuk tarafından önceden öngörüldüğüne işaret etmektedir.⁶²

Uluslararası hukuk kurallarının çoğu tüm yapısal elemanları içermemesine rağmen, bu kurallarda yaptırımların bulunmaması gibi bir sonuca varmak doğru olmaz. Bu tür kurallar, uluslararası örf ve adet hukukunda bulunmaktadır.

⁶⁰ D.B. Levin, *Problema otvetstvennosti v nauke mejdunarodnogo prava* [Uluslararası Hukuk Biliminde Sorumluluk Problemi], C. 2, SSCB Bilimler Akademisi İktisat ve Hukuk Bölümü, Moskova, 1946, s. 111.

⁶¹ F. Kalshoven, *Belligerent reprisals*, Sijthoff, Luitingh, 1971, s. 29.

⁶² M.R. Garcia-Mora, *International responsibility for hostile act of private persons against foreign states*, Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1962, s. 34.

Uluslararası hukukun teknik ve hukuki niteliklerinin kendine özgü niteliğiyle tanınmış olduğunu göz önüne almak gerektir. Bu özgünlük, özel uluslararası hukuk kurallarının oluşturulma yöntemi olan uluslararası hukuk süje iradelerinin uyumlaştırılmasından doğmaktadır.⁶³

Bununla birlikte, İngiliz hukukçusu J. Brierley “asıl sorunun uluslararası hukuk için yaptırımları oluşturmamız gerektiği değil, bu yaptırımları bir sistem içinde düzenlememiz gerektiği” olduğuna dikkat çekmiştir.⁶⁴

III. Uluslararası Hukukta Yaptırım ve Sorumluluk Arasındaki İlişki

Uluslararası hukukta “yaptırım” ve “sorumluluk” birbirine oldukça yakın ve bağlı iki hukuk kategorisidir.

Hukuk genel teorisi ve uluslararası hukuk teorisinde bir takım bilim adamları (O.S. Yoffe, P.M. Kuris, A.S. Pigolkin, M.D. Shargorodsky, R.Ago v.b.) “yaptırım” ve “sorumluluk” kavramlarını özdeş olarak ele almakta ve yaptırımı bir ihlale için bundan kaynaklanan olumsuz sonuçlar olarak tanımlamaktadır.⁶⁵

Oysa Y.M. Ribakov “uluslararası sorumluluk ve uluslararası hukuk yaptırımları kavramlarının arasında eşit işaretini koymak mümkün olduğu” iddialarını şüpheli bulmaktadır.⁶⁶ Çünkü sorumluluk, yaptırımın uygulanma işleminin başlatılması (sorumlu tutma) olarak da ele alınmaktadır. O zaman sorumluluk, bir hukuk ihlali durumunda yaptırımın uygulanması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu fikre

⁶³ Y.A. Shibayeva, M. Potoçnyy, *Pravoviy voprosi struktury i deyatelnosti mejdunarodnih organizatsiy* [Uluslararası Örgütlerin Faaliyet ve Yapısında Hukuksal Sorular], 2. Baskı, Moskova Üniversitesi Yayınevi, Moskova, 1988, s. 81.

⁶⁴ J.L. Brierley, *The basis of obligation in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 1958, s. 202.

⁶⁵ R. Ago, “Devlet sorumluluğu. 3. rapor”, *ILC*, C. 2, Part 1, 1971, ss. 205 – 214.

⁶⁶ Y.M. Ribakov, *Voorujennaya agressiya – tyagçayşeye mejdunarodnoye prestupleniye* [Silahlı Saldırı – En Ciddi Uluslararası Cinayettir], Globus, Moskova, 1980, s. 149.

katılan İ.İ. Lukashuk “yaptırımlar sorumluluğun gerçekleştirme aracıdır” demektedir.⁶⁷

Rus literatürü de dâhil olmak üzere, sorumluluğu, olumsuz sonuçların bütünü olarak, uluslararası kural ihlali sonucunda ortaya çıkan yaptırımlar da dahil olmak üzere görme anlayışı yaygındır.

P.M. Kuris, sorumluluk ve yaptırım arasındaki bağıntıyı gerçek yasa ihlali durumlarında yaptırım aracılığıyla sorumluluğun doğması olarak tanımlayarak yaptırımın gerçekleştirilmesi, yaptırımın işleyişi ve uygulanmasının sonucu olarak sorumluluğun yaptırımın nedeni olduğunu saymaktadır.⁶⁸

V. Gowlland-Debbas, yaptırımı sadece tazminatları ödeme yükümlülüklerini değil, uluslararası hukuk ihlalinin doğan tüm hukuki sonuçları içeren uluslararası sorumluluk hukukunun özel bir parçası olarak ele almaktadır.⁶⁹

Bir yandan, hem ulusal hem uluslararası hukukta sorumluluk denince, bir suçlu üzerinde yaptırımların öngördüğü etki yapma önlemlerinden bağımsız olarak hukuk kuralları yaptırımlarının uygulanması anlaşılmaktadır.⁷⁰ Öte yandan ise yaptırım bir ihlalcı için hukuk kurallarının öngördüğü sorumluluk biçimleri ve zorlama önlemleri dahil olmak üzere tüm olumsuz sonuçlar olarak sayılmaktadır.

Uluslararası hukuk, siyasetin yaptırımların uygulanması üzerinde olan büyük etkisini inkâr etmeyerek (yaptırım uygulama sorunu her zaman devletlerin çatışmasının nedeni olmaktadır), yaptırımı bir sorumluluk biçimi değil, bağımsız bir

⁶⁷ İ.İ. Lukashuk, *Pravo mezhdunarodnoy otvetstvennosti [Uluslararası Sorumluluk Hukuku]*, Wolters Kluwer, Moskova, 2002, s. 308.

⁶⁸ P. Kuris, *a.g.e.*, ss. 49 – 50.

⁶⁹ V. Gowlland-Debbas, *United Nations Sanctions and International Law*, Kluwer Law International, Geneva, 2001, s. 6.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 21.

zorlama önlemi olarak görmektedir.⁷¹ Üstelik yaptırımın siyasi sorumluluğun bir önlemi sayılması hukuk dışı bir unsur içermektedir ve şu halde araştırmamıza ilişkin olarak BM Güvenlik Konseyi'nin meşru faaliyet yetkisi söz konusu olamaz.

Yaptırım kurumu zorlama tehdidi olarak ve sorumluluk kurumu bu tehdidin uygulanması ve gerçekleştirilmesi olarak ele alındığında, birbirine yakın ama eşit olmayan iki kavram gibi görünmektedir.

S.A. Malinin ve V.A. Musin, sorumluluk ve sorumluluk şekilleri hakkında şunu yazmaktadır: “Devletin uluslararası sorumluluğu hem ayrı bir devlet karşısında (hakları ihlal edilen) hem de genel olarak uluslararası toplum karşısında doğabilir. Halbuki bu durumların her birinde sorumluluk şekilleri farklıdır. İhlale uğramış devlet karşısında ihlal eden devlet hem siyasi hem maddi olarak sorumlu tutulurken uluslararası toplum karşısında çağdaş şartlarda sorumluluğun siyasi şekli de söz konusu olabilir”.⁷²

Ele aldığımız bakış açılarından yola çıkarak, hukuki sorumluluğun, yaptırım uygulanması sürecinin gerçekleştirilmesinin rehberi olduğu varsayılabilir. Hukuki sorumluluk hukuk kurallarına uyma zorlamasına sıkı sıkıya bağlıdır, hukuki sorumluluk hukuksal kuralların yaptırımlarının uygulanmasından ve gerçekleştirilmesinden ibarettir. Bununla birlikte V.A. Vasilenko'nun belirttiği gibi, “uluslararası hukuk yaptırımları ve uluslararası hukuk sorumluluğu, hukuki doğalarında ve görevlerinde farklı oldukları için, uluslararası hukuk yaptırımları

⁷¹ J. Crawford, “First Report on State Responsibility”, *Un Doc A/CN.4/490/Add.6*, 22 July 1998, http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_490_add6.pdf (Er. tarihi: 24.12.2011)

⁷² S.A. Malinin, V.A. Musin, *Pravovyye problemy morskoy atomnoy deyatelnosti [Deniz Atom Faaliyetinde Hukuki Problemler]*, Leningrad Üniversitesi Yayınevi, Leningrad, 1974, s. 86.

uluslararası suçtan doğan sorumluluğun bir şekli olmadığı gibi, uluslararası hukuk sorumluluğu şekilleri de yaptırım olarak ortaya çıkamaz”.⁷³

İki kurumun ayrılması, Rus literatüründe hala etraflı bir destek bulamamıştır. Özellikle S.V. Chernichenko, bu kavramı “belirli bir mantıksızlığı” içerdiği için eleştirirken, sorumluluk önlemlerini ve diğer zorlama önlemlerini hukukun öngördüğü olumsuz sonuçlar olan hukuki doğalarının bütünlüğü yüzünden birleştirerek sorumluluk önlemlerini zorlama önlemlerine dâhil etmektedir. Bütün olaylarda hukuk ihlaline verilen cevap uluslararası hukuk zorlamasıdır (yaptırım).⁷⁴

“Yaptırım” ve “sorumluluk” kategorileri arasındaki ilişki sorununu ele aldığımızda, sorumluluğun, yaptırımın gerçekleştirilmesi aracılığıyla uygulandığını anlayarak hareket etmemiz gerektir.

Yaptırım ve sorumluluk arasındaki bağıntı sorununun çözülmesi konusunda çağdaş uluslararası hukukun kuralları, özgünlüğünden dolayı sorumluluğun kapasitesi ve şekillerinin göstergelerini içermemekte, yaptırımların uygulanma koşullarını ve sırasını düzenleyerek zorlama hakkını öngörmektedir. Başka bir deyişle uluslararası hukukta “hukuk kuralı yaptırımı” kavramı sorumluluk şekillerini değil, özel zorlama önlemleri çağrışımını vermektedir.

⁷³ V.A. Vasilenko, *a.g.e.*, s. 50 – 53.

⁷⁴ S.V. Chernichenko, *a.g.e.*, s. 248 – 249.

BÖLÜM 2: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ’NİN YAPTIRIM MEKANİZMASI

I. Uluslararası Hukuk Düzeninin Korunmasının En Önemli Parçası Olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Yaptırım Kurumu

BM’nin kurucu üyeleri, uluslararası hukuk düzenin sağlanmasına yönelik farklı ve potansiyel olarak etkili norm, ilke, kurum ve önlemler sistemini, kurucu antlaşmada belirlemiştir. BM Antlaşması’nda çatışmayı çözme ve barışı sağlama amaçlı barışçı usuller tespit edilmiş olup başarısızlığı durumunda barışı sağlama düzeni “Barış tehdidi, barış ihlali ve saldırı eylemleri ile ilgili işlemler”, yani VII. bölüm uygulanacaktır.

Antlaşma’ya göre **araç, yöntem ve önlem sistemi** aşağıdakileri içermektedir:

- Devletlerin barışçı işbirliğini sağlama ilkeleri (I. böl.);
- Şiddetin ve şiddet tehdidinin uygulanmasını önleme çareleri (I., VI-VIII. böl.);
- Uluslararası çatışmaların barışçıl çözümü usulleri (VI. böl.);
- Silahlanmayı ve silahsızlanmayı sınırlama önlemleri (11.,26., 47. md.);
- Bölgesel örgütlerin ve anlaşmaların kullanılması ile ilgili önlemler (VIII. böl.);
- Barış ihlaline son verilmesi ile ilgili ‘geçici önleyici’ önlemler (40.md.);
- Askeri olmayan zorlayıcı tedbirler (41.md.);
- Askeri zorlayıcı tedbirler (42.md.).

BM'nin barışı destekleme ve güvenliği sağlama ile ilgili ana organı, Antlaşma kaynaklı yetki gereği BM Güvenlik Konseyi'dir.⁷⁵ Hızlı ve etkili eylemlerin gerçekleşmesi için BM ve BM üyeleri, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi için esas sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne vermekte olup bu sorumluluk ile ilgili yükümlülüklerini gerçekleştirirken Güvenlik Konseyi'nin BM adına hareket ettiğini kabul etmektedir (24. md.).

“Barış için Birleşme” adlı A/RES/377(V) No'lu 3 Kasım 1950 tarihli BM Genel Kurulu kararında⁷⁶ BM üye devletleri sınırlı olarak Genel Kurul'u da yetkili kıldılar: “uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması olan temel işlevinin Güvenlik Konseyi tarafından gerçekleştirilmesinin önemini ve veto (ret) hakkının gerçekleştirilmesinde daimi üyelerinin oybirliğine varmasının ve ihtiyatlı olmasının gerekliliğini”; “...eğer daimi üyelerin anlaşamamalarından dolayı Güvenlik Konseyi, barış tehdidini, barışın ihlalini veya saldırı eylemini bulmaya esas olan tüm durumlarda, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesinden ibaret olan esas yükümlülüğünü yerine getiremiyorsa Genel Kurul, barış ihlali veya saldırı eylemi durumunda gerektiğinde uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi veya yeniden geliştirilmesi için silahlı kuvvetlerin kullanılması dâhil olmak üzere ortak eylemler, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi veya yeniden geliştirilmesi ile ilgili gereken talimatların Kurum üyelerine verilmesi için bu konuyu ivedilikle inceleyecektir...”⁷⁷

⁷⁵ http://www.icj-cij.org/homepage/ru/files/sum_1948-1991.pdf (Er. tarihi: 07.04.2012)

⁷⁶ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/062/19/IMG/NR006219.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 12.02.2012)

⁷⁷ <http://www.un.org/russian/ga/5/docs/res5.htm> (Er. tarihi: 09.05.2012)

Bununla birlikte Güvenlik Konseyi, BM Antlaşması'na göre ihlalci devletler için zorlayıcı tedbirleri, yaptırımları uygulama yetkisi olan tek organdır. Antlaşma'nın 25. maddesine göre "Kurum üyeleri, bu Antlaşma'ya göre Güvenlik Konseyi kararlarına uymayı ve onları yerine getirmeyi kabul eder". Böylece BM Güvenlik Konseyi kararları, tüm BM üyeleri için hukuki olarak kararlara uyması zorunludur.⁷⁸

Antlaşma'nın 25. maddesine dayanarak kararların yerine getirilme zorunluluğu tanımı dikkate değerdir: "Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu Antlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır". İ.İ. Lukashuk kendi eserinde belirttiği gibi "BM uygulamaları bu sorunların başka şüphe yaratmadığını tasdik etmektedir. Bunun gibi Güvenlik Konseyi kararları kanunsuzluk ihraç eden keyfiyetler olup uluslararası sorumluluk hukuku kapsamında kendi rolünü oynamaktadır. Bu bakış açısı, Uluslararası Hukuk Kurumunun karşı önlem ve yaptırımlar ile ilgili maddelerinde de yansıtılmıştır".⁷⁹

İşaret edilenlere dayanarak BM Güvenlik Konseyi kararlarının tavsiye edici olarak belirlemek imkânsızdır. BM Antlaşması'nın 25. maddesine göre, bu kararlar tüm üye devletler için mecburidir; ayrıca BM Antlaşması'na göre Kurum yükümlülüklerini üstelemeyen üçüncü devletler tarafından da yerine getirilmesi amaçlanmaktadır (24. md. 1., 2. p., 34. md., 36. md. 1.p., 37., 39., 50. md. 2.p.).

BM Antlaşması'na göre, yaptırım sistemi (barış ihlalinin olup olmadığına her üye kendisi karar verdiği Milletler Cemiyeti Misakı'ndan farklı olarak), kural ihlali olayının Güvenlik Konseyi tarafından tespit edildiğini öngörmektedir.⁸⁰

⁷⁸ J.A. Moore, Jr.J.Pupantz, "The New United Nations: International Organization in the Twenty-First Century", *Pearson Education Inc.*, Prentice Hall, 2006, s. 167.

⁷⁹ İ.İ. Lukashuk, *a.g.e.*, s. 321.

⁸⁰ H. Kelsen, *op. cit.*, ss. 725 – 726.

BM kapsamındaki uluslararası güvenlik sistemi, tüm üyelerin desteklenmesine, tesis edilmesine ve korunmasına ortak olarak katılmasına dayanmaktadır. BM ortak güvenlik sistemi, “Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesi haricinde herhangi bir devlet tarafından *status quo*’nun şiddete dayalı ihlali ile ilgili durumların çözülmesi için kurulmuştur”.⁸¹

Uluslararası hukuk kurulu raportörü R. Ago, devletlerin sorumluluğu ile ilgili yazı projesinin 30. maddesi ile ilgili kendi fikrini anlatırken BM Antlaşması’nın VII. Bölümü 39., 41. ve 42. maddeleri ile ilgili önlemlere dair “yaptırım” terimini kullanmıştı.⁸² Bu terim, ihlale karşı tepki verme düzeninde uluslararası örgüt tarafından alınan ve genel olarak dünya toplumu için en ciddi sonuçlar ortaya çıkarabilecek önlemler için uygulanmıştı.

Konsey kararlarında bu terime nadir rastlanılmakta olup BM’nin diğer organlarının belgelerinde ise zorlama önlemlerin kullanılması sıkça “yaptırım” terimi ile belirtilmektedir. Ayrıca “yaptırım” terimi, yaptırım komitelerinin işinde de kullanılmaktadır.⁸³ Bu, hem bu Konsey organlarının adlarında hem kararlarının metinlerinde belirlenmektedir.⁸⁴

⁸¹ E.M. Smith, “Collective security, peacekeeping, multirealism”, Ed. Ch. Ku ve H.K.. Jacobson, *Democratic Accountability and the Use of Force in International Law*, Cambridge University Press, 2006, s. 86.

⁸² R. Ago, *Commentaire du project d’article 30 sur la responsabilite internationale des etats*, par. 21 ss// *Annuaire de l’Institut de droit international*, C. 2, 1979, s. 134.

⁸³ Konsey’in her ayı yaptırım kararının yerine getirilmesi için kurulan komitelerin 11’inin faaliyeti durduruldu, 11 ise hala çalışmaktadır,

<http://www.un.org/russian/document/scdocs/committees/index.htm> (Er. tarihi: 09.05.2012).

⁸⁴ Liberya ile ilgili 7 Mart 2001 tarihli S/RES/1342 (2001) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2001/res1343.htm> (Er. tarihi: 09.05.2012).

A. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Yaptırım Kararlarının Hukuki Niteliği

Konsey yaptırımlarının hukuki özelliği, devletlerin BM Antlaşması'nda ihlalcı devleti etkilemek için uluslararası yaptırımlar olan hukuki şekli saptamalarından ve bu yaptırımların kabul edilmesi hakkı ile BM Güvenlik Konseyi'ni yetkilendirmelerinden kaynaklanmaktadır. BM Güvenlik Konseyi ise onların adına özel hukuki usuller kullanarak dünyayı tehdit eden durumu inceleyebilmekte ve ihlalcı devlete karşı zorunlu hukuk sağlama önlemlerinin uluslararası hukuk mensupları tarafından uygulanmasını öngören hukuki belgeyi, yani kararı alabilmektedir.

BM'nin barışı sağlama amacının tam olarak gerçekleştirilmesi, sadece 193 üye devletin çabalarının birleştirildiği durumda mümkündür. 14-16 Eylül 2005 yılında yıldönümü toplantısının son belgesinde BM, '...Antlaşma'nın ilgili hususları, uluslararası barış ve güvenlik tehditlerinin türlerine mukavemet gösterilmesi için yeterlidir. Biz, ...uluslararası barış ve güvenliğin desteklenmesi ve yeniden geliştirilmesi için zorlama eylemlerinin onaylanması ile ilgili Güvenlik Konseyi hakkını doğruluyoruz. Biz eylemlerin Antlaşma amaçlarına ve ilkelerine uyması önemini vurguluyoruz' diye beyan etti.⁸⁵

Böylece BM Antlaşması'nda tespit edilen uluslararası ortak güvenlik sisteminde BM Güvenlik Konseyi'ne benzersiz bir yer ayrılmıştır. Durumun özelliğine göre, birçok varyantlar kullanılarak alınan kararların uygulanmasının gerçekleştirilmesi çok sayıda uluslararası hukuki eyleme sahiptir.

⁸⁵ 2005 Yıldönümü Toplantı'nın sonuç raporu, <http://www.un.org/russian/news/focus.asp?focusID=11> (Er. tarihi: 11.04.2012).

Herhangi bir hukuki belgenin hukuki geçerliği, onu kabul eden organın iktidar organlarının genel sistemindeki yerine, sahip olduğu yetkiye ve buna uygun olarak kabul ettiği kararların özelliğine göre belirlenmektedir. BM üye devletleri, BM Antlaşması'nda BM organları sisteminde Güvenlik Konseyi'nin özel durumunu tespit etmişti ve ona genel olarak barışın desteklenmesi ve uluslararası güvenliğin sağlanması alanında istisnai yetki vermişti. Bu istisnai yetkilerden biri de ihlalci devlete karşı uluslararası yaptırımlar kabul etme hakkıdır.

Güvenlik Konseyi yaptırım yetkilerini, kabul ettiği kararlarla gerçekleştirmektedir. Konsey'in yaptırım kararı, BM Antlaşması'nda kabul edilen yetkiye ve tespit edilen usule göre Konsey tarafından kabul edilen ve ihlalci devlete karşı belirli zorlayıcı tedbirlerin uygulanmasını öngören yazılı resmi normatif belgedir.

Yazarların çoğu, BM kurumunu ve faaliyetini nitelerken genel olarak organ kararlarının (BM üyeliğine kabul etme, organ seçimi, bütçe onayı gibi iç organizasyon konuları haricinde) tavsiye edici özelliğine sahip olmasına işaret etmektedir. Ama BM Güvenlik Konseyi yaptırımları BM Antlaşması'nın 40-41. maddelerinin kapsamına girdiği için, Konsey kararları tavsiye edici özelliğe sahip olamaz; “ilgili taraflar” (40.md.) ve “üyeleri” (41.md.) ile ilgili olarak Güvenlik Konseyi'nden gelen talepler hakkında söz edilmektedir.

Güvenlik Konseyi kararının hukuki geçerliliği, BM Antlaşması'na göre, ona verilen yetkilere dayanarak tespit edilen düzende hareket eden yetkili organ olan Konsey tarafından ona aktarılan hukuki özelliktir. Bu hukuki özelliğin incelenmesi çok önemlidir. Çünkü bu, kararın var olan normatif kararların hiyerarşisindeki yerini

belirlemeye, bununla birlikte diğ er normatif kararlarıyla ilgisini ve arasındaki tabi olma özelliğini tespit etmeye imkân verecektir.⁸⁶

Konsey tarafından kabul edilen yaptırım kararlarının içeriğine ve bu içerikte kullanılan formüllere dönersek, bu kararlara hukuki olarak zorunluluk özelliğinin verilmesi ile ilgili (neredeyse tüm dünya toplumun adına hareket eden) Konsey  yelerinin net olarak ifade edilen niyetini bulabilmekteyiz. Böylece 28 Eylül 2001 tarihli 1373 No’lu kararında Konsey, BM Antlaşması’nın VII. bölümüne dayanarak tüm devletlerin aşağıdakileri yapmaya zorunlu olduğuna karar vermektedir:

- Terör eylemlerinin finanse edilmesini engellemek ve teröre son vermek;
- Terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi amacı ile paranın kasıtlı olarak verilmesi veya toplanması için cezai sorumluluk uygulamak;
- Terör eylemlerini yapan veya yapmaya çalışan şahısların paralarını ivedilikle bloke etmek;
- Kendi vatandaşları veya alanında bulunan şahıslar ve örgütler için paraların terör eylemlerini yapan veya yapmaya çalışan şahısların yararına kullanılmak üzere verilmesini yasaklamak.

Herhangi bir BM organı kararlarının hukuki veya siyasal güce sahip olup olmadığının tespit edilmesi için söz edilen Konsey formüllerinin  rneğin BM’nin başka en önemli organı olan BM Genel Kurulu’nun formülleri ile karşılaştırmak yeterlidir. Genel Kurul kendi kararlarında herhangi uluslararası konu ile ilgili  ye devletlerine başvurarak ‘dikkat etmekte’, ‘ ağırmakta’, ‘umut etmekte’dir ve bunlar net olarak siyasal nitelikte ifadelerdir.

⁸⁶ J. Jackson, “The Great 1994 Sovereignty Debate: United States Acceptance and Implementation of the Uruguay Round Results”, *Columbia Journal of Transnational Law*, C. 36, 1998, s. 172.

B. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yaptırım Sistemi

BM Antlaşması'nı düzenleyen devletler, 'barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu' (39.md.) belirlenmesi ve 'uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler' (24. md. 1.p.) diyerek BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisini saptamışlardır. Konsey'in yaptırım yetkisi, BM Antlaşması'nın 39., 41. ve 42. maddelerinde tespit edilmiştir. Bu maddelere göre yaptırımlar, sadece zorlama eylemlerinin kullanılmasını gerektiren olayları, alınan önlemlerin özelliğini ve kapsamını belirten Konsey'in kararlarına dayanarak uygulanabilmektedir.⁸⁷

Barış tehdidi veya barış ihlali durumunda Konsey, BM Antlaşması'nın 40. maddesine göre geçici önleme tedbirleri uygulamaktadır. Eğer Konsey, 40. maddeye göre kullanılan geçici önlemlerin gereken şekilde etkili olmadığını tespit ederse, askeri olmayan zorlayıcı tedbirlerin uygulanması ile ilgili karar alabilmektedir (39, 41. md). Konsey, uygulanan askeri olmayan zorlayıcı tedbirlerin de olumlu sonuç vermediğini ve kanun ihlalinin devam ettiğini saptarsa, 42. maddeye göre ihlaliye karşı askeri önlemlerin alınmasını öngören daha sert yaptırım tedbirlerini uygulayabilmektedir. İşbu tedbirlerin gerçekleştirilmesi kapsamında devletler, Konseye ilgili askeri kuvvetlerini ve gerekli finansmanı vermelidir.⁸⁸

41. ve 42. maddelerdeki mekanizmalar, barış ihlalinin sona ermesini, hakların yeniden geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu maddelere dayanan Konsey'in

⁸⁷ D. Sarooshi, *International Organizations and their Exercise of Sovereign Powers (Oxford Monographs in International Law)*, Oxford University Press, 2005, s. 51.

⁸⁸ J. Gardam, *Necessity, Proportionality and the Use of Force by States*, Cambridge University Press, 2005, s. 7.

belirli önlemleri ise tazminatın verilmesini amaçlamaktadır ve ileride bu durumların tekrarlanmaması için güvence olmaktadır.⁸⁹

Yaptırımların uygulanması ciddi şekilde merkezleştirilmiş olup, Konsey'in yetkisini belirleyen maddelerde açıklanmıştır. Bunu değerlendirerek V.K. Sobakin, “Zorlamanın merkezileştirilmesi, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin saldırı eylemleri gerçekleştirmeyeceği ve onların herhangi birine karşı böyle zorlayıcı tedbirlerin alınması gerekmeyeceği tahminine dayanmaktadır. BM Antlaşması'nda kurulan zorlayıcı tedbirler sisteminin etkili olmamasının sebebi, bu sistemin merkezleştirilmiş olması değil, bu sistemin Güvenlik Konseyi daimi üyeleri tarafından ihlal edilmesi olasılığının pratikte var olmasıdır” demektedir.⁹⁰

Yaptırımların toplu olmasına dair V.K. Sobakin tarafından önerilen esaslar, mantıklı bir şekilde gerekçelendirilmiştir. Yazar şunları vurgulamaktadır: “1) Zorlayıcı tedbirler kullanılmasının gerekli olduğu anlayışı ortak olmalıdır; 2) Zorlayıcı tedbirlerin türü ve kapsamı ile ilgili belirleme ortak olmalıdır; 3) Zorlayıcı tedbirlerin uygulanması ortak olmalıdır”.⁹¹

Söz edilen şartlar, BM himayesi altında *de jure* hareket eden ama aslında kendi adlarına hareket eden devletlerin veya devletler koalisyonunun tek taraflı eylemlerde bulunma eğilimi açısından önemlidir.

Belirli devletlerin ve devletler grubunun, net veya tahmin edilen barış tehdidi durumunda, bağımsız olarak herhangi eylem yapma isteği (askeri eylem dâhil olmak üzere), uluslararası kamu düzeninin sağlanmasını kaba biçimde ihlal etmektedir. Uluslararası hukuk hususlarının savunması kapsamında devletler veya

⁸⁹ Yaptırım kararlarının desentralizasyon etme amaçla teklif edilen düzeltmeler San-Fransisco Konferansı tarafından reddedilmişti, bkz. *UNICO*, C. 4, ss. 474, 649 – 650, 754.

⁹⁰ V.K. Sobakin, *Kollektivnaya bezopasnost – garantiya mirnogo sosuçestvovaniya* [*Kollektif Güvenlik – barış içinde yaşamının garantisi*], Moskova, 1962, s. 226.

⁹¹ *Ibid*, s. 230.

devletler grubu tarafından yapılan eylemler ile ilgili BM'ye *post factum* biçiminde haber verilmesi, uluslararası hukuk esaslarını genel olarak bozan ciddi ihlal olarak sayılmalıdır.

Geçmiş yıllarda 'barış tehdidi' ve 'barış ihlali' terimlerinin daha kapsamlı olarak kullanılması da vurgulanmalıdır. Konsey, uygulanan zorlayıcı tedbirleri esaslandırarak onları daha geniş anlamda açıklamaya başlamıştır. Böylece 1992'de Konsey, Amerikan uçağında gerçekleşen patlamada eylemin gerçekleştiren şahısların (teröristlerin) teslim edilmesi için Libya'ya karşı askeri olmayan yaptırımların uygulanmasına karar vermiştir. Konsey, bu hukuk dışı eylemi barış ve güvenlik tehdidi olarak kabul etmişti.⁹²

9 Aralık 1994 tarihli uluslararası terörün sona erdirilmesine yönelik önlemler ile ilgili bildiride BM Genel Kurulu, 'devletlerin açık veya dolaylı şekilde katıldığı eylemler dâhil olmak üzere, uluslararası terör eylemlerinin sona ermesi, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi için en önemli elemanlardan biri olması' hakkında mahkûmiyet kararını tespit etmişti. Ve tüm BM üye devletlerine 'tüm konularında bu Bildiri hususlarını iyi niyetle ve etkili şekilde yerine getirmesini' tavsiye etmişti.⁹³

Terörizm teriminin yeni barış tehdidi olarak sonradan belirlenmesi, 11 Eylül 2001 tarihli ABD'ye yönelik terör eylemleri dizisinden sonra yer almıştı. O zaman BM Güvenlik Konseyi üyeleri, BM Antlaşması kapsamında terör saldırısı durumunda

⁹² 'Pan American' ve 'Union de Transports Aeriennes' uçaklarının patlaması ile ilgili 21 Ocak 1992 tarihli S/RES/731 (1992) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res731.htm> (Er. tarihi: 02.06.2012); 31 Mart 1992 tarihli Libya'ya karşı S/RES/748 (1992) yaptırım kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res748.htm> (Er. tarihi: 02.06.2012)

⁹³ BM Genel Kurul'un 9 Aralık 1994 tarihli A/RES/49/60 kararı, http://www.un.org/russian/ga/docs/res49_2.htm (Er. tarihi: 30.12.2011)

da münferit veya toplu biçimde kendini savunmak için devredilemez hakka sahip olduğunu oybirliği ile kabul etmişti.⁹⁴

Uluslararası terörizmin barışa yönelik tehdit olarak kabul edilmesi, bu durumlarda askeri kuvvetlerinin kullanılmasına olanak vermekte olup bu önleme tedbirleri sadece BM Güvenlik Konseyi kararına göre uygulanabilmektedir.

Barışın desteklenmesi veya yeniden geliştirilmesi için toplu önlemlerin alınmasını öngören Antlaşma'nın VII. bölümüne dayanarak Konsey kararları, belirli yaptırım türlerini kapsamaktadır.

O. Schachter 'BM, belli bir devletin ihlalcı olmasına dair karar alma yetkisine sahip değildir; bu şekilde bir karar almamaktadır. BM sadece ihlalin önlenmesi veya sona ermesi için dünyanın genel olarak ilgisi olan belirli durumlara tepki vermektedir' demektedir.⁹⁵

J. Crawford'a göre Konsey'in yetkileri, 'uluslararası aykırı eylemlere (haksız eylemlere) tepki vermek değil, uluslararası barışı tehdit eden, uluslararası barışın ihlali olarak sayılan durumlara tepki vermektir'.⁹⁶

Çatışma çözme yolları ile ilgili BM Güvenlik Konseyi kararı, tavsiye edici özelliğe sahip olup da pratikte çatışma durumunun daha kötüye gitmemesi için hususlara uyması gereken karar gücüne sahiptir.

⁹⁴ Konsey'in 11 Eylül 2001 terör saldırıyı kınayan 12 Eylül 2001 tarihli S/RES/1368 (2001) kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2001/res1368.htm> (Er. tarihi: 30.12.2011); 24 Ekim 2002 tarihli Moskova'da rehine istilasını kınayan S/RES/1440 (2002) kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2002/res1440.htm> (Er. tarihi: 30.12.2011)

⁹⁵ O. Schachter, "The Quasi-Juridical Role of the Security Council and the General Assembly", *American Journal of International Law*, C. 58, № 4, 1964, s. 960.

⁹⁶ J. Crawford, "The relationship between sanctions and counter measures", *United Nations sanctions and international law*, ed, V. Golland-Debbas, Kluwer International Law, The Hague, London, Boston. 2001, s. 57.

Yaptırımlar, Konsey'in daimi üyelerinin veto hakkını kullanılmaması prensibine uyularak kabul edilmektedir. Aralarındaki karşılıklı anlayışa dayanarak kabul edilen yaptırımların önemini değerlendiren K. Kiljunen şunları tespit etmiştir: 'Bunun sonucu olarak BM yaptırımları, büyük devletler arasındaki çatışmalar için uygulanamaz. Onların bu konuda uygulanması ile ilgili çaba, savaş propagandasına dönebilecek ve problem çözümüne yardım etmeyecektir'.⁹⁷

Dünyada yer alan değişiklikler hesaba alınarak, BM reformu ile ilgili önlemler kapsamında, BM Antlaşması'nda Konsey'in daimi üyeleri için 1945'te tespit edilen yaptırımların uygulanmasını hukuki şekilde sınırlandıran veto hakkı, dünyada çelişkili fikirler yaratmaktadır. Bu hakkın XX. yüzyılın başında değişen uluslararası olaylara ve BM temsilciliklerinin daha çok ülkelerde açılmasına göre çağdaştırılması ile ilgili istekler çok yaygındır. Ama 'BM Antlaşması'nda tespit edilen husus, zorlayıcı tedbirlerin büyük devlete karşı uygulanması barışın desteklenmesini değil, üçüncü Dünya savaşını getirebileceği ile aklanılmakta' diyor E.H. de Arechaga'nın fikri sağlamdır.⁹⁸

XX. yüzyılın 90'lı yıllarına kadar var olan ve şimdi de ara sıra Konsey'in içinde yer alan yüzleşme, uluslararası ortak güvenlik sistemini hassaslaştırmakta olup barış tehdidi durumunda gereken kararın Konsey tarafından alınmasını gerçekten de (sıkça engellemekte olup) engelleyebilmektedir.

BM Antlaşması'nın 103. Maddesinde, BM Antlaşması yükümlülüklerinin herhangi anlaşma yükümlülüklerinden üstün olduğu tasdik edilmişti. Antlaşma'nın VII. bölümüne göre alınan Konsey'in yaptırım kararları, devletlere imzaladıkları

⁹⁷ *Finns in the United Nations*, Ed. Kimmo Kiljunen. Suomen YK-liitto ry., The Finnish UN Association, Helsinki, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 1996, ss. 18-19.

⁹⁸ E.H. Arechaga, *Voting and the Handling of Disputes in the Security Council*, Carnegie Endowment for International Peace, UN, 1978, s. 178.

uluslararası anlaşmalara uymamaya izin vermektedir. Var olan antlaşmalara bakmadan yaptırım kararlarında tespit edilen önlemleri gerçekleştirerek Irak ile ilişkilerinin sınırlandırılması ile ilgili Güvenlik Konseyi kararı bunu doğrulamaktadır.⁹⁹

Barışın desteklenmesi için BM Güvenlik Konseyi, ihlalcilere karşı cezalandırma eylemlerini uygulama hakkına sahip olarak yeterli zorlama mekanizması ile etkili hukuki normları kurabilen tek evrensel uluslararası organdır. Kararlar şeklindeki Konsey faaliyetinin sonucu, ilk olarak kendi benzersiz statüsü bakımından, ikincisi ise devletlerden belirli davranışı isteme ve suçluları uluslararası hukuk normlarını ve onun belirli hukuki talimatlarını yerine getirmek üzere zorlama yetkisi bakımından uluslararası hukukta benzersiz rol oynamaktadır.

De facto olarak ortaya çıkan ayrım, birçok yazara (A. Goodheart, E. Dickinson, J. Kuntsi, D. Bowett, Y. Stone, E. Sauer, M. Sieber, K. Shushnig) iki normatif sistemin rekabetinden söz etme olanağı vermiştir. Özellikle BM Antlaşması'nın yorumuna dayanarak, Konsey çözülmesi gereken belli bir duruma zamanında tepki vermediyse, her devletin ihlalcı devlete karşı zorlayıcı tedbirleri uygulayabileceği iddia edilmektedir. Bununla birlikte, bu durumda BM Antlaşması'nın 2. maddesi 4. paragrafının geçerliliğinin durdurulması ve genel uluslararası hukukun kullanılması belirtilmektedir.¹⁰⁰

⁹⁹ Konsey'in 2 Ağustos 1990 tarihli Irak ve Kuveyt'la ilgili S/RES/660 (1990) Kararı; 9 Ağustos 1990 tarihli S/RES/662 (1990) Kararı; 25 Ağustos 1990 tarihli S/RES/665 (1990) Kararı; 25 Eylül 1990 tarihli S/RES/670 (1990) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1990> (Er. tarihi: 16.12.2011).

¹⁰⁰ M. Glennon, "Sovet Bezopasnosti: v çem priçina provala?" ["Güvenlik Konseyi: Fiyaskonon sebebi nedir?"], *Rossiya v globalnoy politike*, C. 1, № 3, 2003, ss. 102 – 110.

Söz edilen pozisyonun taraflarının atıfta bulunduğu norm, *jus cogens* norm olduğu için uygulanmasındaki istisnalar ve onu daha geniş veya sınırlı şekilde yorumlama çabaları, onun özelliğiyle çelişmektedir.

Konsey, '*ratione materiae*' bakış açısına göre barışın ve uluslararası güvenliğin desteklenmesi konuları ile ilgilenme sınırlı yetkisine sahiptir. Ama kendi yetkisi kapsamında, devletler için zorunlu kararları alabilmektedir. Bununla birlikte elbette, talimat biçiminde gerçekleştirilen Güvenlik Konseyi'nin diğer birçok yetkiye sahip olması (BM Antlaşması'nın 33-38.md.) ile Güvenlik Konseyi'nin devletlerden oluşan ve onların isteklerini yerine getiren organ olması da önemlidir.¹⁰¹

Böylece BM Güvenlik Konseyi, sadece basit iradeyi değil, üye devletlerin genel onaylı iradelerini yerine getirmektedir (Konsey'in daimi üyesi oylamada çekimser kaldığı durumlar hesaba alınarak bile).

II. BM Güvenlik Konseyi Yaptırımlarının Türleri

BM Antlaşması'nda Konsey yaptırımlarının sınıflandırılması için kriterler yoktur. 5. maddeye göre Konsey, BM üyesine karşı önleme veya zorlama tedbirlerini uyguladıysa Genel Kurul, Konsey'in talimatına göre onun BM üyesi olarak hak ve ayrıcalıkları gerçekleştirmesini (bunu Konsey yeniden başlatabilmekte olup) durdurabilmektedir. Ayrıca BM Antlaşması'nın 6.maddesine göre Konsey'in talimatına dayanarak Genel Kurul, kuvvetin ve kuvvet tehdidinin kullanılmasından kaçınma prensibi dâhil olmak üzere Antlaşma ilkelerine sistematik şekilde uymaması

¹⁰¹ V.M. Shumilov, *İtalyanskaya doktrina mejdunarodnogo prava, çast 2* [İtalyan Uluslararası Hukuk Doktrini, Parça 2], ed. Benedetto Konforti, 5. Baskı, MJMP, 2005, s. 23.

halinde BM üyesini çıkarabilmektedir.¹⁰² Bunlar, örgüt üyeliğine ilişkin yaptırımlardır.

Konsey'in, herhangi uluslararası veya devlet içi durum için hukuki değerlendirme yapmaya ve onun barışa tehdit oluşturup oluşturmadığını, barışı ihlal edip etmediğini veya tarafların kendileri çözebildiği ciddi olay olup olmadığını tespit etme yetkisi vardır. Konsey gerçek barış tehdidini tespit ettiği durumda BM Antlaşması'nın VII. bölümüne göre ihlalcıye karşı zorlayıcı tedbirler alınması hukuki ön şarttır.

BM Antlaşması'nın VII.bölümü 39., 40. maddelerinin içeriklerine dayanarak barış tehdidinin, barış ihlalinin veya saldırı eylemlerinin önlenmesini veya sona ermesini amaçlayan eylemler olarak sadece zorlayıcı tedbirler değil, barış özellikli tedbirler de sayılabilir. Bununla birlikte San-Francisco konferansının resmi beyannamelerinin özel şeklinde tespit edildiği gibi 40.maddeye göre geçici önlemler, zorlayıcı tedbirler veya ön yaptırımlar olarak sayılamaz, çünkü onlar barış özellikli tedbirler olup 'barış tehdidinin net barış ihlaline dönmesinden kaçmak' üzere barış tehdidi şartlarında uygulanmaktadır.¹⁰³

BM Antlaşması'nın 40.maddesi defalarca uygulanmıştı. Konsey, çatışma taraflarından hemen ateşi kesmesini ve askeri eylemleri durdurmasını, ordusunu çıkış mevziine çıkarmasını¹⁰⁴, mütareke yapmasını; çatışmanın çözülmesi için açık görüşmelere başlatmasını¹⁰⁵, gerginliği yumuşatmasını ve diplomatik ilişkilerin

¹⁰² BM Genel Sekreteri'nin BM Genel Kurulu Başkanına 12 Ocak 2006 tarihli A/60/650 mektubu, <http://daccess-ods.un.org/TMP/3504714.html> (Er. tarihi: 04.11.2011).

¹⁰³ UNICO, C. 12, s. 159 – 160.

¹⁰⁴ 11 Ağustos 2006 tarihli Livan ve İsrail'e yönelik S/RES/1701 (2006) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/res1701.htm> (Er. tarihi: 04.11.2011).

¹⁰⁵ 29 Haziran 2001 tarihli Batı Sahara ile ilgili S/RES/1359 (2001) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2001/res1359.htm> (Er. tarihi: 04.11.2011).

yeniden geliřtirmesini¹⁰⁶, mahkemeye veya diğer barış usulüne başvurarak çatışmayı çözmelerini isteyebilmekte¹⁰⁷, BM Genel Sekreteri'nin veya onun temsilcisinin vs. aracılık hizmetlerini önerebilmektedir. Durumun daha kötüye ilerlemesinin önlenmesi ile ilgili geçici önlemler uygulanırken Konsey'in çatışma tarafları için talepleri, onların haklarına ve iddialarına zarar getirmemelidir.¹⁰⁸

Ayrıca P. Conlon, genel olarak uluslararası hukuk normlarını bozmayan devletlere yönelik uyarma (önleme) özellikli yaptırımları ve direk ihlalci devletlere karşı uygulanan zorlama (cezalandırma) özellikli yaptırımları ayırmaktadır.¹⁰⁹

Bu sınıflandırma pratik ile tasdik edilmektedir. Böylece Irak ve Kuveyt ile ilgili kararda Irak'a karşı finansal araçların bloke edilmesi ile ilgili talepler, zorlama tedbirleriydi. Kuveyt'e karşı benzer talep, önleme özellikliydi; çünkü Irak'ın Kuveyt araçlarını kontrol etmesi ve elde etmesinin önlenmesine yönelikti.¹¹⁰ Böylece Konsey kararları, yaptırımlara farklı amaçlar koyabilmektedir. Bunu BM üye devletleri defalarca işaret etmişti.¹¹¹

Bu özellikten dolayı cezalandırma unsurunu içeren yaptırımların ayrılması, yaptırımının ceza olarak tanımlanması kapsamında onların bütün olarak dahil olması pozisyonu delil olacaktır. Yaptırımların böyle açıklanması, BM devlet üyelerinin

¹⁰⁶ 31 Temmuz 2006 tarihli yaygınlaştırılmama hakkında (İran'ın nükleer programı ile ilgili) S/RES/1696 (2006), <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/res1696.htm> (Er. tarihi: 04.11.2011).

¹⁰⁷ 1 Kasım 2006 tarihli Fildişi Sahili'nde durum ile ilgili S/RES/1721 (2006) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/res1721.htm> (Er. tarihi: 05.11.2011).

¹⁰⁸ 31 Aralık 2005 tarihli Orta Doğu'daki durum ile ilgili S/RES/1636 (2005) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2005/res1636.htm> (Er. tarihi: 04.11.2011). ; 14 Eylül 2004 tarihli Etiyopya ve Eritre arasındaki ilişkilerle ilgili S/RES/1560 (2004) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2004/res1560.htm> (Er. tarihi: 06.11.2011).

¹⁰⁹ P. Conlon, *United Nations sanctions management: a case study of the Iraq Sanctions Committee, 1990-1994*, The procedural aspects of international law monograph series, Transnational publishers, Inc. Ardsley, New York, s. 14.

¹¹⁰ 6 Ağustos 1990 tarihli S/RES/661 (1990) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1990/res661.pdf> (Er. tarihi: 21.03.2012).

¹¹¹ Tunkin, *a.g.e.*, s. 479.

ifadelerinde defalarca işaretlenmiştir. Böylece 1946'da Güvenlik Konseyi'nin birinci toplantısında SSCB temsilcisi 'Antlaşma'nın düzenlenmesine katılan ve onu tasdik eden BM'nin, diplomatik ilişkilerin kesilmesinin cezalandırma tedbiri olduğundan şüpheleri yoktur' diye konuşmuştu.¹¹²

BM Güvenlik Konseyi yaptırımların etkileme nesnesine ve politik, diplomatik, ekonomik ve askeri olarak uygulanabilen tedbirlerin özelliğine göre sınıflandırılması, geleneksel olup neredeyse tartışma açılmamaktadır.

Uluslararası hukuk normlarına ve istikrarlı Konsey pratiğine dayanarak etkileme öznesine göre aşağıdaki yaptırımlar ayrılmaktadır:

- İhlalci devletlere karşı uygulananlar;
- Kanunu ihlal eden devlet ile iki taraflı ilişkisi olduğu veya ihlalci devlete coğrafik açıdan yakın olduğu için yaptırım rejiminin altına giren üçüncü devletlere karşı uygulananlar;
- Gerçek ve tüzel kişilere karşı uygulananlar.

Etkileme nesnesine göre aşağıdaki yaptırımlar ayırt edilebilmektedir:

- Saldırgan devlete karşı uygulananlar;
- BM Antlaşması'na göre yükümlülüklerini bozan devlete karşı uygulananlar;
- Tüzel ve gerçek kişilere karşı uygulananlar.

Konsey tarafından gerçekleştirilen zorlayıcı tedbirler seti, farklı yaptırım türlerini uygulayarak ve kendi işini sıkı tutarlılık ve oranlı kullanma prensibine göre düzenleyerek BM Antlaşması VII. bölümünün altına giren duruma eşdeğer tepki göstermek için olasılık vermektedir.

¹¹² *İbid*, s. 378.

BM Antlaşması'nın VII. bölümünün hususlarına dayanarak BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarının (biçimleri ve alt türleri ile birlikte) diplomatik, ekonomik ve askeri yaptırımlara ayırt edilmesinin üstün olması ile ilgili sonuca varabilmekteyiz.

BM Antlaşması VII. bölümünün 'geleneksel' yaptırımları haricinde bu araştırmada iletişim, bilimsel-teknik ve kültür yaptırımları da incelenmektedir.

A. Diplomatik Yaptırımlar

Diplomatik yaptırımlar, devlet politikasını ve onun hükümetini etkilemek için kanuni araçtır. BM Antlaşması'nın 41.maddesi, diplomatik zorlayıcı tedbirleri, yaptırım nesnesi olan devlet ve Konsey kararını gerçekleştiren BM üye devletleri arasındaki devletler arası ilişkilerinin düzeyini direk şekilde etkileyen VII. bölümünün politika unsurudur.

Uluslararası hukuk açısından diplomatik ilişkilerin kesilmesi hukuka aykırı değildir. Savaş durumunda diplomatik ilişkilerin sağlanması, bu dönemdeki ilişkilerin özelliğine karşı olabilmektedir. Ayrıca diplomatik temsilciliğin bulunduğu devletin yararlarına karşı çıkan veya uluslararası hukuk hususlarına uymayan amaçlarda kullanılması sonucu diplomatik ilişkileri kesebilmektedir. Elbette her bir durumda bu tedbirin alınmasının delilli ve oranlı olup olmaması hesaba alınmalıdır. Şikayetin karşılanması için devletler, kanun dışı eylemin yapılmasında ihlalci devlet ile diplomatik ilişkilerini kesebilmektedir. Ch. Hyde'e göre, 'böyle bir eylem, sadece ulusal öfkenin ifadesi değil, sıkça o ihlalci devlete tazminat karşılanmasının arzu edilir olması ile ilgili fikrini telkin etmektedir'¹¹³

BM Antlaşması'nın VII. bölümü kapsamında diplomatik yaptırımlar, Antlaşma'nın politik bileşenidir. Yaptırımların nesnesi olan devlet ve BM Güvenlik

¹¹³ Ch. Hyde, *a.g.e.*, s. 531.

Konseyi'nin ilgili kararını gerçekleştiren BM üye devletleri arasındaki devletlerarası ilişkilerinin düzeyini direk şekilde etkilemektedir.

Diplomatik personelin azaltılması veya sayısının düşürülmesi, diplomatik ilişkilerin kesilmesine kıyasla daha alt düzeyde yaptırımdır. Böyle tedbirlerin uygulanması, uyarma özelliğine sahip olup daha az ciddi sonuçlar getirmektedir. Genel olarak bu tedbir, yaptırım uygulanmasının birinci aşama bileşenidir. Böylece 30 Mayıs 1992 tarihli kararın 8. maddesinde Konsey, tüm devletler için Yugoslavya'da "diplomatik temsilcilik ve konsolosluk personelinin azaltılmasına" karar vermiştir.¹¹⁴

Diğer örnek, 26 Nisan 1996 tarihli Sudan ile ilgili karardır. Bu kararda Konsey şu sonuca hükmetmiştir: Sudan, Mısır başkanını öldürme teşebbüsü ile ilgili olarak aranan üç şahsın verilmesine dair talebine uymazsa ve terör faaliyetinin desteklenmesini durdurmazsa Sudan'a karşı sınırlı diplomatik yaptırımlar uygulanacaktır.¹¹⁵ 10 Mayıs 1996 tarihinden başlayarak yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır ve devletler için Sudan'da diplomatik personelinin azaltılmasının, Sudan yetkili şahısların alanlarına girmesinin veya ondan geçmesinin sınırlandırılması ile ilgili tavsiye verilmiştir.

BM Antlaşması'nın 41.maddesi, Konsey'in ilgili onayı olmadan bölgesel örgütlerin diplomatik yaptırımları için yasaklayıcıdır. Bu durum diğer önlemlerin uygulanmasını öngören Konsey kararının nesnesi olmadığı takdirde Birleşmiş

¹¹⁴ 30 Mayıs 1992 tarihli eski Yugoslaviya ile ilgili S/RES/757 (1992) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res757.htm> (Er. tarihi: 03.01.2012).

¹¹⁵ 26 Nisan 1996 tarihli Sudan ile ilgili S/RES/1054 (1996) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1996/res1054.htm> (Er. tarihi: 03.01.2012).

Milletler yaptırımların ihlalci devlete karşı kendi kendine uygulandığında mümkündür.¹¹⁶

E.H.'de Arechaga da bölgesel örgütün bu hakkını reddetmemektedir: “Her durumda bu örgütlerin üyeleri olmayan diğer devletlerin kanuni esaslarda yapabildiği eylemlerin yapılmasını bölgesel örgütler için yasaklanmasının gerekçesi yoktur. Aksi takdirde saçma iddiaya varılabilirdi – bu örgütün üye devletlerinin, böyle bir örgüte birleşmeyen devletlere karşı daha az hakları vardır”.¹¹⁷

B. Ekonomik Yaptırımlar

Ekonomik yaptırımlar konusu, (G.İ. Kurdyukov, M.V. Rıjova, T. Angus, P. Berger, F. Grunfeld, B. Carter, D. Margaret, H. Hazelzet vs.) hem Rus hem yabancı literatürde şekilde incelenmektedir.

B. Carter, “...ekonomik yaptırımlar, politikanın değiştirilmesi veya bu tedbirler nesnesi olan devletin politikasına dair devlet pozisyonunun gösterilmesi amacı ile bir veya birkaç devlet tarafından gerçekleştirilen zorlama ekonomik tedbirler olarak belirlenebilmektedir” diye yazmaktadır.¹¹⁸

BM Antlaşması'nın 41. maddesi, barışın ve güvenliğin desteklenmesi ve yeniden geliştirilmesi için uygulanan zorlayıcı tedbirler arasında ekonomik ilişkilerin, demiryolu, deniz, havayolu, posta, telgraf, radyo ilişkilerinin ve diğer taşıt araçları ilişkilerini tam veya kısmi şekilde kesilmesini de açıklamaktadır.

¹¹⁶ Amerika Devletleri Örgütü tarafından Küba ve Dominikan Cumhuriyeti'ne karşı diplomatik ve ekonomik yaptırımları kullanıldığından Konsey'in 19 Temmuz 1960 tarihli S/RES/144 (1960) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1960/res144.pdf> (Er. tarihi: 03.01.2012).

¹¹⁷ E.H. de Arechaga, *a.g.e.*, s. 210.

¹¹⁸ B.E. Carter, *International Economic Sanctions: Improving The Haphazard US Legal Regime*, 1. B., Cambridge University Press, Cambridge, June 26, 2008, s. 4.

41. maddedeki liste sınırlı olmayıp, uluslararası hukukun ve özellikle BM kapsamında yaptırım kavramının gelişmesinden dolayı ekonomik özellikli diğer zorlayıcı tedbirlerin uygulanmasına olanak vermektedir. Bununla birlikte diğer tedbirler, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi ve yeniden geliştirilmesi amacına uymalıdır (BM Antlaşması'nın 1., 39.md.).

Ekonomik yaptırımların askeri kuvvetlerin kullanılmasına doğrudan bağlı olmaması ve pratikte onları öncelemesi önemlidir.¹¹⁹

S.V. Mariniç belirttiği gibi, “uluslararası örgütlerin ekonomik yaptırımları iki düzeyi kapsamaktadır: uluslararası örgütün yetkili organının ilgili kararını ve söz edilen karara dayanarak üye devletler tarafından yapılan eylemleri”.¹²⁰

Ekonomik yaptırımların belli ürün ticaretinin yasaklanmasından başlayarak tam ölçekli ambargoya kadar çok türleri vardır. Pratik analizine dayanarak Y. M. Rıjova, BM Antlaşması'nın 41.maddesinin uygulanma biçimleri şunlardır: ambargo, boykot, abluka, yaptırım nesnesinin mülkiyetinde veya direk veya dolaylı kontrolü altında bulunan malların sayesinde elde edilen veya edinilen araçlar dâhil olmak üzere finansal araçların bloke edilmesi, ekonomiğe yatırımların, ona finansal, maddi, teknik veya diğer yardımların sağlanmasını yasaklanması.¹²¹

G.İ. Kurdyukov, ticari anlaşmaların durdurulmasını veya sona erdirilmesini; taşımacılığın tam veya seçmeli şekilde durdurulmasını; en çok kayırlan ülke kuralının

¹¹⁹ *İbid*, s. 1.

¹²⁰ S.V. Mariniç, *Ekonomiçeskiye sanksiyi v mejdunarodnom prave* [Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımlar], Doktora Tezi, Moskova, 1989, s. 26.

¹²¹ Y.M. Rıjova, *Ekonomiçeskiye sanksiyi v sovremennom mejdunarodnom prave* [Modern Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımlar], Kazan, 2006, s. 13.

reddedilmesini; uluslararası yardım programlarının desteklenmesinin reddedilmesi, borç ödeme grafiğinin yeniden gözden geçirilmesini de bu listeye eklemektedir.¹²²

Konsey, BM Antlaşması'nın VII. bölümüne göre ekonomik yaptırımları Güney Rodezya ve Güney Afrika ile ilgili durumda BM tarihinde ilk defa uygulamıştı; onlar sömürgecilik ve ırkçılık politikasına yönelikti. Rodezya ile ilgili olarak Konsey, tüm devletlere onun ile tüm ilişkileri kesmesini tavsiye etmişti.¹²³ Uluslararası barışa tehdit olduğu için Konsey, Güney Afrika için ilk olarak mecburi silah ambargosunu uygulamıştır.¹²⁴

Başta ambargo, devletlerin kanun dışı davranışından vazgeçmesini ve tazminat vermesini amaçlayan veya çatışma taraflarının arasındaki savaş durumunda müsadereyi amaçlayan yabancı gemilerin ve yüklerin limanlarda tutuklanması olayı anlamında kullanılmıştı.¹²⁵ Ambargo, ihlalci devlet ile ekonomik ilişkilerin tam veya kısmi şekilde yasaklanması anlamına gelmektedir; devletler, ihlalci devlete ürünlerin ihracatını sınırlandırmakta veya durdurmaktadır.

Ambargo tüm ihracat nakliyelerin durdurulmasını, kısmi ambargo yaptırımlar ile ilgili olan ayrı ham maddeler veya ürünler teslimatının sınırlandırılmasını öngörmektedir.¹²⁶

Ekonomik boykot, ihlalci devlet ile ayrı ürün ithalatının ve (veya) finansal, taşıt ve diğer ilişkilerin hem devlet hem gerçek şahısların nezdinde durdurulmasına yönelik tedbirler setidir. BM Güvenlik Konseyi, Liberya ile ilgili S/RES/1478 (2003)

¹²² G.İ. Kurdyukov, *Mejdunarodnyı ekonomičesriye sanksiyi i prava čeloveka* [Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar ve İnsan Hakları], Moskova, s. 101.

¹²³ Güney Rodezya ile ilgili Konsey'in Kararları: 16 Aralık 1966 tarihli S/232, 29 Mayıs 1968 tarihli S/253, 18 Mart 1970 tarihli S/277. Ayrıca M. Doxey, *Economic Sanctions: past lessons and the case of Rhodesia*. Canadian Institute of International Affairs, 1968.

¹²⁴ 4 Kasım 1977 tarihli Güney Afrika ile ilgili S/418 Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1977/res418.pdf> (Er. tarihi: 17.12.2011).

¹²⁵ V.P. Danevskiy, *Posobiye po izučeniyu istorii i sistemi mejdunarodnogo prava* [Uluslararası hukuk sistemini ve tarihini öğrenme ders kitabı], Kharkov, 1892, s.83.

¹²⁶ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2000/res1298.htm> (Er. tarihi: 11.02.2012).

No’lu kararında aşğıdakilere hükmetmiştir: ‘...tüm devletler, Liberya’dan gelen tüm yuvarlak kereste ve kereste türlerinin alanlarına ithal edilmesinin 10 ay içinde engellenmesi için gereken tedbirleri almalıdır’.¹²⁷

Ekonomik boykot, hem ihlalci devleti ilgilendiren, hem ihlalci devlet ile ilişkilerini yasaklayan hususları bozan herhangi üçüncü devleti ilgilendiren olabilmektedir.

Ekonomik abluka, ekonomik ilişkilerin tüzel ve gerçek kişiler arasında kesilmesi dahil olmak üzere diğer devletler ile ekonomik ilişkilerinin kesilmesi yoluyla ihlalci devletin izolasyonudur. XIX. asırda T. Fiore, ekonomik abluka hakkında aşğıdakileri yazmıştı: “Savaşa göre daha az yıkıcı olup savaş abluhasına karşı özelliğine ve sonuçlarına göre ayırt edilmelidir. Barış durumunu durdurmadan o, liman veya tüm sahil için herhangi ticari ve diğer ilişkilerin yasaklanmasından ibaret olmalıdır. ...onun kanuni özelliği ve pratik faydası tartışılmazdır...”¹²⁸

Ekonomik ablukanın aşğıdaki alt türleri vardır: ticari abluka, kredi abluhası ve teknolojik abluka. Onlar, genel olarak bütün şeklinde veya ihlalci devletin finansal işlemlerinin durdurulması amacıyla ayrı kullanılmaktadır. Ayrıca ihlalciye ait olan mülkiyetin dondurulmasını ve banka hesaplarının bloke edilmesi ayırt edilmektedir. Sudan abluhası klasik bir örnektir: 29 Mart 2005 tarihli Konsey kararına dayanarak “bu Kararın alındığı tarihte veya ileride herhangi diğer zaman BM üye devletlerinin alanında bulunan ve Komite’nin belirlediği gerçek şahısların direk veya dolaylı olarak

¹²⁷ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2003/res1478.htm> (Er. tarihi: 11.02.2012).

¹²⁸ T. Fiore, *Ordinamento giuridico della Societa degli Stati; il diritto internazionale cod- ificato e la sua sanzione giuridica*, 1890, Moskova Üniversitesinde verilen konferanstan, Eylül 1891, s. 94.

mülkiyetinde veya kontrolünde olan” Sudan’ın tüm finansal aktifleri ve ekonomik kaynakları bloke edilmişti.¹²⁹

Ekonomik yaptırımlar, çatışmaların çözülmesi ve barışın desteklenmesi amacı ile ileri anlaşmalara varılması için önemli araçtır. Birleşmiş Milletler’in ilk olarak zorunlu ekonomik tedbirleri kullanması, BM Antlaşması’nın VII. bölümünü kapsayan durumun barışçı şekilde çözülüşünün üstünlüğünü ortaya koymaktadır.

C. Askeri Yaptırımlar

Askeri yaptırımlar, uygulamanın da gösterdiği gibi barışın desteklenmesi veya yeniden geliştirilmesinde son aşama olup sadece BM Antlaşması’nın 40., 41. maddelerinde öngörülen yaptırımların istenen sonucu getirmediği takdirde kullanılmaktadır.¹³⁰

BM Antlaşması’nın 42. maddesine göre “Güvenlik Konseyi, 41.maddede öngörülen maddelerin yeterli olmayacağını veya artık yeterli olmadığını tespit ederse uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi veya yeniden geliştirilmesi için sayılan gerekli tedbirleri, havayolu, deniz ve kara yolları ile uygulayabilmektedir. İşbu eylemler, gösteri, abluka ve hava, deniz ve Kurum Üyelerinin kara kuvvetlerinin diğer eylemlerini kapsayabilmektedir”. BM üyeleri, askeri birliklerini Konsey’e devretmektedir.

BM Antlaşması’nın anlamına göre 42. maddede tespit edilen esasların listesi, geniş olarak yorumlanamaz. R.L. Bobrov ve S.A. Malinin belirlediği gibi, “askeri kuvvetlerin kullanılması ile ilgili önlemler, olağanüstü tedbirlerdir ve

¹²⁹ 29 Mart 2005 tarihli Sudana yönelik S/RES/1591 (2005) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2005/res1591.htm> (Er. tarihi: 11.02.2012).

¹³⁰ J. Gardam, “Necessity, Proportionality and the Use of Force by States”, *Democratic Accountability and the Use of Force in International Law*, Cambridge University Press, 2005.

Güvenlik Konseyi, diğer tedbirlerin yetersiz olabileceğini veya artık yeterli olmadığını tespit ederse bunları uygulayabilmektedir (42. md.)”.¹³¹

“Yetersiz” teriminin kullanılması, önlemlerin sonuçlarına değil, önlemlerin içerdiklerine mantıklı biçimde bağlıdır. Yetersizlik tanımı, 42. maddeye göre yaptırımların uygulanması sonucunun herhangi belirli (elbette tahmin edilen ve hesaba alınan) geçici faktöre doğrudan bağlı değildir. Daha doğrusu, BM Antlaşması’nın izin verdiği diğer olası önlemlerin kullanılması dâhil olmak üzere, Konsey’in incelenmesinde bulunan belli duruma dair uygulanmasının etkili olmasına bağlıdır.

Söz edilenlere göre ‘yetersizlik’ terimini bu önlemlerin BM üye devletleri tarafından uygulaması ile bağlamayan A. Roberts’in pozisyonu inandırıcıdır, çünkü ‘41. maddeye göre Güvenlik Konseyi, bu maddede belirlenen önlemlerin uygulanması ile ilgili kararı almaktadır. Bundan ötürü tüm BM üye devletleri, “Örgüt üyelerinin Güvenlik Konseyi kararlarına uymayı kabul ettiğini” belirten 25. maddeye göre onları uygulamalıdır.”¹³²

Askeri yaptırımların arasında özel yer alan *barışçı abluka* — özünde zora dayanmayan (ama *prima facie* - düşmanca olan) ihlalci devleti cezalandırma metodudur. Ona göre bloke eden devletin, yaptırım nesnesi devletin sunulan taleplere uydurulması amacı ile yasal olarak (yani yetkili organ tarafından onay alarak) yabancı devlet ile ilişkileri kesilmesidir.

A. Hogan, barışçı ablukayı “bloke eden devletin istediği politik kuralın uygulanması amacı ile ilk olarak bloke edilen devletin karşısına yönelik şiddet

¹³¹ R.L. Bobrov, S.A. Malinin, *Organizatsiya Obyedinennih Natsiy: Mejdunarodno-pravovoy očerk [Birleşmiş Milletler: Uluslararası Hukuk Denemesi]*, Leningrad, 1959, s. 37.

¹³² A. Roberts, *United Nations, Divided World. The UN's Roles in International Relations*, 2nd Ed., Ed Adam Roberts ve Benedict Kingsbury, Clarendon (Paperbacks) Press, Oxford, 1993, s. 33.

eylemleri' olarak belirlemiştir. Barış zamanında uygulanmasından dolayı savaşta bulunan taraflar yoktur...".¹³³ Bloke eden devletin eylemi barışçı sayılmakta, bu anlamda bu devlet, bloke edilen devlet ile barışçı ilişkileri sağlamak istemekte, sonuncusu ise bu eylemin askeri olduğunu veya bloke eden devletin karşısına askeri eylemleri gerektirdiğini saymamaktadır.

XIX. yy'a kadar abluka, sadece devletlerin savaş sırasında uyguladığı önlem olarak tanınmıştı. XIX. yy'ın ikinci çeyreğinde abluka ilk defa uluslararası çatışmaların çözülmesi için zorlayıcı tedbir olarak barış zamanında uygulanmıştı. 1887'de Uluslararası hukuk enstitüsü abluhanın barış zamanında kullanılabilmesi ile ilgili konuyu inceleyip onun uygulanmasına dair beyannameyi kabul etmiştir. Bununla birlikte içinde bloke edilmesi beyan edilen yabancı devlet gemilerinin engelsiz şekilde limanlara geçmesi hakkı tasdik edilmişti.

Günümüzde abluka, BM Antlaşması'nın 42. maddesi tedbir sistemine dahil olup bir askeri yaptırım türüdür. Bu da askeri eylemler uygulanmasının daha insancıl olduğu ve savaşa karşı daha az istenmez sonuçlar ile daha hızlı etki getirme olasılığını doğrulamaktadır.

D. Christiansen ve G.F. Powers, abluhanın (muhasara) savaş alternatifi olarak kullanılması olasılığına olumsuz tepki vermektedir.¹³⁴

H. Hazelzet'e göre, abluhanın orantılı şekilde kullanılması, yaptırım nesnesi olan devletin alanında direk askeri eylemlerin uygulanması gerekmeden, BM yaptırım setinde yeterli olabilen sert bir önlemdir.¹³⁵

¹³³ A.H. Hogan, *Pacific Blockade*, Oxford, 1908, s. 26.

¹³⁴ D. Christiansen, G.F. Powers, *Economic Sanctions and the Just-War Doctrine*, *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in Post-Cold War World?*, ed. D. Cortright and G.A. Lopez, Boulders, Westview Press, 1995, ss. 97-98.

BM Antlaşması'nda öngörülen diğer zorlayıcı tedbirler olarak ablukanın yasal, haklı ve oranlı olmasının gerekliliği dışında, yüzyıllık uygulamalar sonucunda bloke edilen devlet ile ilişkilerin engellenmesi için yeterli olan kuvvetlerin kullanılması, abluka etkililiğinin mecburi belirtisi olarak belirlenmiştir.

Sistem içinde abluka, stratejik ve ekonomik türlere ayrılmaktadır. Abluka, bloke edilen sahile yönelik diğer askeri operasyonların kısmı olduğunda veya düşman kara kuvvetlerinin teminatını kesmek amacıyla beyan edildiği durumda stratejik olarak belirlenebilmektedir. Abluka teriminin bu tanımı, askeri özellikli olarak askeri eylemlerin doğrudan uygulanmasının bir aşamasıdır. Ekonomik veya ticari abluka, sahilde herhangi askeri eylemler yapılmayarak yaptırım nesnesi devletin diğer dünya ile ilişkilerinin kesilmesi gerektiği durumda beyan edilmektedir. Bundan ötürü daha çok askeri özelliğe değil, ekonomik özelliğe yöneliktir.¹³⁶

Pratikte bu ayrım her zaman net olarak izlenmemektedir, çünkü BM Antlaşması'na göre zorlayıcı tedbirlerin kapsamlı bir parçası olarak abluka, ortak olaydır ve gerçekleştirilmesi için mecburi şarta sahiptir. Ekonomik ve stratejik bileşenleri içeren abluka, 1990'da Irak'ın Kuveyt alanına girmesi ile ilgili olarak Irak'a karşı uygulanmıştır. Devlette insancıl bunalımın sebebi olan 10 yıllık Irak ekonomik ablukası, koalisyon kuvvetlerinin askeri ablukası ile devam etmişti. Ama bu yaptırımlar, tespit edilen amaçlara ulaşılmasını sağlayamadı.¹³⁷

¹³⁵ H. Hazelzet, *Assessing the Suffering From "Successful" Sanctions: An Ethnical Approach // United Nations Sanctions. Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights. A Multi-disciplinary Approach*, ed. W.J.M. van Genugten, G.A. de Groot. Intersentia. Antwerpen - Groningen — Oxford, 1999, s. 77.

¹³⁶ *Ibid*, s. 71.

¹³⁷ A.Thomson, *Economic Sanctions and cooperation: testing and development sanctions theory with reference to Security Council interaction over Iraq, 1991-1996*, University of Oxford, 1998, s. 7.

Kuvvet gösterisi — Konsey kararlarına uymaması (onları ihlal etmesi) sonucunda kendi alanında kontrol ve iktidar kaybı için potansiyel tehdit olan ortak askeri kuvvetlerin düşmana gösterilmesinden ibaret olan askeri yaptırımların türüdür. Gösteriş, askeri eylemi önleyebilmektedir. Bazı durumlarda gösteriş, kuvvetlerin uygulamada kullanılmaması için en iyi araç olmaktadır. Deniz, kara ve havayolu askerleri tarafından nesne devletin alanında ve onun yanında uygulanabilmektedir.

1991'den başlayarak BM Güvenlik Konseyi, belli çatışmaların çözülmesi için askeri gösteri dâhil olmak üzere gereken tüm araçların kullanılması ile ilgili yetkiyi üye devletlerin koalisyonuna defalarca vermişti. Böyle kararlar, Irak'ın istilasından sonra (1991) Kuveyt egemenliğinin yeniden geliştirilmesi, (1992) Somali'de, (1994) Ruanda'da ve (1997) Arnavutluk'ta insani eylemlerin savunulması, (1994) Haiti'de seçilen demokratik hükümetin yeniden geliştirilmesi amacı ile alınmıştı.

Böylece bu gösteri, 16 Ocak 1996 tarihinden 15 Ekim 1998 tarihine kadar bu bölgenin Hırvatistan alanına barışçıl birleşimi kapsamında, BM'nin Doğu Slovenya'daki Geçici İdare (BMDSGİ) tarafından başarılı şekilde uygulanmıştı.¹³⁸

Askeri yaptırımların diğer türleri de ayırt edilmektedir. Askeri limanların ve güvenlik bölgelerin kuruluşu ve korunması; çatışmanın çözümüne katılan uluslararası ve hükümet dışı örgütlerin diplomatik ve aracılık misyonlarının korunması; savaşan grupların görüşmeler süresinde ayırt edilmesi (blendaj) için askeri kuvvetlerin pozisyon arası yerleştirilmesi; sivil halkın çatışma bölgesinden çıkarılmasının askeri şekilde sağlanması, göçmenlerin askeri koruması; silahtan arınma, askerlik

¹³⁸ 15 Kasım 1996 tarihli S/RES/1079 (1996) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1996/res1079.htm> (Er. tarihi: 21.04. 2012); 14 Temmuz 1997 tarihli S/RES/1120 (1997) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1997/res1120.htm> (Er. tarihi: 20.04. 2012).

kuvvetlerin çıkarılmasını veya silahtan arınmasını gözetleme; insani yüklerin askeri eşliği; stratejik binaların (kitle imha silahı ve genel silah ekipmanı depoları, büyük ekonomik örgütler vs.) yıkılmadan veya zedelenmeden korunması; çatışma bölgesinde kanuni sivil hükümetin korunması; kuvvet gösterişi, tam işgal veya abluka tehdidi; yasa ve kanun düzeninin desteklenmesi ve yeniden geliştirilmesi (polis işlevleri); gerilla savaşı, manevra, askeri eylemler, kanun dışı silahlı grupların silahsızlandırılması ve yok edilmesi dâhil olmak üzere tüm alan veya kısmi alan üzerinden tam kontrol (işgal); çatışma sona erdiğinde serbest seçimlerin sağlanması ve devlet hükümet organları sisteminin tespit edilmesi amacıyla askeri varlığının sürdürmesi.¹³⁹

D. Diğer Yaptırım Türleri

Ulaşım ile ilgili yaptırımlar - BM Antlaşması'nın 41.maddesinde barışın ve güvenliğin desteklenmesi ve yeniden geliştirilmesi için uygulanan zorlayıcı tedbirlerin arasında demiryolu, deniz, havayolu, posta, telgraf, radyo ve diğer ulaşım araçlarını tam veya kısmi şekilde kesilmesi de belirlenmiştir. Geniş ölçekli kullanılmasının örneği, Güney Rodezya'ya karşı uygulanan tedbirlerdir. 1968'de Konsey aşağıdakileri hükmetmiştir: Rodezya'nın ürettiği ve oradan ihraç edilen ham madde ve ürünlerin diğer devletlerin alanlarında getirilmesi; Rodezya vatandaşları tarafından söz edilen ürün ve ham maddelerin gemilerde, uçaklarda, kara taşıtlarında taşınması; Rodezya'nın ve BM üye devletlerinin tüm havayolu şirketlerinin Güney Rodezya'ya uçuş yapması ve Güney Rodezya'nın herhangi havayolu şirketi ile ilişkide bulunması engellenecektir.¹⁴⁰

¹³⁹ Chikov, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁴⁰ Güney Rodezya'daki durumla ilgili 29 Mayıs 1968 tarihli S/RES/253 (1968) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1968/res253.pdf> (Er. tarihi: 20.04.2012).

Aynı zamanda Somali ile ilgili 2 Haziran 2008 tarihli Konsey Kararı, barışın ve güvenliğin desteklenmesi açısından yenilikçi olmuştur. BM Antlaşması'nın VII. bölümüne göre hareket eden Konsey, 'GFH (Somali'nin Geçici Federal Hükümeti) ile ortak çalışarak denizde korsanlık ve silahlı saldırı eylemlerine son vermek için Somali sahilindeki deniz yollarını kullanan devletlerin çabalarını yoğunlaştırmasını ve koordine etmesini' tavsiye etmiştir.¹⁴¹

Somali sahilindeki ve Hint okyanusunun diğer alanlarındaki korsanlık ve silahlı saldırı eylemlerinin engellenmesi konusu ile ilgilenecek BM Güvenlik Konseyi, Haziran 2008'de durumun bölgede sabitleşmesine yönelik birinci kararı almıştır. BM Antlaşması'nın VII. bölümüne göre korsanlık ve silahlı saldırı eylemlerinin durdurulması, gemilere karşı ve insani yardımın hızlı, güvenli ve etkili şekilde Somali'ye nakledilmesi, deniz ticaret yollarının ve uluslararası sevkiyatın güvenliği için ve korsanlar tarafından ortaya çıkan tehdidin azaltılması (yok edilmesi) amacıyla Konsey Kararının gerçekleştirilmesi kapsamında devletlere gereken tedbirlerin alınması ile ilgili hak ve yükümlülük verilmektedir. Bu kararda, deniz ulaşım yollarının tam veya kısmi olarak kesilmesi ile ilgili yaptırımları konusunda yeni yaklaşım tasdik edilmektedir. İleride Kararın metninde Somali durumu ile ilgili olarak 'korsanlık ile mücadele' tavrının kullanılması, BM Güvenlik Konseyi'nin belli kararın yerine getirilmesi kapsamında üye devletlerinin uyguladığı yaptırımlar olarak anlamlarını azaltmamaktadır. Somali sahilinde korsanlık ile mücadele tedbirleri, BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarında tasdik edilen yaptırım rejimleri için yeni yaklaşım

¹⁴¹ Somali'deki durumla ilgili 2 Haziran 2008 S/RES/1816 (2008) Kararı, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/361/79/PDF/N0836179> (Er. tarihi: 29.09.2011).

olarak sayılmakta olup BM Güvenlik Konseyi'nin yeni karar metinlerine neticesi olan yaptırımların eklenmesinin sonucudur.

Bununla birlikte B.R. Tuzmuhamedov'un aşağıdaki sözleri de dikkate alınmalıdır: 'Somali ile ilgili durumda Güvenlik Konseyi, kendi devleti olmayan devlet dışı şahıslara karşı askeri kuvvetlerin kullanılmasına izin vererek ilginç ama riskli deney yapmaktadır'.¹⁴²

Yeni yaptırım biçimi olan *bilimsel-teknik yaptırım* da günümüzde büyük bir önem taşımaya başlamaktadır. 17 Mayıs 2000 tarihli Kararında Konsey, Eritre ve Etiyopya için silah temini ambargosunu uygulamış olup silahın ve ona dair maddi araçların sunulması, üretilmesi, işletilmesi ile ilgili olarak personel hazırlama alanında bu devletlere yardım ve hizmet gösterilmesini yasaklamıştı.¹⁴³ Bu yaptırım türü, diğer yaptırım türleri ile birlikte uygulanarak gayet etkili olabilmektedir. Onların ilk olarak hedefe yönelik yaptırımlar olarak belirlenmesi olumludur.

Elektrik-teknik boykot - ihlalci devlete karşı uygulanan ek zorlayıcı tedbir olarak elektronik iletişim yardımının bloke edilmesi de kullanılabilir. Böylece 1999'da Konsey, Angola ile ilgili Kararında Uluslararası elektrik iletişim birleşmesi dahil olmak üzere ilgili organların deneyimine göre elektrik iletişim alanında ek tedbirlerin alınması ile ilgili konuyu ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁴

¹⁴² Tuzmuhamedov, *a.g.e.*, s. 54.

¹⁴³ Güvenlik Konseyi'nin 17 Mayıs 2000 tarihli S/RES/1298 (2000) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2000/res1298.htm> (Er. tarihi: 20.04.2012).

¹⁴⁴ Angola'ya yönelik S/RES/1221 (1999) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2000/res1298.htm> (Er. tarihi: 20.04.2012).; 18 Şubat 1999 tarihli BM Güvenlik Konseyi Başkanı'nın mektubu <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/042/94/PDF/N9904294> (Er. tarihi: 27.04.2012).

Kültürel yaptırımlar - zorlayıcı tedbirlerin gelişmesi ile amacı yaptırım nesnesi olan devletin kültürel faaliyetini zorlaştırmak olan özel yaptırımlar ortaya çıkmıştır.

Yugoslavya'ya karşı 30 Mayıs 1992 tarihli Konsey Kararında, Yugoslavya'nın veya onu temsil eden gruplarının BM üye devletlerinde yer alan spor ve kültürel eylemlere katılımının engellenmesi ile ilgili yaptırımlar uygulanmıştı. Ayrıca devletler, 'Yugoslavya Birlik Cumhuriyeti (Sırbistan ve Karadağ) tarafından gönderilen veya onu temsil eden şahısların veya grupların katılımı ile ilmi ve teknik işbirliğini ve kültürel değişimleri durdurmalıydı'.¹⁴⁵

Ama bu yaptırımların gereksinimi ve oranlı olması kuşku yaratmaktadır. Yugoslavya'ya karşı uygulanan kültürel abluka, BM Antlaşması'nın 41. maddesine göre insancıl tedbir değildir, *cultura decessio* uluslararası hukuk prensiplerini ihlal etmektedir.

Böylece BM Antlaşması'nda ihlalcı devlete karşı önlemlerin alınması için birkaç yol vardır. İlk olarak 39., 40. maddelerin kullanılması yoluyla, ikinci olarak istenen sonuca varılması için 41. maddeye göre önlemlerin alınması yoluyla, üçüncü olarak 41., 42. maddede tespit edilen önlemlerin paralel şekilde kullanılması yoluyla tasdik edilmektedir. Ama bu nihai sıralama değildir.

¹⁴⁵ 30 Mayıs 1992 S/RES/757 (1992) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res757.htm> (Er. tarihi: 27.04.2012).; 23 Eylül 1994 tarihli S/RES/943 (1994) Kararı ile Yugoslavya Birlik Cumhuriyeti'ne kültür toplantılarına ve spor yarışlarına katılmaya izin verilmişti, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1994/res943.htm> (Er. tarihi: 20.04.2012).

III. BM Güvenlik Konseyi Zorlayıcı Tedbirler Sisteminde Hedefe Yönelik Yaptırımlar Kavramının Uygulanması

Son yıllarda muhtemelen olumsuz sonuçları azaltılarak ve onlara daha insancıl özellik verilerek uygulanması gereken Konseyin akıllı (*smart*)¹⁴⁶, hedefe yönelik (*targeted*) yaptırımlar kavramları tartışılmaktadır.

Bu kavramlara ilişkin olarak, ‘hedefe yönelik’ teriminin kullanılmasının, siyasal nezaket göstergesi olduğunu belirtebiliriz. Araştırdığımız konuya ilgili olarak *servicing the target* kavramı (amaca varma) önceden kullanılan *killing the enemy* (düşmanı öldürme) kavramının yerine geçmiştir.¹⁴⁷ Uluslararası hukukun gelişmesini ve BM organ sisteminin aşamalı reformlarını hesaba alarak aşağıdakilere işaret etmeliyiz: Yaptırımlara eşlik eden sert önlemlerin kaçınılmaz olumsuz sonuçların algılanmasını, terim revizyonu yoluyla olsa da yumuşatma isteğini göstermektedir.

Rusya’ya göre, “akıllı yaptırımlar” kategorisinin devreye alınması, Konsey tarafından önceden uygulanan yaptırımların akla uygunluk derecesi, onların içinde ‘akıllı’ bileşenin varlığı (yokluğu) ile ilgili soruları kaçınılmaz bir biçimde getirmektedir ve bu da kabul edilemezdir. Konsey tarafından alınan tüm yaptırım kararlarının belli amaçları vardır ve bu nedenle hepsi hedefe yöneliktir, akıllıdır çünkü devlet hükümetlerinin iradesini ifade eden Konsey üyelerinin onaylaması sonucu oluşmuşlardır.¹⁴⁸ Bundan dolayı, yeni kuşak yaptırımların daha doğru ve net

¹⁴⁶ *Expert Seminar on Targeting UN Financial Sanctions. March 17-19, Interlaken, Switzerland, 1998*, <http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/00641/index.html?lang=en> (Er. tarihi: 09.02.2012); *Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The “Bonn-Berlin Process”*, http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 23.05. 2012); *The Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions (SPITS). The «Stockholm Process»*, http://pcr.uu.se/research/smartsanctions/the_stockholm_process/ (Er. tarihi: 23.05.2012)

¹⁴⁷ S.G. Ter-Minasova, *Yazık i mejkulturnaya kommunkatsiya [Dil ve Kültürarası Kommunikasyonu]*, Moskova, 2000, s. 217.

¹⁴⁸ Örnek için bkz. Konsey’in 16 Aralık 1966 tarihli S/RES/232 Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/1966/res232.pdf> (Er. tarihi: 02.05.2012).

nitelenmesi için onların daha “akıllı” olması değil, daha insancıl, sonuçlu, mantıklı olması vurgulanmalıdır. Konsey’in kendi yetkisi kapsamında uyguladığı yaptırımlar, uluslararası hukukun çağdaş insani gelişim taleplerine daha çok uymaktadır.

Bununla beraber Konsey, yaptırımlarının daha “akıllı olma” ve “hedefe yönelik olması”, daha etkili uygulama yöntemlerinin belirlenmesi amaçlı çağırılan birçok uluslararası seminer ve konferansta yansıtılmıştı. Bu forumlar, BM, uluslararası hükümet dışı örgütler, devlet hükümetleri temsilcileri, siyasetçiler ve akademisyenler arasındaki diyaloga dayanılarak meydana getirilmiş ve onların örgütlenmesi, kapsamı ve sonuçları neticesinde siyaset-hukuk sözlüğüne “süreçler” olarak girmiştir.

A. İnterlaken Süreci

İnterlaken süreci (*Interlaken Process*) — “Akıllı” yaptırımlar konuları ile ilgili birinci uluslararası seminerdir (İnterlaken, İsviçre, Mart 1999)¹⁴⁹. Seminer katılımcıları, bazı durumlarda etraflı yaptırımların uygulanmasının fazlaca olumsuz yan etkileri olduğunu (*side-effects*), bunun için yaptırımların daha insancıl ve etkili olması gerektiği üzerinde anlaştılar. Yaptırımların sonuçlu olması için gereken şartlar arasında, tedbirin esas özelliği, kesinliği, kısa süreli olması, hızlı etkili olması olması belirlemiştir. Uygulanması sırasında farklı yorumlama olmamalıdır. Bunun örneği de, Konsey kararında kullanılan hususların BM Antlaşması’na aykırı olarak yorumlanmasına imkân tanıyan sabit formüllerdir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ *Expert Seminar on Targeting UN Financial Sanctions. March 17-19, 1998, Interlaken, İsviçre.*

¹⁵⁰ *Ibid.*

Örneğin, Fildişi Sahili ile ilgili BM Güvenlik Konseyi S/RES/1739 (2007) No'lu kararda, devlet içindeki durumu sabitleştirmek için yetkili olarak belirlenmişti. Belgenin 8. maddesinde “bu kararın alındığı tarihten itibaren Birleşmiş Milletlerin Fildişi Sahili'ndeki Operasyonu (BMFSO) ve Fransız hükümeti arasında yapılan anlaşmaya göre BMFSO'nun desteklenmesi için tüm gereken araçları kullanmak için Fransız kuvvetlere yetki verilmekle birlikte bunlara aşağıdakiler de dâhildir: a) eylem bölgesinde tarafsız kuvvetlerin genel güvenliğin sağlanması için yardım göstermek, b) BMFSO talebine göre tehlike altında bulunan bileşim elemanlarının desteklenmesi için önlemler almak, c) BMFSO yerleşim bölgesi dışında güvenlik durumu gerektirdiğinde BMFSO danışmacılığı ile düşman eylemlerinin engellenmesi için önlemler almak, d) birimlerin yerleşim bölgelerinde sivil halk korunmasının sağlanması için yardım göstermek, e) 1572 (2004) No'lu kararda tespit edilen silah ambargosuna uyulduğunun gözetlenmesinde yardım göstermek...”.¹⁵¹ Böyle belirli kurallara bağlama, davranışlarının yasallaştırılması için Konsey kararına atıfta bulunarak tek taraflı eylemler alabilecek devletlerin sayısını sınırlandırmaktadır.

Yaptırımların etkili şekilde uygulanması, alınan zorlayıcı tedbirlerin hedefe yönelik olması gereksinimi ile ilgili doğrudan atıf biçiminde kararlarda artık yansıtılmaktadır. 1744 (2007) No'lu kararın 10. maddesi de bunun örneğidir. Güvenlik Konseyi ‘silah ambargosunun önemini Somali'deki barışın ve güvenliğin sağlanması için özellikle vurgulamakta, tüm üye devletlerden, özellikle bu bölgede bulunan devletlerden buna tam olarak uyulmasını istemekte ve silah ambargosunun desteklenmesi için hedefe yönelik tedbirlerin kabul edilmesi dâhil olmak üzere

¹⁵¹ Konsey'in 10 Ocak 2007 tarihli Fildişi Sahili durumu ile ilgili S/RES/1739 Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2007/res1739.htm> (Er. tarihi: 02.05.2012).

etkisinin arttırılması yolları ile ilgili konuları acil olarak incelenmesi ile ilgili kendi isteğini yeniden belirtmektedir'.¹⁵² Bununla birlikte yaptırımların iptali veya azaltılması ile ilgili talepler belirlendiğinde eski maddeler hesaba alınmalıdır.

Ayrıca, Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarının şartlar koyulmadan uygulanması, ilk taleplerin anlamını bozmamaktadır. Aksine onlar, diğer anlam ağırlığı olan eşdeğer terime başvurarak yaptırım rejimi nesnesi durumunun değişmesi için gereken şarttır. Böylece 1176 (1998) No'lu kararında Güvenlik Konseyi, 1173 (1998) No'lu kararda¹⁵³ belirlenen görevlerin tam olarak ve şartsız gerçekleştirilmesini Angola'nın tam bağımsızlığı için mücadele eden Ulusal Birlik'ten (UNİTA) istemiştir. Ayrıca kanıt gösterme konusuna ek olarak Rusya'nın sunduğu yaptırım ve diğer zorlayıcı tedbirlerin uygulanması için temel şartlar ve standart kriterler ile ilgili beyanname tasarının 8. maddesi incelenilmektedir. Özellikle, 'buna yeni şartlar sebep değilse veya Güvenlik Konseyi kararlarında doğrudan öngörülmediyse, yaptırımların sona ermesi veya durdurulması için ek şartlar koyulmamalıdır' diyerek tasdik edilmiştir.¹⁵⁴

Ama görüldüğü gibi kararların hızlı şekilde gerçekleştirilmesi, tam ters sonuçlar getirebilmektedir. ABD, İran'ın nükleer programı ile ilgili bilgi arayışı için *Google* arama sistemini kullanmıştır. ABD'nin satış akitlerinin yapılması ve yurt

¹⁵² Konsey'in 20 Şubat 2007 tarihli Somali durumu ile ilgili S/RES/1744 Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2007/res1744.htm> (Er. tarihi: 02.05.2012).

¹⁵³ Konsey'in 24 Haziran 1998 tarihli Angola durumu ile ilgili S/RES/1176 Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2007/res1739.htm> (Er. tarihi: 02.05.2012).

¹⁵⁴ Rusya Federasyonu tarafından teklif edilen düzeltmeler: 9 Şubat 2007 A/AC.182/L.114/Rev, http://www.un.org/russian/document/declarat/decl_sanctions.pdf (Er. tarihi: 03.05.2012).

dışına çıkmasını yasaklamak istediği İran'ın 11 örgütünden ve 12 şahsından ibaret olan listeden hiçbirinin İran'ın nükleer programıyla ilgisi yoktu.¹⁵⁵

Aralık 2003'te ABD CIA (Merkez Haber alma Teşkilatı) ajanları, terör ile mücadele kapsamında Makedonya'da tatilde bulunan Haled Al-Masri adlı Lübnan uyruklu Almanya vatandaşını kaçırıp Afganistan'daki Bagram şehrinde bulunan terör şüphelileri hapishanesine getirmişti. Fiziksel baskı altında bulunan Al-Masri hapishanede altı ay geçirdi ve 28 Mayıs 2004 tarihinde serbest bırakıldı.

ABD Dışişleri Başkanı Condoleezza Rice'ın sonra beyan ettiği gibi Al-Masri ile ilgili durumda 'hata yapılmıştı' — CIA onu terörizmde şüphelenen soyadı aynı olan diğer şahıs ile karıştırmıştır.¹⁵⁶ Bununla birlikte 'Taliban'a giren veya onunla ilgisi olan tüzel ve gerçek şahıslar ile ilgili BM Güvenlik Konseyi'nin karma listesinde Haled Al-Masri'nin (Khalel el-Masri) adı (adı ve soyadı) yoktu. Birinci adın kısmi şekilde çakışması QI.A.59.02. maddede ve QI.K.214.063. maddede vardı. Söz edilen listeye Arap ve diğer isimlerin Latin harflerle farklı şekilde yazılabilmesine dayanarak hata olasılığı vardı, ama bu zamanında bulunmalıydı.¹⁵⁷

Ayrıca 1267 (1999), 1333 (2000), 1390 (2002) ve 1455 (2003) No'lu kararlarında BM Güvenlik Konseyi, tüm devletlerin sözü edilen listedeki gerçek (tüzel) şahısların aktiflerini bloke etmesini, onların devlet alanlarına girmesinin veya ondan geçmesinin engellemesini veya silah ve askeri mühimmatların bu şahıslara

¹⁵⁵ Elizabeth Flock, "Google is 'a spying tool,' Iran police chief says", *Washington Post Staff Writers*, 10 Ocak 2012, http://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/google-is-a-spying-tool-iran-police-chief-says/2012/01/10/gIQA13b2nP_blog.html (Er. tarihi: 11.02.2012).

¹⁵⁶ US 'apologized' over abduction by CIA of German citizen, *Financial Times*, 15 Aralık 2005, <http://www.ft.com/cms/s/ad30ff60-6d0f-11da-90c2-0000779e2340.html> (Er. tarihi: 30.03.2012).

¹⁵⁷ Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The «Bonn-Berlin Process», s. 58. http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 02.05.2012).

satılmasının, temin edilmesinin veya aktarılmasının engellenmesini zorunlu kılmıştı. Böylece BM Güvenlik Konseyi, insan hakları normlarının ihlalden muhtemelen bahsetmeyerek, şüpheli şahsın tutuklanması için “ülkesel bütünlük” ilkesi prensibine aykırı olarak diğer devletin onayı olmadan, onun alanını istila etmek üzere hiçbir üye devletine yetki vermemiştir.¹⁵⁸

B. Bonn-Berlin Süreci

Kasım 1999 – Aralık 2000 tarihleri arasında yer alan Bonn-Berlin süreci (*Bonn-Berlin Process*) sırasında nakliye ve havayolu ulaşımına, silah ambargosuna ve onların kontrolüne dair yaptırımların kullanılması ile ilgili karar kabul edilmişti. Eritre ve Etiyopya’nın durumu ile ilgili 1298 (2000) No’lu ve Sierra Leone ile ilgili 1306 (2000) No’lu Konsey kararları süreç esası olarak alınmıştı.¹⁵⁹

Havayolu ulaşımı ile ilgili yaptırımların, bir devlete giden veya ondan çıkan tüm uluslararası uçuşların kullanımı ile ulaşımın ve bu uçuşları sağlayan özel hizmetlerin yasaklanması olarak sayılması teklif edilmişti.¹⁶⁰

Sunulan yaptırım modeli kapsamında havayolu nakliyesi ve ulaşımı alanında zorlayıcı tedbirler etkisinin yoğunlaştırılması için bu yasakların birkaç türü öngörülmektedir. Özel havacılığa ve yaptırım devlete ait olan veya onunla herhangi

¹⁵⁸ *Ibid*, s. 66.

¹⁵⁹ Güvenlik Konseyi’nin 17 Mayıs 2000 tarihli Etiyopya ve Eritre arasındaki ilişkilerle ilgili *S/RES/1298* (2000) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2000/res1298.htm> (Er. tarihi: 29.03.2012).

¹⁶⁰ Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The «Bonn-Berlin Process», s. 47. http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 02.05.2012).

hukuki ilişkide bulunan tüm hava taşıma araçlarının kullanımı yasaklanabilmektedir.¹⁶¹

Bunun dışında uzmanların fikrine göre hizmet gösteriminin ve hedefe yönelik nesneler olarak belirlenen havayolları şirketi ofislerinin kapanmasının yasaklanması faydalı olarak kabul edilebilmektedir.¹⁶² Örneğin Libya ile ilgili 748 (1992) No’lu karar, 883 (1993) No’lu kararın 6. maddesi hususlarının tam olarak gerçekleştirilmesi için BM Güvenlik Konseyi, havayolu serbestliğini ve onunla ilgili hizmetleri durdurarak havayolu ulaşım alanında kullanılan tedbirleri detaylı olarak belirlemiştir.¹⁶³

Nakliye yasağının kapsadığı nesnelerin tür genişliği (uluslararası barışın ve güvenliğin tehdidi için sorumlu olan şahısların aile bireylerinin “kara listeye” eklenmesi), tartışma sırasında uzlaşılamayan sorulardan biriydi. Belki barış tehdidi ile ilgili kararların alınması sürecine katılması dışında da onların nakliye ile sınırlandırılması, uluslararası barışın ve güvenliğin tehdidini oluşturan şahısların eylemlerini etkileyebilmektedir.¹⁶⁴

Muhtemelen alternatif nakliye araçlarının gereken şekilde hesaplanması, hedefe yönelik yaptırımların etkililiğinin artırılması için gereken etkidir. Havayolu ulaşımı ile ilgili yaptırımların olumlu özelliği, onların karşılaştırmalı uygulama basitliğidir. Ayrıca içindekilere göre BM Güvenlik Konseyi’nin diğer yaptırımlarına karşı olarak onlar daha çok zorunlu tedbirlerin sonuçları olma prensibine uymaktadır.

¹⁶¹ *Ibid*, s. 71.

¹⁶² *Ibid*, s. 82.

¹⁶³ Güvenlik Konseyi’nin 11 Kasım 1993 tarihli Libya ilgili S/RES/883 (1993) Kararı, <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1993/res883.htm> (Er. tarihi: 29.03.2012).

¹⁶⁴ Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The «Bonn-Berlin Process», ss. 51 - 53. http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 02.05.2012).

BM Antlaşması'na göre, havayolu ulaşımı alanında yaptırımların uygulanması, onların eğilimli olduğu devletin yükümlülüğüdür. Buna göre iç hat uçuşları, Güvenlik Konseyi kararının metnine göre koordine edilmelidir. Ama belli ki pratikte istenen hususların gerçekleştirilmesi, nesne devletin doğrudan etkisi kapsamındadır.¹⁶⁵

Silah ambargosu konuları ile ilgili sunulan model yaptırım, ilk olarak BM Güvenlik Konseyinin Eritre ve Etiyopya durumu ile ilgili S/RES/1298 (2000) No'lu kararına ve Sierra Leone durumu ile ilgili S/RES/1306 (2000) No'lu kararına dayanmaktadır.

Bu kararın metni düzenlenirken, daha fazla neticeye yönelik olması için etkililiğinin sağlanmasına, norm oluşturma sürecine katkısına, ileri standart kararların tip özelliklerine ve esnek olmasına özel dikkat verilmişti. Özellikle aşağıdakiler vurgulanmıştı: “satış”, “temin” ve “nakil” terimlerin silah ambargosu ile ilgili olarak kullanılması daha tercih edilmektedir. Bazı devletlerin ulusal mevzuatlarında “ihracat” veya “ithalat”, “nakil”, “transit” veya “tekrar nakil” tipi formüllerin alternatif şekilde kullanılabilmesini ihraç etmemektedir. Söz edilenler hesaba alınarak “satış” ve “temin” gibi iki terimin kullanılması, yaptırımların uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunları kaldırmaya da onları daha az sorumlu yapmaktadır.

Tartışma sırasında “satış” kavramının anlaşma yapma olayına, “temin” kavramının ise nakliyat ile ilgili gerçek eylemlere bağlı olması belirlenmişti. Anlaşmanın geçerliliğinin durdurulması, ulusal mevzuatta zararların ve tazminatın karşılanması ile ilgili konuyu yaratabilmekte olup bu, BM Güvenlik Konseyi

¹⁶⁵ BM Genel Sekreteri'nin raporu “Biz, Milletler: 21. Yüzyılda BM Rolü”, A/54/2000, 27 Mart 2000. <http://www.un.org/russian/conferen/millennium/2000.htm> (Er. tarihi: 14.04.2012).; D. Cortright and G.A. Lopez, “Reform or Retreat? The Future of UN Sanction Policy”, *Sanctions and the search for security: challenges to UN action*, Lynne Rienner Publishers, Inc. USA, Colorado - United Kingdom, London, 2002, ss. 205-207.

tarafından verilen taleplerden istisnaların yapılması için izin vermemektedir. Üye devletinin, sözü edilen kararda belirlenen kendi yükümlülüklerinin gerçekleştirilmemesi için sebep bulmaya, ulusal hukukta ortaya çıkan boşlukları kullanmaya hakkı yoktur. Tazminat hakkı prensibinin teorik şekilde kabul edilmesi, pratikte zordur. Bunun için her devlet kendi ulusal tazminat sistemini kendisi geliştirmelidir.¹⁶⁶

İdeal olarak karar metninde kendi özelliğine göre mecbur tutan formüller olmalıdır. Bonn-Berlin süreci raporunda belirtildiği gibi, tartışma sırasında anadili İngilizce olan şahıslar «*calls upon*» terimin «*request*» terimine karşı daha güçlü anlama sahip olduğunu belirtmiştir. Ama diğer dil gruplarının temsilcileri, tam ters sonuca varmıştır. Sonuçta uzman grubu, bu durumlarda “ısrarla çağırmak” (*urges*) terimin kullanılmasını önermişti, onun tasdik edilmesi uygulama sırasında seçmeli veya ikincil olmasını kastedilmektedir.¹⁶⁷

Kararın geçerlilik süresi ile ilgili olarak uzmanlar en az 12 aylık süre koyulan görevlere uymakta anlaştılar. Ama belli olan her durumda bu süreç delilli olacaktır. Amaç nesnelere ulaşıldığı takdirde kararda ambargonun durdurulması veya sona ermesi ile ilgili otomatik usul öngörülebilmektedir.¹⁶⁸

Yaptırım nesnesi ile ilgili olarak azami net şartların varlığı, sonuncuya kısa sürede ve minimal olumsuz sonuçlar ile karşılaştırmak için olasılık vermektedir. Yaptırım hususlarının belirlenen sürede gerçekleştirilmesi, bozulan bilançonun

¹⁶⁶ Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The «Bonn-Berlin Process», s. 49. http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 02.05.2012).

¹⁶⁷ *Ibid*, s. 61, 75, 82.

¹⁶⁸ *Ibid*, s. 38 – 39.

yeniden geliştirilmesine yardım etmekte olup uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi sistemin gereken görevidir.

Sunulan rapor kapsamında yaptırımın geçerliliğini durdurma anını belirleyecek şahıs ile ilgili konu da incelenmiştir. Bu yetkinin, BM Güvenlik Konseyi'ne karşı daha az siyasi nitelikte olan BM Genel Sekreteri'ne verilmesi önerilmişti. Bu durumda BM Genel Sekreteri, yaptırımların durdurulması gerektiğine dair raporu sunmaktadır. Aynı zamanda olumlu sonuçların varlığı, yaptırım rejiminin otomatik şekilde durdurulmasını getirmemekte — son kararı BM Güvenlik Konseyi almaktadır.¹⁶⁹ Aslında bu durumda BM Güvenlik Konseyi Başkanı incelemekte olduğu durum ile ilgili olarak BM Güvenlik Konseyi Başkanı talebine üzerine raporların sunulmasına dair durulan pratik hakkında söz edilmektedir.

C. Stockholm Süreci

Stockholm süreci (*Stockholm Process*). Kasım 2001'de İsveç hükümeti, reformların teknik açıdan yapılması yolları ile ilgili ileri tartışmayı başlatmıştır¹⁷⁰. “Hedefe yönelik yaptırımların daha etkili olması” adlı Stockholm raporunda söz edilen ilk iki sürecin çalışmaları bir araya getirilmişti ve yaptırımların Avrupa Birliği tarafından kullanılması ile ilgili konulara dair ek bilgi de ona eklenmişti.¹⁷¹

¹⁶⁹ *Ibid*, s. 63, 84.

¹⁷⁰ P. Cramer, “Recent Swedish Experiences with Targeted UN Sanctions: The Erosion of Trust in the Security Council”, *Review of the Security Council by Member States*, Ed. Erika de Wet, Andre Nollkaemper, Antwerpen - Oxford - New York, 2003, s. 86.

¹⁷¹ Common Foreign & Security Policy (CFSP), <http://ec.europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?userinput=common%20foreign%20security%20policy> (Er. tarihi: 15.07.2012).

Böylece 2003'te Stockholm süreci, BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım araçlarını yeniden şekillendirme çabaları arasında üçüncü aşama olmuştur.¹⁷² Uzmanlar, yaptırımlar ile ilgili kendi veri tabanı gerektiğine dair sonuca varmıştır. Şimdilik sonuca artık varılmıştır — BM sitesinde yerleştirilen bilgi bazları ve belgelerin çoğu kısmı herkese açıktır.

Yaptırımları uygulama mekanizması, kullanılan tedbirler türüne göre değişebilmektedir. Onların uygulanmasında hem yaptırımın içindekilerin hem onun uygulanacağı ulusal mevzuat özelliklerinin hesaba alınması gerekmektedir.

Konsey kararlarının uygulanması kapsamında devlet için normatif ve enstitü gelişimi ve eğitim programları gerekmektedir.

Yaptırımların uygulanması alanından ulusal mevzuatın geliştirilmesi için faydalı olabilen yaptırımlar ile ilgili model kanunlar hazırlanmıştı.

Yaptırımların bölümlerini uygulamak görece kolay; bazı yaptırımlar ise uygulama sırasında “daha hassas”, çünkü onlar Konsey kararlarına bakmadan hareket etmeye olasılık vermektedir. Buna göre BM Antlaşması'nın VII. bölümü kapsamında uygulanan yaptırımların revize edilmesi gerekmektedir.

Yukarıda söz edilen süreçlerin sonucunda aşağıdaki tavsiyeler ortaya çıkmıştır:

- Yaptırımlar daha insancıl olmalı, uluslararası hukuk normlarına saygı gösterilmesine ve uyulmasına dayanmalı;
- Yaptırımlar, yaptırım mekanizması alanında bulunan rejimin hassaslığının analizi yapılarak daha çok hedefe yönelik yapılabilmesi;

¹⁷² The Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions (SPITS). The “Stockholm Process”, http://pcr.uu.se/research/smartsanctions/the_stockholm_process/ (Er. tarihi: 15.07.2012).

- Güvenlik Konseyi, yaptırım komiteleri, üye devletleri ve onların devlet organları, uluslararası hükümet ve hükümet dışı örgütler şahsında tüm düzeylerin yaptırım kabul etme mekanizmasına katılması ile onların uygulanma esasları daha detaylı şekilde hazırlanarak yaptırım amaçlarının etkililiği iyileştirilmeli;
- Yaptırımların diğer siyasal inisiyatiflere dönmesi engellenmeli:
- Yaptırımların uygulanmasını başlatmak isteyen şahısların oransız uygulanma için sorumluluğu ve bazı yaptırım kategorilerinin uygulanması için subjektif değerlendirilmenin azaltılması konuları incelenmeli;
- Yaptırım metinlerinin anlamı geliştirilmeli: kararlar sıkça net olmayıp iki türlü şekilde yorumlanabilmekte; onların dili yaptırım kategorisine bağlı olup içindekileri, BM Antlaşması'nın 39.maddesine uymalıdır.¹⁷³

17 Nisan 2000 tarihinde BM Güvenlik Konseyi, yaptırım etkililiğinin geliştirilmesi ile ilgili talimatların hazırlanması için İş grubunu kurmuştur. Grup, 2001 yılının başında talimatları sunmuştur. 25 Ekim 2001 tarihinde Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki temsilcisi, yaptırımların BM Antlaşması hususlarına, uluslararası hukuk normlarına göre uygulanmasının, net amaçlara uymasının, azami adresli olmasının, düzenli şekilde denetlenmesinin ve iptal için net şartlar öngörülmesinin gerektiğini işaret etmişti. Süresiz tedbirler kabul edilemezdir.¹⁷⁴

Tartışmadan ve yaptırımların Konsey tarafından pratik uygulanması değerinden sonra Çalışma Grubu son birkaç yıllar içinde talimatlarının çoğu ciddi ve belli değişimler getirmiş olduğu fikrine geldiler. Bu değişimler ilk olarak Konsey'in yaptırım düzenleme ve uygulama düzenine bağlıydı. Rusya kendi adına, yaptırımların

¹⁷³ Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel and Aviation Related Sanctions. The «Bonn-Berlin Process», s. 48. http://www.watsoninstitute.org/tfs/CD/booklet_sanctions.pdf (Er. tarihi: 02.05.2012).

¹⁷⁴ 25 Ekim 2001'de BM Güvenlik Konseyinde Rusya temsilcisinin konuşması, <http://www.mid.ru/Ns-dmo.nsf/arh/432569F10031EB9343256AF1002A3FF2?OpenDocument> (Er. tarihi: 30.03.2012).

ve diğer zorlayıcı tedbirlerin uygulanması ve kullanılması için temel şartlar ve standart kriterler Beyanname projesini sunmuştur. Projede süreç sonuçları birleştirilmişti, Konsey yaptırımları için uygulanan ilkeler sisteminde sunulmuştur.¹⁷⁵

Sözü edilen üç sürecin sürekliliği, ‘dördüncü sürece’ baş veren hedefe yönelik yaptırımlar ile ilgili “Beyaz Kitap”ta yansıtılmıştır.¹⁷⁶

Hedefe yönelik yaptırımların uygulanması sonuçlarını inceleyerek “dördüncü süreç” katılımcıları, şahısların ve örgütlerin yaptırımlar listesine eklenmesi ile ilgili kararlar için şikayette bulunmak amacıyla kullanabileceği yeniden inceleme mekanizmasının gerektiğine ilişkin sonuca varmıştır. Özellikle Denetim Grubu yetkilerinin genişletilmesi, yaptırım mekanizması kapsamında soruşturmacının (ombudsmanın) tayin edilebilmesi ve kara listelerden çıkarılması ile ilgili dilekçelerini inceleyecek Uzman Grubunun kurulması ile ilgili konuların incelenmesi önerilmişti. Ayrıca Braun Üniversitesi uzmanları, ‘kara listelerden’ çıkarılması ile ilgili taleplerin incelenmesi için bağımsız arbitraj organlarının kurulmasını ve bu listelerden çıkarılması ile ilgili kararların mahkeme kontrolünün sağlanmasını önermişti.¹⁷⁷

Listelerden çıkarma usulünün sağlanması amacıyla mahkeme kontrolü, uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi sisteminin etkili şekilde çalışması yolunda bir daha caydırıcı etken olabilmektedir. Ama bu inisiyatife çok dikkatli şekilde yaklaşılmalı: kendi kapsamında o, genel olarak BM Güvenlik Konseyi’nin kararlarını kontrol etme özlemini gayri ihtiyari olarak yansıtabilmektedir.

¹⁷⁵ Rusya Federasyonu tarafından teklif edilen 9 Şubat 2007 ek iş raporları, *A/AC.182/L.114/Rev*

¹⁷⁶ Cramer, *a.g.e.*, s. 93.

¹⁷⁷ Almanya, İsviçre, İsveç daimi temsilcilerinin BM Genel Kurul Müdürü ve BM Güvenlik Konseyi Müdürüne gönderilen mektup, 14 Haziran 2006, *A/60/887-S/2006/331*.

BM Güvenlik Konseyi zorlayıcı tedbirlerinin BM Uluslararası Mahkemesi ve üye devletlerinin ulusal mahkemeleri tarafından yeniden incelenmesi olasılığını incelerken E. Aust şöyle yazar: “...Mahkemenin ve Güvenlik Konseyi’nin ortak özelliği, onların hukuki olarak mecburi kararları alma yetkisi olan Birleşmiş Milletler’in tek baş organları olmasıdır. Bu organların ilgili yetkisi, gayet farklı ve burada tespit edilen herhangi bir hiyerarşi yoktur. Mahkemenin mahkeme düzeninde Güvenlik Konseyi kararlarını yeniden inceleme hakkına sahip olması ile ilgili San-Francisco’da sunulan teklifler reddedilmişti. Onların yeniden incelenmesi ile ilgili Mahkemenin sorumluluğu, Güvenlik Konseyi’nin etkililiği için ciddi tehlikeyi yaratmış olurdu, ... gecikme, belirsizlik ve kararsızlık yarattı”.¹⁷⁸

T. Elsen’in daha net şekilde belirttiği gibi, BM Antlaşması’nın 39. maddesinde belirtildiği durumda “çatışmaların barışçıl şekilde çözülmesine yardımcı olmak yerine mahkemenin, BM’nin temel değerleri olan uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesini tehlike altına sokabilmektedir. Böylece bu durumun sonucu olarak, Mahkemenin ve Konsey’in sorumlulukları arasında direk çatışma çıkabilmektedir. Ona yüklenen esas sorumluluk hesaba alınarak Güvenlik Konseyi, bu durumda üstünlüğe sahip olmaktadır”.¹⁷⁹ F.L. Kirgis’in belirttiği gibi, ‘Konsey en iyi (ve aslında tek) hâkim olarak VII. bölümü kapsamında barışa tehdit edenleri belirtmekte olup’¹⁸⁰, BM Antlaşması’nın 39. maddesine göre Mahkeme yetkilerinin uygulanması ve yorumlanması için tüm gereken imkânları elde etmelidir.

“Beyaz Kitap”ın uzmanları kendileri de itinalıdır: “Son olarak bölgesel veya ulusal mahkemenin kararında Güvenlik Konseyi’nin bir yaptırım komitesinin listesine

¹⁷⁸ Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, 2. Baskı, Cambridge University Press, s. 96.

¹⁷⁹ T. Elsen, *Litispence between the International Court of Justice and the Security Council*, The Hague, 1986, s. 68.

¹⁸⁰ F.L. Kirgis, “The Security Council’s first fifty years”, C. 89, №3, *AJIL*, 1995, s. 516, 518.

dayanarak alınan ulusal tedbirlerin uygulanmasının tartışıldığı durumda bu karar, BM yaptırımlarının etkili şekilde gerçekleştirilmesini engelleyebilmektedir. O karar, Antlaşmaya göre yükümlülüklerin üstün gücü hakkında söz eden BM Antlaşması'nın 103. maddesi ile ilgili şüphe yaratabilmektedir...".¹⁸¹ Uzmanlar, ortaya çıkan durumdan çıkışı durumun iyileştirilmesine yönelik olan mantıklı tedbirlerin alınmasında görmektedir ve bu tartışılmazdır. Bu tedbirler, zarar getirebilen hedefe yönelik yaptırımların mahkemede tartışılması ile ilgili çabaları engelleyebilmektedir. Son olarak uygulanan tedbirlerin değişme mekanizması, uluslararası barışın ve genel olarak güvenliğin desteklenmesi sisteminin zayıflanmasının engellenmesine yöneliktir.

Çalışmakta olan ve işi durdurulan yaptırım komitelerinin çalışmalarının analizi, değişikliklerin pratik etkililiğini göstermiştir. Bununla birlikte şahıs ve örgütlerin listede belirlenmesi, ona eklenmesi, ondan çıkarılması, komite usullerinin net olmaması ve bilgi alınmasının zor olması ile ilgili problemlerin çözülmemesi vurgulanmıştı, bu da yaptırımların haksız olarak algılanmasına yardım etmektedir.

Düzenlenmiş öneriler, BM Güvenlik Konseyi zorlayıcı tedbirlerinin kullanılmasının yeni, daha ileri düzeye çıkarılmasını amaçlamaktadır. Onlar uluslararası barışı ve güvenliği destekleyen baş organın ve gereken değişmelerin bileşeni olan yaptırım mekanizmasının eşdeğer insancıllaşma usulün reformuna yardım göstermektedir.

¹⁸¹ P. Cramer, Recent Swedish Experiences with Targeted UN Sanctions: The Erosion of Trust in the Security Council, *Review of the Security Council by Member States*, ed. Erika de Wet, Andre Nollkaemper, Antwerpen - Oxford - New York, 2003, s. 92.

IV. BM Güvenlik Konseyi Yaptırım Kurullarının İşlevleri

BM'nin barışın ve uluslararası güvenliğin desteklenmesi konusunda artan rolünden dolayı BM Antlaşması'nın VII. bölümüne dayanarak BM Güvenlik Konseyi'nin uyguladığı yaptırımların planlanması, kullanılması ve uygulanması iyileştirilmelidir. Bu problemin etkili çözümü, yaptırım uygulama mekanizması reformunun ilk aşaması olan yaptırım komitelerinin kurulması yoluyla bulunmuştu. İkinci aşama olarak günümüzde Konsey pratiğine, hedefe yönelik yaptırımların aşamalı şeklinde eklenmesi devam edilmektedir.¹⁸²

BM Antlaşması'nın 29. maddesine göre 'Güvenlik Konseyi, kendi işlevlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli saydığı yardımcı organları kurabilmektedir'. BM Güvenlik Konseyi'nin Geçici kurallar usulünün 28. kuralına göre Konsey, belli bir konudan kurulu, komiteyi veya raporcuyla tayin edebilmektedir.¹⁸³ 1999'dan başlayarak böyle yardımcı organlar, ilgili komitenin yetkisine giren kararların kontrolünü ve yerine getirme mekanizmasının iyileştirmesini amaçlayan yaptırım komiteleri olmuştur. BM Güvenlik Konseyi Başkanı, Ocak 1999'da komitelerin işi ile ilgili özel belgeyi düzenlemişti. Bu belgede tüm Konsey üyelerinin yaptırımların kullanmasının iyileştirilmesini ve onlar ile ilgili olan insanların acılarının sınırlandırılmasını amaçlayan reformların yapılması ile ilgili görevini belirtmişti.¹⁸⁴

¹⁸² H. Hazelzet, *Assessing the Suffering From 'Successful' Sanctions: An Ethnical Approach, United Nations Sanctions, Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights. A Multi-disciplinary Approach*, ed. W.J.M. van Genugten, G.A. de Groot, Intersentia. Antwerpen — Groningen - Oxford. 1999, s. 78.

¹⁸³ Neshatayeva, *a.g.e.*, 182 – 183.

¹⁸⁴ BM Güvenlik Konseyi Başkanı'nın 29 Ocak 1999 tarihli S/1999/92 raporu

Güvenlik Konseyi'nin kararlarını yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kurulan yaptırım komitelerinin 11'i işlevlerini yerine getirmeye devam etmektedir, 11 komite ise faaliyetini durdurmuştur.

Yaptırım komitelerinin çalışması ile ilgili 29 Ocak 1999 tarihli S/1999/92 No'lu BM Güvenlik Konseyi yazısının analizi ve ilgili yaptırım komitelerinin kuruluşunu tasdik eden yaptırım kararlarının incelenmesi, komite faaliyeti için aşağıdaki özellikleri meydana çıkarmaktadır:

- Komitenin kuruluşunun ve yetkinin elde edilmesi, BM Güvenlik Konseyi'nin geçici kurallar usulünün 28. kuralına uyularak verilen kararın belli maddesine dayanmaktadır;
- Belli kararındaki hususların komite tarafından etkili şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla BM Güvenlik Konseyi, karara dair verilen yetkisine göre komitenin isteyebileceği tüm bilgilerin verilmesi dâhil olmak üzere görevlerin yerine getirilmesi için komiteye yardım etmeyi BM Genel Sekreteri'ne ve tüm devletlere tavsiye etmektedir;
- Komite, karar hususlarının gerçekleştirilmesi ile ilgili ileri bilgiyi tüm devletlerden istemeye yetkilendirilmektedir;
- Komitenin, BM Genel Sekreteri'nin sunduğu belli kararların gerçekleştirmesi ile ilgili raporları incelemek için hakkı ve yükümlülüğü vardır;
- Devletlerden ve BM Genel Sekreteri'nden gelen bilgi, ilgili komitenin verdiği eleştiri ve tavsiyeler hesaba alınarak BM Güvenlik Konseyi'ne kapalı toplantılarda sunulmaktadır;

- Her komite, BM sistemi organları, örgütleri ve birimleri ve diğer hükümetler arası ve bölgesel örgütler, BM üyeleri olmayan devletler ile gereken iletişim mekanizmalarını ve biçimlerini düzenlemektedir¹⁸⁵;

- Yaptırım komiteleri, kendi idari ilkelerini ve iş metotlarını onaylatmalıdır;

- Komite başkanı bu organın baş şahsı olduğuna göre onun görevleri, gerektiği durumda yaptırım rejiminin uygulanması sonuçları ile ilgili bilgilerin orijinal kaynaklardan elde edilmesi için ilgili bölgelere gitmesini kapsamaktadır;

Birleşmiş Milletler, Örgütün günlük faaliyetinde amaçladığı hedeflerden birisi olarak BM Antlaşması'nın 1. maddesi 4. paragrafında Örgütün 'bu genel amaçlara (1-3.p.) ulaşması için ulusların eylemlerini uyumlaştırmak üzere merkezi olmaya' niyeti tespit edilmişti. Tayin edilen görevlere, onların belli konuda yetkisini belirleyen karar hususlarının gerçekleştirilmesi için kurulan BM Güvenlik Konseyi yaptırım komiteleri yardımıyla ulaşılmaktadır.

Bununla birlikte işleyen ve kapanan yaptırım komitelerinin iş analizi, onların iyileştirilmesi ile ilgili önceden yapılan değişmelerin pratik biçimde etkili olduğu denilebilmektedir. Ama şimdilik ilk olarak çözülmesi gereken birçok konu vardır. Listede şahısların belirlenmesi veya oraya eklenmesi ile ilgili problem ve yaptırım komitesinin şahıs ve örgüt listesinden çıkarma usulü çözülmemiştir.¹⁸⁶

Yüksek görevli şahıs ve örgütlerin yaptırımların kapsadığı listeye eklenmesi, ondan çıkarılması ve insani düşüncelerden dolayı çıkarmanın uygulanması ile ilgili

¹⁸⁵ David Cortright, George A. Lopez, *Sanctions and the search for security: challenges to UN action*, 11. Bölüm "Reform or Retreat? The Future of UN Sanction Policy", Lynne Rienner Publishers, USA, Colorado - United Kingdom, London, 2002, s. 204.

¹⁸⁶ S. Zunes, United Nations Security Council Resolutions Currently Being Violated by Countries Other than İran, *Foreign Policy in Focus*, 2 Ekim 2002, <http://www.fpif.org/pdf/gac/0210unres.pdf> (Er. tarihi: 28.03.2012).

net usullerin sağlanması olan BM Güvenlik Konseyi, 19 Aralık 2006'da S/RES/1730 (2006) No'lu Kararı almıştı, bu Kararda listeden çıkarılması ile ilgili başvuru dilekçelerinin kabul edilmesi ve bu Karar ekinde belirlenen görevlerin gerçekleştirilmesi için Sekreteryası (BM Güvenlik Konseyi'nin yardımcı organlarının sektörü) kapsamında İletişim merkezinin açılmasını BM Genel Sekreteri'nden istemişti.

9 Kasım 2009 tarihli durumuna göre İletişim merkezi, 4 yaptırım komitesi ile ilgili kendi işine dair aşağıdaki istatistik verileri yayımlamıştır:

- 1267 Komitesi ('al-Qaeda' ve 'Taliban'): 17 dilekçe başvurusu alınmıştı, sonuç olarak Listedenden 3 şahıs ve 12 örgüt çıkarılmıştı;
- 1518 Komitesi (Irak): 1 dilekçe başvurusu alınmıştı, ama Listedenden çıkarılması için esas bulunmamıştı;
- 1521 Komitesi (Liberya): 22 dilekçe başvurusu alınmıştı, sonuç olarak Listedenden 5 şahıs ve 12 örgüt çıkarılmıştı;
- 1533 Komitesi (Kongo Demokratik Cumhuriyeti): 5 dilekçe başvurusu alınmıştı, sonuç olarak Listedenden 1 şahıs çıkarılmıştı.

Böylece 2006'dan 2009'a kadar İletişim merkezinin listeden çıkarılması ile ilgili 45 dilekçe başvurusunu incelemiş ve bunlardan 21'ini (şahıs ile ilgili 9 dilekçe başvurusunu, örgüt ile ilgili 12 dilekçe başvurusunu) kabul etmişti.¹⁸⁷

¹⁸⁷ 1 Ocak 2005 – 31 Aralık 2005 arası için 1267-Komitenin 17 Ocak 2006 tarihli S/2006/22 Raporu

BÖLÜM 3. RUSYA FEDERASYONU’NUN BM YAPTIRIMLARI KONUSUNDAKİ POLİTİKASI

I. Rusya’nın BM’deki Durumu

Rus diplomasisinin en güncel sorunlarından birisi, uluslararası ilişkilerin koordine edilmesi ve uluslararası toplumun üyeleri arasında eş güdümlü bir pozisyonun oluşturulması sorunudur. Şu anda BM, neredeyse tüm dünya ülkelerinin yararlarını temsil eden tek evrensel uluslararası örgüttür.

24 Aralık 1991 tarihinde Rusya Devlet Başkanı, BM’nin Genel Sekreteri’ne gönderdiği özel resmi mektubunda SSCB’nin Güvenlik Konseyi, BM’nin diğer organları ve örgütleri dâhil olmak üzere BM’deki üyeliğinin BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinin desteği ile Rusya Federasyonu tarafından devam ettirileceği ile ilgili bildirim vermişti. Rusya Federasyonu, SSCB’nin tüm hak ve görevleri için sorumlu olduğunu ileri sürerek tüm finansal, siyasi ve jeopolitik çıkarlarını BM Antlaşması’na uyararak sağlayacağını vurgulamıştı.¹⁸⁸ SSCB’nin BM’deki yerinin Rusya Federasyonu’na geçmesi için herhangi onay, izin veya tasdik gerekmemiştir, BM Genel Kurulu veya Güvenlik Konseyi’nin kararı da gerekmemiş, onlara bu geçiş hakkında sadece bildirim verilmiştir.

Rusya’nın BM’ye karşı konsept yönergeleri, Rusya Federasyonu (RF) Devlet Başkanı’nın emrine göre, Nisan 1993’te tasdik edilen “Rusya Federasyonu Dış Politikası Konseptinin Temel Hususları”nda¹⁸⁹; İkinci Dünya Savaşı’nın bitişinin 50. yıldönümü ile Rusya Federasyonu Başkanı’nın ilgili (Mayıs 1994 tarihli) “BM’ye

¹⁸⁸ *Rusya’nın Dış Politikası: 1990 – 1992 yılları Belgeler Derlemesi*, Moskova, 1996, s. 148.

¹⁸⁹ <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/osnovnyih-polojeniy-kontseptsii-vneshney.html> (Er. tarihi: 13.03.2012).

Çağrı” belgesinde;¹⁹⁰ RF Devlet Başkanı’nın BM Genel Kurulu’nun 49. ve 50. oturumlarındaki (Eylül 1994 tarihli, Ekim 1995 tarihli) konuşmalarında;¹⁹¹ RF Devlet Başkanı’nın Federal Toplantı için (1994-1999 tarihli) yıllık resmi mektuplarında; (2000 tarihli) Rusya’nın Ulusal Güvenlik Konseptinde¹⁹² ve Rusya’nın dış politikası ile ilgili diğer belgelerde belirlenmiştir.

Rusya, daha doğrusu Sovyetler Birliği, Örgüt’ün kurulmasında başat güçlerdendi. SSCB’nin halefi olarak Rusya, 1992’den itibaren Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesidir. Bu durum çok önemlidir. Rusya’nın şiddetli sosyal ve ekonomik kriz yaşadığı 1990’lı yıllar boyunca Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesi statüsü, Moskova’nın küresel düzeyde neredeyse tek politik etki aracıydı.

BM üyeliği, Rusya’ya ülkenin ulusal çıkarlarını korumak için ek bir fırsat vermiştir. 1990’lı yılların başından beri Rusya hükümeti, uluslararası örgütler kapsamında Batı ülkeleri ile işbirliğine yönelmişti. BM ile karşılıklı ilişkiler, Rusya’nın dış politikasındaki en önemli önceliklerinden birisi olmuştur. Hem 1993 hem 2000 tarihli Rusya’nın dış politika konseptinde, Rusya’nın BM üyeliğinin önemi vurgulanmaktadır.¹⁹³ Çin ile birlikte hazırladığı 1997 tarihli Ortak Deklarasyon’un 4. Maddesinde belirtildiği üzere, iki ülkenin lideri B. Yeltsin ve Jing Zemin, BM’nin ve Güvenlik Konseyi’nin rolünün güçlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymakla birlikte hiçbir bölgesel veya uluslararası örgütün BM’nin rolünü sahiplenemeyeceğini de belirtmektedirler.¹⁹⁴ Rusya’nın Örgüt kapsamında şimdiki politikası, Rusya’nın

¹⁹⁰ www.barichev.ru/arhiv/oon121.htm (Er. tarihi: 15.03.2012)

¹⁹¹ <http://www.vesti.ru/doc.html?id=316745> (Er. tarihi: 15.03.2012)

¹⁹² <http://www.iriney.ru/legal/001.htm> (Er. tarihi: 15.03.2012)

¹⁹³ <http://www.nationalsecurity.ru/library/00014/00014part4.htm> (Er. tarihi: 13.03.2012)

¹⁹⁴ Bobo Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, Palgrave Macmillan, New York, 2002, s. 87.

Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi statüsü ve tek evrensel siyasal uluslararası örgüt olan BM'nin özel rolü ile belirlenmektedir.

XXI. yüzyılın başında Rusya Federasyonu'nun "G-8"e aktif şekilde katılmasından ve ülkenin uluslararası durumunun güçlendirilmesinden dolayı, BM'nin Rusya için "münhasır" statüsü yok olmuş olabilirdi. Ama yeni binyılın başında Örgütün önemi sadece büyümektedir. Örgütün yaşadığı ve yaşamakta olduğu tüm sorun ve güçlüklerle rağmen Rusya hükümetine göre yeni küresel tehditler karşısında dünya ülkelerinin çabalarını koordine eden merkez BM olmalıdır.

Bunun gerçekleştirilmesi için 2003'te Rusya, yeni küresel barış tehditlerine karşı tepki stratejilerinin hazırlanması amacıyla "Yüksek Seviyede Temas Grubu"nun kurulması için girişimde bulunmuştur. Bu teklif oybirliği ile desteklenmiş olup Rus diplomasisinin büyük başarısı olmuştur.¹⁹⁵ Çağdaş sorunların uluslararası işbirliği ile çözülmesi ile ilgili talimatların hazırlanması için Yüksek Seviyede Temas Grubu kurulmuştu, Rusya'yı orada Y.M. Primakov temsil etmişti.

Bu girişim, ABD'nin BM'ye karşı gerçekleştirdiği politikaya özel bir yanıt olmuştur. Rusya Federasyonu, Washington'un en önemli sorunlarının çözümüne tek taraflı ulaşımına karşı kolektif çabaların önemini vurgulamaya çalışmış, bu Irak'a karşı işgal uygulandığı sırada net şekilde belli olmuştur.

Aralık 2004'te yayınlanan Grup raporunda, Birleşmiş Milletler'in uluslararası ilişkilerde merkezi koordine edici rolünün güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁹⁶ Rusya tarafı, Grubun önerdiği talimatları olumlu şekilde değerlendirmişti. Rusya'ya göre rapor hususlarının gerçekleştirilmesi, Örgüt için etkinliği yükseltme perspektifidir. Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi bildirilerinin

¹⁹⁵ Yüksek Seviye temas Grubu'nun A/59/565 Raporu, <http://www.un.org/russian/secureworld/part4.htm> (Er. tarihi: 18.04.2012)

¹⁹⁶ *Ibid.*

çoğunda, gelecek barış düzeninin dünya sorunlarının toplumsal mekanizmalara göre çözülmesine ve uluslararası hukuk ilkelerine uymasına dayanması gerektiğine dair görüş tekrar edilmektedir.

BM'nin küresel strateji oluşturması haricinde, uluslararası ilişkilerde askeri gücün uygulanması sorunu Rus diplomasisi için özellikle önemlidir. Rusya, zorlayıcı tedbirlerin gerçekleştirilmesini düzenleyen normların geniş şekilde yorumlanmasına önem vermektedir. Bunun için Moskova, K. Annan'ın 2005'te teklif ettiği "koruma sorumluluğu" konsepti önerisini coşkuyla karşıladı.¹⁹⁷ Dış İşleri Bakanlığı'nın temsilcilerine göre "yumuşak tehditler" sorunu, Antlaşma'nın VII. bölümü hususlarına göre uygulanmamalıdır.¹⁹⁸ Uluslararası ilişkilerde şiddet uygulanmasının gerekliliğini kabul ederek Rusya Federasyonu, bunların sadece Güvenlik Konseyi'nin kararına ve her bir durumun özenli analizine uyularak yer alması gerektiğini savunmaktadır.¹⁹⁹ Genel olarak Rus diplomasisi, "insancıl müdahale" veya "koruma sorumluluğu" konsepti olsa bile, askeri gücün Antlaşma dışı düzeninde uygulanmasını olumsuz şekilde algılamaktadır.

RF, veto hakkını sınırlandıran projelere karşı hareket etmektedir. Veto hakkı şimdi istisnai durumlarda kullanılmakta olsa da (1992'den 2008'e kadar Rusya veto hakkını 4 kere, ABD ise 13 kere kullanmıştı), veto hakkı Rusya'nın özel hakkı ve yararlarının garantisidir.²⁰⁰ 1998'de Rusya'nın BM'deki daimi temsilcisi olan S. Lavrov'a göre "ülkemiz veto hakkının kullanılmasına çok dikkatli şekilde

¹⁹⁷ BM Genel Kurul Belgesi A/59/2005.

¹⁹⁸ "Rusya'nın BM Genel Kurulunun 61. dönem toplantısındaki pozisyonu", <http://www.mid.ru> (Erişim Tarihi: 21.05.2012).

¹⁹⁹ S.V. Lavrov, "Demokrasi, uluslararası yönetim ve gelecek dünya kuruluşu", *Rossiya v globalnoy politike* [Global Politikada Rusya], № 6, Moskova, 2004, s. 18.

²⁰⁰ <http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/data/index.htm> (Erişim Tarihi: 27.12.2011)

yaklaşmakta olup, sadece Konsey'e sunulan teklifler barışın desteklenmesi için olumsuz sonuçlar getirebilecekse uygulamaktadır".²⁰¹

Moskova veto hakkının korunmasında hiçbir sorun görmemekte, Güvenlik Konseyi'nin etkisizliğinin baş sebebi olarak da dünya önderlerinin Konsey kararlarına uymak istememelerini belirlemektedir. Bunun için Konsey reformu sorusuna dair Rusya'nın "pozisyonu anlaşılır ve tutucudur".²⁰² Moskova, daimi üyelerin özel haklarını etkilemeyen asgari değişiklikleri kabul etmektedir.

Rus diplomasisi, Güvenlik Konseyi'nin görevlendirmesi olmadan barış için zorlama eylemlerinin gerçekleştirilmesine ve yerel askeri-siyasal strüktürlerin veya önder devletlerinin "mavi berelilerin" operatif başlığı ile devren yetkilendirilmesi pratiğine sıkça karşı çıkmıştı.

Rus diplomasisi, sıkça ABD'nin ve Güvenlik Konseyi'nin diğer üyelerinin önerilerine karşı çıkarak Kosova'nın statüsü, İran'ın ve Kuzey Kore'nin nükleer programları ile ilgili pozisyonunu uyumla savunmaktadır. Rusya'nın BM'de ölçülü politika gerçekleştirmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Açık ki, Rusya çok taraflı mekanizmalara bağlılığını beyan ederek, ABD'nin uyguladığı tek taraflı yöntemlerini kabul etmediğini vurgulamaya çalışmaktadır.

Rusya'nın öne sürdüğü politika kusursuz gibi görünebilir. Moskova'nın beyan ettiği amaçları kabul etmemek zordur, ama onların gerçekleştirilmesini birçok etkenin engelleyeceği de açıktır. En başta, Rusya'nın BM'nin toplumsal mekanizmalarının çabuk ve etkili şekilde yeniden geliştirilmesi için yeterli kaynakları ve siyasal etkisi yoktur.

²⁰¹ "S. Lavrov'un mülakatı", *Diplomat*, № 5, Moskova, 1998, s. 12.

²⁰² L.E. Grişayeva, "Rossiya i Reforma OON" ["Rusya ve BM Reforması"], *Diplomasi Akademisi'nin Bilimsel Notları*, C. 72, Moskova, 2004, s. 77.

Örnek olarak, 2006 yılı Rusya Federasyonu’nun BM Barış Koruma Fonu’na olan ödemesi bütün harcamaların sadece %1’ini oluşturmuştur, başka üyelerin katkıları daha fazlaydı: ABD’nin bu fona olan katkısı %26, İngiltere ve Fransa - %7.²⁰³ Rusya’nın BM’nin aynı yıl bütçesine olan katkısı da yine az ve %1,2’dir, o sırada Kore Cumhuriyeti’nin payı %2,17, ABD – %22,2, İngiltere – %6,642.²⁰⁴

“Soğuk Savaş”ın bitişinden sonra geçen yıllar içerisinde Rusya kalan “arkadaşlarını” yitirmiş ve ciddi destekçiler edinememiştir. Moskova’nın Güvenlik Konseyi’nin daimi üyeleri arasında ve Genel Kurul’da nüfuzlu müttefikleri yoktur.

İkinci sorun — ideolojik-normatif sorundur. Güvenlik Konseyi’nin değişmezliğini ve veto hakkını, uluslararası toplumunun onayı ile gerçekleşen eylemlerin gerekmesini şiddetli şekilde destekleyerek, Rusya gerçekten de büyük ülkelerin onayına dayalı barış düzenleme modeline dönmekte, yani Roosevelt’in “Dört Polis” konseptinin yeni biçimini desteklemektedir.²⁰⁵

Bugün Rus diplomasinin BM’deki temel görevi, ‘statüsü’ ile BM’nin faaliyetlerine aktif şekilde katılması arasındaki farkın azaltılmasıdır. ABD’nin tek taraflı eylemlerine karşı politikasını gerçekleştirirken Rusya için ‘yapıcı eleştiri’ kapsamında kalmak, suçlamaya başlamamak ve açık yüzleşmeye geçmemek çok önemlidir. Rusya, diyalog kurabilen ülke imajını sağlamalıdır.

Rusya’nın BM’deki politikası, ülkede yapılan piyasa reformları için en elverişli dış şartların sağlanmasına ve “Rusya’nın dünya toplumuna” büyük ülke olarak “katılmasına” yönelik Rusya dış politikasının amaçları bakış açısından incelenmelidir. Diğer taraftan, ulusal güvenliğine zarar getiren, Rusya’da yaşanan

²⁰³ <http://www.globalpolicy.org/finance/tables/index.htm>, (Erişim Tarihi: 14.02.2012)

²⁰⁴ BM Belgesi, ST/ADM/SER.B/668, ss. 5–6.

²⁰⁵ “Rossiya v Organizatsiyi Obyedinyennih Natsiy” [“Birleşmiş Milletler’de Rusya”], <http://barichev.ru/arhiv/oon121.htm> (Er. tarihi: 11.02.2012)

sosyal ve ekonomik kriz, Rusya'nın BM'deki rolünü ve imkânlarını ciddi şekilde sınırlandırmaktadır.

Rusya'nın konsept yönergelerine göre en önemli görev, ilk olarak Rusya'ya göre en önemli ülkelerde (özellikle BDT ülkelerinde) uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması için BM'nin mekanizmalarını azami etkili şekilde kullanmaktır. Daha geniş açıdan BM, şimdiki zamanda iki kutuplu, yüzleşmeli barıştan çok kutuplu demokratik barışa engelsiz geçişi sağlayabilen esas mekanizma olarak algılanılmaktadır.²⁰⁶ BM Genel Kurulu'nun 64. yıldönümü ile ilgili özel törenli toplantısındaki RF Devlet Başkanı, "BM yeni uluslararası ilişkilerin oluşturulması için temel araç olabilir ve olmalıdır. Bunun için tüm yetkileri vardır ve finansal kaynaklar da dâhil farklı araçlar kullanılmalıdır. Rusya BM karşısındaki kendi görevlerini yerine getirmekte ve getirecektir" şeklinde konuşmuştu.²⁰⁷

Uluslararası barış ve güvenliği destekleyen ve BM'nin ana organlarından biri olan Güvenlik Konseyi'nin potansiyelini Rusya, kriz ve çatışmaların çözülmesi ve 'önleyici' diplomasinin yardımıyla onların önlenmesi için tam olarak kullanmaktır. Bununla birlikte Rusya'nın Dış Politika Konsepti'ne göre BM'nin kullanacağı araçlar arasında çatışmaların barışçıl şekilde çözülmesi için siyasal ve diplomatik araçlar üstün olacaktır. Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin işbirliği pratiğinin genişlemesine yönelen Rusya, son zamanlarda ortaya çıkan BM Antlaşması'nın ve Güvenlik Konseyi'nin toplumsal iradesine aykırı hareket etme içtihatlarına karşı çıkmaktadır.²⁰⁸

²⁰⁶ Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı'nın BM Genel Kurulu'nun 64. Yıldönümündeki konuşması <http://xn--d1abbgf6aiiy.xn--p1ai/transcripts/5552/print>, (21.01. 2012)

²⁰⁷ B. Yeltsin, "Rossiya protiv novih protivostotaniy" ["Yeni Cepheleşmeye Karşı Olan Rusya"], *Rossiyskaya Gazeta*, 24 Ekim 1995, (21.01. 2012)

²⁰⁸ *Ibid.*

BM'nin temel faaliyet alanında – uluslararası barışın ve güvenliğin desteklenmesi alanında ve diğer alanlarda Rusya, Rusya'nın 12 Haziran 1990 tarihli Devlet Egemenliği Bildirisine kadar olan BM'nin biriktiği çok yıllık deneyimine de dayanmaktadır.

Rusya, jeopolitik anlamda BM'nin en üstün örgüt olmadığını ve olamayacağını hesaba katmalıdır.²⁰⁹ Onun eylemleri nasıl olsa da dünyadaki güç oranını, ülke gruplarının ve birliklerinin tarih sürecindeki etkisini direk veya dolaylı şekilde yansıtmakta olduğu bellidir. Uygulamaların da gösterdiği gibi, bazı büyük devletlerin ve ayrı bölgelerde önderlik iddiasında bulunan diğer büyük ülkelerin BM'ye ulaşımında, BM'nin Antlaşma hususları değil; devletlerin öz, çıkarıcı, geniş şekilde yorumlanan “ulusal” yararları üstün durmaktadır.

Genel olarak, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'nin faaliyetlerine aşağıdaki bir dizi düzeltmelerin eklenmesi gerektiğine inanmaktadır.²¹⁰

- 1) BM Güvenlik Konseyi, yaptırım kararlarını sadece istisnai durumlarda kullanmalıdır;
- 2) Yaptırım kararlarının kabul edilmesinin ilk aşamasında net olarak bu yaptırımların durdurulmasının ve kaldırılmasının koşulları ve prosedürleri üzerinde anlaşmaya varılmalıdır;
- 3) Yaptırımlar, sadece elit kısımlara yönelik olmalı ve halkın acısı asgari olmalıdır;

²⁰⁹ “Kontsepsiya Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii” [Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti], [президент.рф](#) (Rusya Devlet Başkanı'nın resmi internet sitesi)

²¹⁰ *Ibid.*

4) Yaptırımlar, farklı ülkelerde istenmeyen rejimler ile hesaplaşma yapmaya yönelik olmamalıdır;

5) Yaptırım kararlarının sonuçları üçüncü ülkeleri, özellikle Rusya'yı, ne kadar etkileyeceği daha da dikkatle hesaplanması gerekmektedir;

6) Yaptırım konusunda çifte standartlar yok edilmeli ve Güvenlik Konseyi'nin tek biçimsel yaklaşımının sağlanması gerekmektedir.

Sovyetler Birliği'nin yıkılması, BM'deki güç oranını ciddi şekilde etkilemiştir. Rusya, Rus diplomasinin operatif ve etkili faaliyeti sayesinde Güvenlik Konseyi'nde daimi üyeliğini korumayı başarsa da BM'deki pozisyonu zayıf ve hassas durumdaydı. Yeni Rusya'nın demokratik imajı ve Rusya hükümetinin birçok resmi bildirilerinde gelecekte bu imaj, BM'de ve diğer uluslararası örgütlerdeki Rusya'nın otoritesini ve etkisini belirleyecek şeklindeki iddialar başka uluslararası aktörler için çok inandırıcı olmadı.

II. Rusya Federasyonu'nun Yaptırım Politikası

A. 1990 Körfez Krizi Sonrası Irak'a Uygulanan Yaptırımlar

ABD, Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990 tarihli 678 No'lu²¹¹ ve 3 Nisan 1991 tarihli 687 No'lu²¹² kararlarını kullanarak Irak'ta askeri operasyonu başlamıştı. 17 Aralık 1998 tarihinde yeni Irak bombalama serisine başlarken, ABD ve Büyük Britanya bunu BM Genel Sekreteri'ne veya Güvenlik Konseyi'ne (Örgütün daimi üyesi olan Rusya'ya) önceden bildirmemiştir.

²¹¹ <http://www.un.org/russian/document/scresol/1990/res678.pdf> (Er. tarihi: 17.07.2012)

²¹² <http://www.un.org/russian/document/scresol/1991/res687.htm> (Er. tarihi: 17.07.2012)

Rusya ise, Irak'ın bombalanmasını engellemek için Güvenlik Konseyi'nde veto hakkını hiç kullanmamıştır. O zaman SSCB'nin BM Güvenlik Konseyi'nde temsilcisi olan Vorontsov, Körfez Krizi'nin yeni uluslararası düşüncesi ve uluslararası toplum düzeni için büyük bir sınama olduğunu belirtmişti. Körfez Krizi ile ilgili Güvenlik Konseyi'nin 2981 No'lu oturumunda Vorontsov, büyük güçler arasındaki “soğuk savaş” düşüncesinden yeni uluslararası ilişkiler sisteminin kurulmasına yönelik çabaların ağır bir sınav geçirdiğini açıklamıştı. Güvenlik Konseyi'ndeki “beşlerin” (yani Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri), bu konuda oybirliğini kullanması BM tarihinde içtihat yarattığını ve bu olay gelecekte de uluslararası toplum için daha istikrarlı gelecek oluşturabileceğine inandığını ifade etmişti.²¹³

SSCB temsilcisinin bu ifadeleri, SSCB'nin cepheleşme politikasından vazgeçtiğini ve Batılı devletlere, özellikle de ABD'ye, yakınlaşma politikasını seçtiğini göstermekteydi. Bu ise, o zamana kadar bu bölgede izlediği politikadan vazgeçtiğini gösteriyordu. En çok yaptığı, “tüm taraflar için” şiddetin kullanılmasından vazgeçme çağrısını içeren karar tasarısını Eylül 1996'da Güvenlik Konseyi'ne sunmasıydı. Bununla birlikte Rusya hükümeti, özel bildirisinde Washington'u, “Güvenlik Konseyi'nin görevlerini kendine alarak dünyada üst hakem rolünü oynamak istiyor” diyerek, ABD'nin eylemlerini kınamıştı. Rusya, ABD'nin Irak'ın Askeri Hava Kuvvetleri için yasaklanan ama Amerika Askeri Hava Kuvvetleri için açık olan Irak'ın hava sahasında 36. paralelden kuzeye doğru ve 32. paralelden güneye doğru özel hava bölgelerinin sebepsiz şekilde belirlmesine ve Washington'un Eylül 1996'da “güney bölgesinin” Bağdat'a bitişik olan 33. paralele

²¹³ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N91/604/87/PDF/N9160487.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 14.07.2012)

doğru ilerlemesini aynen serbest şekilde sunmasına karşı, BM’de herhangi bir eylem gerçekleştirmemiştir.²¹⁴

Rusya’nın BM Güvenlik Konseyi’ndeki bu pozisyonu iç ve dış faktörlerden kaynaklanıyordu. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından meydana gelen iktisadi ve sosyal istikrarsızlık, Rusya’nın dış politikasını da etkilemekteydi. 1996’da yapılan Devlet Başkanı seçimlerinde, B. Yeltsin’e ABD ve Avrupa ülkeleri tarafından siyasi ve finansal destek verilmesi söz edilmişti. Meselâ, seçimler öncesi İMF (Uluslararası Para Fonu) tarafından verilen 20 milyar dolarlık kredi, devletin memurlara ve emeklilere olan bir kaç aylık ücret borcunu kapatmaya yardım etmiştir. Bu eylem iktidara, yitirdiği inancı geri almayı mümkün kılarak Devlet Başkanlığı seçimlerinde B. Yeltsin’in kazanmasını sağladı. Buna cevap olarak Rusya, uluslararası alanda kendi zararına bazı ödünler vermek zorunda kaldı. BM Güvenlik Konseyi’nde Irak konusunda gerçekleşen siyasi pazarlaşma bu ödünün bir parçasıydı.

ABD ve diğer Batı ülkeler ile birlikte Rusya, BM Antlaşması’nın 7. Bölümüne göre Irak’a karşı genel ekonomik yaptırımların uygulanmasını öngören BM Güvenlik Konseyi’nin kararlarının kabulü için oy vermiştir.²¹⁵ Ama 1990’ların son yıllarında Irak’a karşı uygulanan ekonomik yaptırımlar ile ilgili pozisyonu değişmişti, bu yaptırımların Rusya’nın ekonomisine getirdiği direk zararın 7 milyar dolardan fazla olması hesaba alınarak (Irak’ın Rusya’ya vermesi gereken borçlar dahil, yaklaşık 9,2 milyar ABD doları)²¹⁶, Rusya’ya göre yaptırımlar giderek azaltılmalıdır. Rusya’nın onayı ile Güvenlik Konseyi 14 Nisan 1995 tarihinde 986

²¹⁴ E. Papastavridis, “Interpretation of Security Council Resolutions under Chapter VII in the Aftermath of the Iraqi Crisis”, *ICLQ*, (83), 1 Şubat 2007, s. 56.

²¹⁵ *Resolutions of the United Nations Security Council and Statements by its President Concerning the Situation between Iraq and Kuwait*, UN Department of Public Information, N.Y., 1994.

²¹⁶ <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=79&id4=5042> (Er. tarihi: 17.07.2012)

No'lu kararı kabul etmiştir.²¹⁷ Bu karara göre Irak, gıda ve ilaçları satın almak, savaş tazminatını ödemek ve Irak askeri tesislerinin kontrolü için harcanan BM masraflarını telafi etmek için her üç ayda petrolünü 1 milyar dolarlık hacimde satabilmişti.

Bu karar tasarısının tartışılması çerçevesindeki (Güvenlik Konseyi'nin 3519 No'lu oturumu) Irak'a karşı yaptırım rejiminin hafifletilmesi konusunda Rusya, bu kararın geçici olmasını ısrar etmekteydi (Botswana bu terimin kaldırılmasını istemişti).²¹⁸ Rusya'nın fikrine göre, böyle bir tedbir gelecekte de Irak'a baskı yapmaya açık kapı bırakmaktaydı. Bu kararın başka bir tartışma noktası olarak kararın 6. ve 8b. maddeleri geçmekteydi. Bu maddelere göre, Irak "petrolün ve petrol ürünlerinin büyük kısmını" Kerkük – Yumurtalık boru hattından ihracat etmeli ve petrol işletmesinden gelen gelirin asgari %10'unu insancıl ihtiyaçların masraflarını karşılamaya kullanmalıydı. Güvenlik Konseyi'nin bazı üyelerine göre (Endonezya), bu devlet egemenliği ve toprak bütünlüğü ilkelerine aykırıdır. Rusya, bu maddelerin (özellikle 6. madde) Irak – Türkiye ilişkilerini etkilediğini ve bu sorunların bu ilişki çerçevesinde çözülmesi gerektiğini belirtmişti.²¹⁹

B. 1990'lı Yıllarda Libya'ya Karşı Uygulanan Yaptırımlar Konusunda Rusya'nın Pozisyonu

Güvenlik Konseyi, 31 Mart 1992 tarihli 748 No'lu²²⁰ Libya'ya karşı bir yaptırım kararı kabul etti. Bu kararla Libya ile hava ulaşımı, askeri-teknik işbirliği yasaklandı, diplomasi ilişkiler azaltıldı. Bu karar için Güvenlik Konseyi'nin 10 üyesi olumlu oy verdi, 5 üyesi çekimser kaldı (Çin, Hindistan, Fas, Zimbabwe, Cabo-

²¹⁷ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1995/res986.htm> (Er. tarihi: 17.07.2012)

²¹⁸ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N95/853/11/PDF/N9585311.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 01.08.2012)

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res748.htm> (Er. tarihi: 08.06.2012)

Verde). Rusya kendi kararını açıklarken, Libya ile uzun zamandan beri olan iyi ilişkilerine rağmen, uluslararası toplumun kararına katılmak zorunda kaldığı ifadesini kullandı. Ama Libya yönetimi uluslararası topluma yönelik adımlar yaparsa ve Güvenlik Konseyi'nin kararına uyarsa, yaptırımların pratikte kullanılmasına gerek kalmayacağına inandığını bildirdi.²²¹

Güvenlik Konseyi'nin böyle bir karar almasının nedeni, 21 Aralık 1988 yılında Lockerbie şehri (İskoçya) yanında “Pan-American” şirketinin 103 numaralı uçağı ve 19 Eylül 1989 yılında UTA şirketinin uçaklarında gerçekleştirilen terör eylemiydi. Bu iki terör eylem, 30 farklı ülke vatandaşı olan 441 kişinin ölmesine sebep olmuştu. Fransa, İngiltere ve ABD'nin, bu terör eyleminin düzenlenmesinde şüphelenen 2 Libya vatandaşının teslim edilmesi talebine Libya ret kararı vermişti.

Buna ilave olarak, BM Güvenlik Konseyi, 11 Kasım 1993'te Libya'ya karşı 883 No'lu ek yaptırım kararını aldı. Libya temsilcisi bu kararı değerlendirerek, “Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği korumak için değil, sadece Libya'ya karşı olan 748 (1992) No'lu yaptırım kararını daha şiddetlendirmeye toplandı” dedi. Libya'nın temsilcisi, “Libya, Güvenlik Konsey'nin 731 (1992) No'lu kararını yerine getirdi. Tek uygulanmamış madde de 2 şüphelinin teslim edilmesi talebidir. Ama bunu engelleyen tek sorun hukuk sorunudur. Libya, ABD ve İngiltere Montreal Sözleşmesini (1971) imzalayan ülkelerdendir. Demek, ABD ve İngiltere gibi Libya'nın da bu iki şüpheli üzerinde soruşturma gerçekleştirmeye hakkı vardır. Bu Montreal Sözleşmesine aykırı değildir” diye açıklama yaptı.²²²

BM Güvenlik Konseyi'nin 883 No'lu kararına göre,

²²¹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N92/604/55/IMG/N9260455.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 08.06.2012)

²²² <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N93/871/61/PDF/N9387161.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 08.06.2012)

- Libya'ya ve Libya'dan sivil ve askeri uçakların uçuşları (Güvenlik Konseyi'nin özel kararı ile izin verilen uçuşlar hariç), uçaklarla ilgili yedek parçaların ve seyrüsefer tesislerin ithalatı yasaklandı;
- Libya'ya tüm askeri cihazların ve bu cihazlar için gerek olan yedek parçaların teminatı, askeri ve teknik personelin Libya'ya gönderilmesi yasaklandı;
- Libya'nın yabancı ülkelerde olan tüm finansal aktifleri donduruldu, 3 Aralık 1993'ten itibaren gerçekleşen petrol, doğalgaz ve tarım ürünlerin satışından gelen gelir hariç;
- Petrol işletme fabrikaları ve petrol/doğalgaz taşıma tesisleri için endüstri cihazların ve yedek parçaların ithalatı yasaklandı;
- Libya'nın yabancı ülkelerde yerleşen ticari ve diplomasi temsilcilerinin sayısı kısaltılması.

Rusya bu karar için de olumlu oy vermişti (çekimser kalan devletler: Çin, Fas, Pakistan). Bundan sonra Rusya'nın bu ülke ile ekonomik ve askeri işbirliği neredeyse hiç kalmadı ve yitirilen kazançlar hesaba alınmadan Rusya'nın zararı en az 4,5 milyar dolar olmuştur.²²³ Güvenlik Konseyi'nin bu kararını yorumlayarak Rusya, kararın 11. maddesini vurguladı. Bu maddeye göre, bu karar Libya'nın dış borçlarını ödemedenden muaf değildi.²²⁴ Rusya, bunu önemli bir tedbir olduğunu ve Libya'ya karşı ilave yaptırım kararı sırasında başka devletlerin çıkarları asgari zarar görmesi gerektiğini belirtti.

Libya'ya karşı bu yaptırım kararların Rusya tarafından desteklenmesinin nedeni de, Batı ile yakın ilişki kurma çabası ve kendi iktisadi durumunu dengelemek için gerek olan IMF'ten (Uluslararası Para Fonu) yeni kredi beklemesiydi. Güvenlik

²²³ <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=6010> (Er. tarihi: 27.09.2012)

²²⁴ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N93/871/61/PDF/N9387161.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

Konseyi'nin 3920 No'lu oturumunda Libya'nın temsilcisi Dorda, son on yılda Örgüt'te güç dengesi olmadığını ve kararların tek bir tarafın çıkarlarına göz önünde tutularak alındığını belirtmişti.²²⁵

RF Devlet Başkanı, Mart 1996'da Libya önderine hitap ederek BM Güvenlik Konseyi'nin bu ülkeye karşı uyguladığı yaptırımları 'haksız' olarak belirtmesi ilginçti.²²⁶ Rusya, Irak ile olduğu gibi Libya ile de birçok anlaşma imzalamıştı; ama bu anlaşmalar sadece BM Güvenlik Konseyi'nin 28 Ağustos 1998 tarihli 1192 No'lu²²⁷ kararı kabul edildikten ve Libya bu karara dayanılarak 1988 tarihinde Amerikan uçağında yer alan terör eyleminden suçlanan iki suçluyu 5 Nisan 1999 tarihinde İskoçya mahkemesine teslim ettikten sonra yerine getirilebilmişti. Rusya, Güvenlik Konseyi'ndeki RF temsilcisi S. Lavrov'un sözlerine göre, bu kararı ve Libya'nın uluslararası toplum ile işbirliğine hazır olmasını tamamen desteklemektedir. Çünkü bu karar, "Libya sorununu" kapatmaya ve bununla birlikte yaptırımların kaldırılmasına yol açmaktadır.²²⁸

Böylece, 17 Mayıs 1999 tarihinde RF Devlet Başkanı, Güvenlik Konseyi'nin 1192 No'lu kararına atıfta bulunarak, Rusya'da bulunan tüm tüzel ve gerçek kişiler için 'kendi faaliyetlerinde Libya'ya karşı uygulanan tedbirlerin 5 Nisan 1999 tarihinden itibaren durdurulduğuna dayanarak' hareket etmesine emir veren kararnameyi imzalamıştır.

²²⁵ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N98/857/09/IMG/N9885709.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

²²⁶ *İzvestiya*, 30 Mart 1997, (19.01. 2012)

²²⁷ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1998/res1192.htm> (Er. tarihi: 17.08.2012)

²²⁸ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N98/857/09/IMG/N9885709.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

C. Eski Yugoslavya Krizinde Rusya'nın Tutumu

1992-1996 yıllarında Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin Nisan 1992'de Sırbistan ve Karadağ kapsamında oluşan Yugoslavya Cumhuriyeti'ne karşı uygulanan ekonomik ve askeri güç içermeyen yaptırımlara aktif şekilde katılmıştır.²²⁹ Böylece Rusya, tüm eski Yugoslavya toprağında genel ve tam silah ve askeri ekipman ambargosunu uygulayan, Güvenlik Konseyi'nin Eylül 1991 tarihli 713 No'lu kararına²³⁰ uyan Sovyetler Birliği'nin eylemlerini tekrarlamıştı. Rusya, Hırvatistan ve Slovenya'nın 1991'de bağımsızlığı ilan etmesinden dolayı, Sırp ve Hırvatlar arasında başlayan silahlı çatışma eylemlerin karşı kabul edilen BM'nin yaptırım kararına bağlılığını kendisi tasdik etmişti. BM Güvenlik Konseyi'nin o oturumunda Rusya'yı temsil eden Dışişleri Bakanı Pankin'e göre, bu ambargonun kabul edilmesinin nedeni Yugoslavya'da gerçekleşen çatışmanın Balkanlara ve Avrupa'nın başka bölgelerine yayılmasını engellemektir.²³¹ Kararın kabul edilmesinden sonra Pankin, "soğuk savaşın" tarihe gitmesinden sonra, Avrupa'da başka tür problemler ortaya çıkmaktadır... Biz, Avrupalılar, devletler bloğu sistemi yerine yeni bir demokratik Avrupa kuralıyız. Biz, bugün kabul ettiğimiz kararın bu amaca ulaşma yolunda ilk adımlardan biri olduğuna inanmaktayız"²³² dedi.

22 Mayıs 1992'de Hırvatistan, Slovenya ve Ekim 1991'de kendi bağımsızlığını ilan eden Bosna Hersek; ABD, Almanya ve Rusya'nın aktif desteği ile BM'nin üyeleri olmuştur. Yugoslavya Cumhuriyeti'nde durum farklıydı.

²²⁹ The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia, *UN Department of Public Information*, N.Y., 1991-1995, ss. 267 – 268.

²³⁰ <http://www.un.org/russian/sc/89-92/ch11.pdf> (Er. tarihi: 17.08.2012)

²³¹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N91/612/55/IMG/N9161255.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

²³² *Ibid.*

30 Mayıs 1992’de BM Güvenlik Konseyi, Rusya’nın desteği ile 757 No’lu kararı kabul etmiştir²³³. Bu karara göre, Sırbistan ve Karadağ’a karşı ticari ambargo ve en kötü olanı petrol temini için ambargo, hava ulaşımı yasağı ve bilimsel-teknik, kültürel ve spor ilişkilerinin kesilmesine yaptırım uygulanmıştı. Güvenlik Konseyi’nin 757 No’lu kararı için Rusya dahil olmak üzere, 13 Konsey üyesi oy vermişti. Sadece Çin ve Zimbabwe çekimser kalmıştı. Kendi kararını açıklarken BM Güvenlik Konseyi’nde RF temsilcisi Vorontsov, bölgede gerçekleşen çatışmanın durdurulmamasındaki tüm sorumluluğu Belgrad’a yükledi. BM ve uluslararası toplumunun tavsiyelerini dinlemediğinden dolayı, Belgrad böyle bir yaptırım kararını üzerine çekti diye açıklama yaptı.²³⁴ Vorontsov, sorunun çözülme yolu olarak da aşağı koşulları saymıştı.²³⁵

- Bosna-Hersek’in bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tanımak;
- Avrupa Topluluğu himayesi altında görüşmelere katılmak;
- Ateşkesin ilan edilmesi;
- Bölgedeki çatışmanın çözülmesi için BM kuvvetlerinin katılmasına izin vermek;
- Askeri kışlaların Bosna-Hersek’ten çekilmesi;
- Saray Bosna havalimanının ve yolların açılması.

22 Eylül 1992’de ABD’nin ve diğer Batı devletlerinin baskısı altında BM Genel Kurulu, Yugoslavya’nın Genel Kurulu’nda üyelik hakkını yok eden kararı kabul etmişti. Genel Kurul, Güvenlik Konseyi talimatına uyarak ve 19 Eylül tarihli

²³³ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res757.htm> (Er. tarihi: 17.08.2012)

²³⁴ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N92/607/40/IMG/N9260740.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

²³⁵ *Ibid.*

777 No'lu kararına²³⁶ dayanarak hareket etmişti. Ama Rusya, Yugoslavya'nın tamamen BM sisteminden çıkarılmasına karşı çıkmıştır. BM Genel Kurulu'nda faaliyetinin durdurulması Yugoslavya'ya karşı uygulanan başka yaptırım kararları ile birlikte Rusya'ya göre yeterli ve etkili bir yoldu. Rusya'ya göre, Yugoslavya'nın BM'den çıkarılması, bu bölgedeki durumu olumsuz etkileyebilirdi. Çünkü BM Genel Sekreterinin arabuluculuk faaliyetinde gereksiz netice verebilirdi.²³⁷

16 Kasım 1992'de Güvenlik Konseyi, Yugoslavya Cumhuriyeti'nin ekonomik yaptırımların iptali ile ilgili ricasını reddederek, 787 No'lu kararı²³⁸ kabul etmiştir. Rusya'nın da katıldığı bu karara göre, Yugoslavya Cumhuriyeti'nden petrol ve petrol ürünlerinin, kömürün, enerji ekipmanının, metallerin, lastik ürünlerin, otobüs, uçak ve tüm motor türlerinin geçmesi yasaklandı. Ekonomik yaptırımların yasakladığı yüklerin taşınmasını engellemek için Adriyatik denizindeki ve Tuna çayındaki tüm deniz ve nehir gemileri sıkı kontrol altına alındı. Böylece Güvenlik Konseyi, Rusya'nın tam desteği ile Yugoslavya Cumhuriyeti'nin karayolunu, deniz ve nehir hudutlarını kapatmıştır.

15 Aralık 1995'te BM Güvenlik Konseyi, Rusya'nın desteği ile 1031 No'lu kararında²³⁹ IFOR askeri eylemi için NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) yetkilerini tespit etmişti. Barış anlaşmasındaki gerçek askeri hususlara uyulmasını kontrol ederken, şiddet dahil olmak üzere, tüm gereken araçları kullandı ve Bosna Hersek üzerindeki hava sahasını kullanma hakkı için NATO'ya yetki vermişti. Böylece NATO, Balkanlar'daki eylemleri için yasal temeli elde etmişti. Ayrıca

²³⁶ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res777.htm> (Er. tarihi: 17.08.2012)

²³⁷ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N92/611/81/IMG/N9261181.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

²³⁸ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1992/res787.htm> (Er. tarihi: 16.09.2012)

²³⁹ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res1995/res1031.htm> (Er. tarihi: 16.08.2012)

Konsey kararı, askeri suçlarda suçlanan şahısların Lahey mahkemesine teslim edilmesi için ciddi şekilde NATO'nun şiddet kullanmasına yetki vermişti.

20 Aralık 1996'da Rusya'nın desteği ile BM Güvenlik Konseyi, IFOR'un 60 bin kişilik personelinin 30 bin kişilik 'Stabilizasyon kuvvetleri' (SFOR) personeliyle değiştirilmesi ile ilgili kararı kabul etmiştir. 'Barış Kuvvetleri'nin temelini NATO birlikleri oluşturmaktaydı (ABD - 8300, İngiltere - 5000, Almanya - 3000, Fransa - 2500, İtalya - 1900, İspanya - 1300, Danimarka - 1000 kişi vs.). IFOR'da olduğu gibi Güvenlik Konseyi yeni eylem için yetkiyi resmen vermektedir.

Irak ve Libya ile olduğu gibi, Rusya'nın Eski Yugoslavya Cumhuriyeti'ne karşı uygulanan Güvenlik Konseyi yaptırımları yüzünden ekonomik kayıpları çoktu, bazı hesaplara göre en az 7-8 milyar dolardı.²⁴⁰ Ekonomik zararlar ve siyasal etkenler yüzünden Rusya hükümeti ve özellikle RF Dış İşleri Bakanlığı, BM Güvenlik Konseyi'nin ileride uygulayacağı yaptırımların dayandığı kriterlerin oluşturulması gerektiğine dair soruları BM'ye daha ısrarlı şekilde sormaya başlamıştı.

Dış siyasi ve iktisadi çıkarlarını göz önünde tutarak RF Devlet Duması, 15 Kasım 1996'da BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım uygulamasına dair tutumu ile ilgili karar kabul etmiştir. Bu belgede doğrudan 'Yugoslavya Cumhuriyeti'ne, Irak'a ve Libya'ya karşı yaptırımlar uygulandığı sırada yapılan hataların tekrarlanması kabul edilmemeli' gibi iddia kullanılmıştır.²⁴¹

²⁴⁰ <http://www.guskova.ru/w/wars/1999-may> (Er. tarihi: 28.05.2012)

²⁴¹ *Rossiyskaya Gazeta*, 21 Mart 1996, ss. 14 – 16.

D. İran'ın Nükleer Programı ile İlgili Pozisyonu

İran, Rusya'nın güneydeki en önemli ortağıdır. Bunun nedeni ise iki devlet arasında sürekli gelişmekte olan ekonomik ilişkilerdir. Hızlı şekilde gelişen ekonomisi sayesinde İran'ın yabancı ürünlerin ithalatına ihtiyacı vardır, ama bunu siyasal izolasyon engellemektedir. Burada, yabancı eşitleri kadar kaliteli olmayan ve gelişen ülkelerde talep edilmeyen Rus makineleri, ekipmanları, taşıt araçları, metal ürünleri ve kereste çok sayıda satılmaktadır.

Rusya, İran'ı stratejik bakımdan önemli bir komşu olarak görmekte, İran'ın uluslararası izolasyonu sayesinde kendi ekonomik ve siyasal yayılması için ek olanaklar bulmakta, İran'ın potansiyel tehlikesini kullanarak bu ülke ile işbirliğini genişletmeye çalışmaktadır. İran ve Rusya, petrol üretimi alanında işbirliği gerçekleştirmektedir. Birçok Rus şirketi şimdi İran'da çalışmaktadır, onların arasında – 'Zarubejneft', 'Tatneft', 'Slavneft', bazı kısımlarda 'LUKoil', 'Rostransneft' vs. Tünel inşaatı alanında işbirliği geliştirilmekte olup Kuzey-Güney koridoru yapılmaktadır.²⁴²

İran ile askeri-teknik işbirliği geliştirilmektedir. Rusya, toplam ücreti 8 milyar dolar olan İran'ın 25 yıllık askeri kuvvetlerinin yeniden silahlandırılması programında başrol oynayacaktır. 1989-1991 yıllarda Rusya ve İran, 24 adet MiG-29 avcı uçağının, 12 Su-24MK'nın, C-200BE adlı iki uçaksavar roket sisteminin, 'Varşavyanka' projeli denizaltı gemisinin teminatını verdi ve T-72C adlı 1000 adet tankın ve 1500 adet BMP-24'ün üretiminde teknik yardımı öngören anlaşmayı imzalamıştı. Bu anlaşmalar, 1995'teki Gor-Çernomırdin komisyonu kapsamındaki sözleşmeler sonucunda durdurulmuş olup şimdi kısmi şekilde açılmıştır. Şimdi

²⁴² <http://www.mid.ru/ns-rasia.nsf/1083b7937ae580ae432569e7004199c2/f59eef21d4cb660043256a54002a62ae?OpenDocument>, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

Rusya, İran'a uçaksavar roket sistemlerini, taşınır uçaksavar sistemlerini, helikopterleri, hücum uçaklarını sağlamaktadır.²⁴³

Önemli olan da Ticaret ve Ekonomik İşbirliği ile ilgili Sözleşme, Rusya hükümeti ve İran İslam Cumhuriyeti hükümeti arasında 14 Nisan 1997 tarihinde²⁴⁴ yapılmış olmasına rağmen, Karşılıklı İlişkiler ve İşbirliği İlkeleri ile ilgili esas Antlaşma²⁴⁵ sadece 12 Mart 2001'de yapılmıştı. İki taraf için de ekonomik işbirliği o kadar önemliydi ki, taraflar ilk olarak onun için normatif ve yasal temellerini sağlayıp sadece ondan sonra işbirliği konsept belgesinin onayına geçmişlerdir.

Rusya-İran ekonomik işbirliğinin en önemli alanı nükleer alandır. Bu alan, önceden 1992 tarihli 'Nükleer enerjinin barışçı amaçlarda kullanılmasına dair Sözleşme'²⁴⁶ kapsamında hukuki şekilde düzenlenmiştir.

Bu Sözleşme, nükleer santralin inşaatı ve nükleer enerjinin barışçı amaçlarda kullanılması alanında işbirliği ile ilgiliydi. Sözü edilen sözleşmede araştırma amaçlı nükleer reaktörlerin İran'a teminatı, ortak ilmi araştırmalar, izotopların tıbbi ve teknik alanlar için üretimi ile ilgili olasılıklar ve İran tarafı için personelin hazırlanması öngörülmüştü. İran tarafı, Sözleşmeyi Nisan 1993'te onaylamıştı, bu da buna kadar imzalanan anlaşmaların onaylanılmalarına bir itiş olmuştur. Böylece Buşehr'deki birinci enerji bloğunun inşaatının tamamlanması ile ilgili anlaşmanın hususları Eylül 1994'te onaylanmıştı.²⁴⁷

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ http://www.innovbusiness.ru/pravo/DocumShow_DocumID_50441.html, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

²⁴⁵ http://www.innovbusiness.ru/pravo/DocumShow_DocumID_78300.html, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

²⁴⁶ http://www.noravank.am/upload/pdf/135_ru.pdf (Er. tarihi: 03.10.2012)

²⁴⁷ Rusya'da İran Cumhuriyeti'nin Fevkalade Büyükelçisi G. Şafeyi'nin mülakatı, "Nükleer Kontrol", *PİR-Center Dergisi*, № 4 (74), Cilt 10, Kış 2004, s. 11.

R. Amrollahi (o zamanda İran'ın Atom Enerjisi Örgütü Başkanı), 1995'teki Moskova ziyareti kapsamında Buşehr'deki nükleer santral için nükleer yakıtın İran'a 2001-2011 yıllarda temin edilmesi ile ilgili 300 milyon dolarlık anlaşma imzalamıştı. Ama işlenmiş nükleer yakıtın (İNY) iadesi için usul, anlaşmada detaylı şekilde belirlenmemişti; çünkü o zaman Rusya'da kabul edilen özel kanuna göre bu yakıt Rusya'ya getirilmesi yasak olan radyoaktif artıklar olarak sınıflandırılmıştı. Kanunda düzeltmeler yapıldıktan sonra bu şekilde ithalat yasal olmuştu ve Şubat 2005'te ilgili sözleşme imzalanmıştı. Böylece İNY'nin savaş amaçlarında kullanılması neredeyse imkansızlaştırılmıştı.²⁴⁸

2010'a kadar Moskova, İran'ın nükleer programını doğrudan eleştirmekten kaçınmıştı. Ayrıca 'Altı Ülke'²⁴⁹ ortakları ile çok taraflı görüşmeler yaparken, Rusya geleneksel olarak sert terimleri yumuşatmaya ve yeni yaptırımların uygulanmasından kaçındırmaya çalışmıştı. Bununla birlikte Rus diplomasisi, kendisinin Avrupalı ortaklarına karşı gayet sert bildirimlerde bulunmuştu. Örneğin, Rusya Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi temsilcisi A.A. Nesterenko, '...Avrupa Birliği'nin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi C. Ashton'un, 'Altı Ülke' adına yaptığı 21 Mayıs tarihli bildirisinde biz bu esaslı bileşeni görmedik. Aslında Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin kendi yetkilerinin üstüne çıkmasından söz edilmekte; çünkü bu pozisyon 'Altı Ülkede' onaylanmamıştır' diye açıklama yapmıştı.²⁵⁰

Ama 2010'da Moskova ve Tahran arasındaki ilişkilerin tonu ciddi şekilde değişmiştir. İslam Cumhuriyeti'nde Rusya'nın İran'a karşı politik faaliyetlerine

²⁴⁸ A. Arbatov, V. Naumkin, "Opasnost rasprostraneniya yadernogo oruziya na Bliznem Vostoke" ["Orta Doğu'da nükleer silahların yaygınlaştırılmaması rejimine tehditler"], *Carnegie Endowment for International Peace*, C. 17, Sayı 9, Moskova, 2005, s. 18.

²⁴⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi ve Almanya

²⁵⁰ Rusya Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi temsilcisi A.A. Nesterenko'nun İran nükleer programı ile ilgili olan açıklaması, <http://www.mid.ru/ns-rasia.nsf/1083b7937ae580ae432569e7004199c2/432569d80021985fc325772e00461475?OpenDocument>, (Erişim tarihi: 24.01. 2012)

eleştirisi güçlenmişti. İlişkilerin soğuduğunun kanıtı, Rusya hükümetinin sergilediği pratik adımlarıydı. İran'ın nükleer programını durdurmasını talep eden BM Güvenlik Konseyi'nin ultimatom süresinin bitmesine iki gün kala Rus yakıtının Buşehr'deki nükleer santrale verdiği güvencenin belirsiz süreye ertelenmiş olması ile belirmişti. Çalışmaların devam etmesine rağmen son iki yılda tesisin hazırlık düzeyi %80'ni geçmemişti.

Rusya'nın İran'a karşı politikasını değiştirme sebebi olarak 2008'de ABD Devlet Başkanı olarak Barak Obama'nın seçilmesinden sonra Rusya'ya yönelik başlatılan “Yeniden başlamak” (Restart) programını sayabilmekteyiz. Devlet Başkanı Obama, Rus-Amerikan ilişkilerinin istikrarını bozan ön koşulları kaldırdı (Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya kabul edilmesi, Gürcistan'ı siyasi ve askeri olarak desteklemesi). Moskova ise, ABD Devlet Başkanı'nın bu girişimlerine olumlu cevap verdi. İran tarafından ödenilen C-300 roket sisteminin satışını iptal etmesi buna bir kanıttır. (İptal edilen sözleşmenin bedeli yaklaşık 1 milyar dolardı).²⁵¹

İran'ın eski Cumhurbaşkanı Akbar Rafsancani'ye göre, nasıl ki şimdiye kadar Rusya'nın dış politikası İran ile işbirliği uyumlu idiyse, şimdi de kendi iktisadi ve milli çıkarlarını göz önünde tutarak Batı ile işbirliği kurmak Rusya için daha da önceliklidir.²⁵²

İlişkilerin soğuması ile ilgili en dramatik etken de Rusya'nın 1929 (2010) No'lu BM Güvenlik Konseyi'nin Kararını desteklemesi olmuştur.²⁵³ Bu belge, İran'a ve ‘İran hükümetinin adına veya onun talimatına göre hareket eden herhangi gerçek veya tüzel kişilere’ ve ona ait olan veya onun denetimi altında bulunan organlara

²⁵¹ <http://www.trend.az/regions/iran/1986718.html> (Er. tarihi: 03.10.2012)

²⁵² *Ibid*

²⁵³ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/396/81/PDF/N1039681.pdf?OpenElement>, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

karşı oldukça sert tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Buna göre, tüm devletlerin topraklarından herhangi bir savaş tankının, savaş blendajlı makinelerin, büyük çaplı topçu sistemlerinin, savaş uçaklarının, savaş helikopterlerinin, savaş gemilerinin, roket ve roket sistemlerinin veya bu sistemlerle ilgili yedek tesislerinin, maddi araçlarının direk veya dolaylı şekilde İran'a teminatını engellemesi öngörülmüştü.

Karar, tüm devletleri ulusal ve uluslararası mevzuata uyarak deniz limanları ve havaalanları dâhil olmak üzere, kendi toprağından İran'a giden yükleri kontrol etmeye çağırılmaktadır. Ayrıca, finansal hizmetler konusunda İran'ın askeri amaçlı nükleer faaliyetine yardımcı olabileceğini tasdik eden bilgi varsa, bu karar, tüm devletleri bu finansal hizmetleri engellemeye çağırılmaktadır.²⁵⁴

1929 (2010) No'lu Karara katılan Rusya, İran ile ilgili kendi pozisyonunu sertleştirmiştir.²⁵⁵ 2010 tarihli belgeye göre BM'nin daha önceki kararları daha geniş geçerliliğe sahip olmuştur. Özellikle 23 Aralık 2006 tarihli 1737 No'lu Kararın²⁵⁶ öngördüğü tedbirler hem tüzel hem gerçek kişileri kapsamaktadır. Aynı zamanda 1737 No'lu Karar kabul edildiğinde Rusya'nın ısrarıyla İran'da Rusya'nın yardımıyla Buşehr şehrinde inşa edilen nükleer santral ile ilgili maddeler ve Tahran'ın nükleer ve roket programları ile ilgili İran'ın tüzel ve gerçek kişilerinin seyahat yasağını içeren maddeler metinden ihraç edilmiştir.²⁵⁷

İran'a C-300 sistemleri ile ilgili teminatın iptal edilmesi ile ilgili durum da gayet manidardır. 1929 No'lu Karara uyularak, uçaksavar roket sistemleri dâhil olmak üzere sekiz ağır silah türünün İran'a satılması için yasak uygulanmıştır. Ama

²⁵⁴ David J. Kramer, "Resetting U.S.-Russian Relations: It Takes Two", *The Washington Quarterly*, Ocak 2010, s 67.

²⁵⁵ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N10/395/98/PDF/N1039598.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 19.08.2012)

²⁵⁶ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2006/res1737.htm>, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

²⁵⁷ "BM'in İran'a karşı yaptırım kararı: Rusya kendi kontartları koruyabildi", *News-ru Haber Bürosu*, <http://www.newsru.com/world/24dec2006/konrt.html>, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi temsilcisi Andrey Nesterenko, C-300 uçaksavar roket sistemi yeni yaptırımların tespit ettiği sınırlandırmaya dâhil olmadığını ve 'İran ile ilgili dün alınan kararda özel silah türlerine dair atıflar olduğu için, taşınır uçaksavar roket sistemleri bu kararın dışındadır. Hava savunma araçlarının, BM'nin basit silah sicil listesine girmediğini iddia edebilirim' diye beyan etti.²⁵⁸

Ama 22 Eylül 2010 tarihinde RF Silahlı Kuvvetler Genelkurmay Başkanı Nikolay Makarov, Rus gazetecilerine: 'İran'a C-300 temin etmemeye karar verildi; çünkü yaptırımlara dahildir' diye açıklama yaptı. Sonra ise 'teminat süreci hükümet kararı ile durdurulmuştu ve biz o karara uymaktayız' diye konuştu.²⁵⁹

İran'a karşı yaptırımların uygulanabilmesi ile ilgili soru aktif tartışmalar doğurmaktadır. Rusya Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi temsilcisi A.A. Nesterenko, Rusya'nın pozisyonunu dile getirerek: 'Ayrıca biz, Avrupa Birliği ve ABD iç mevzuatının üçüncü ülkelere uygulanmasını ve BM Güvenlik Konseyi yaptırım kararları taleplerine özenle uyan şirketlere ve özel kişilere karşı kullanılması ile ilgili çabaları kesinlikle reddetmekteyiz'²⁶⁰ diye açıklama yapıp, 'İran'a baskının arttırılması ile ilgili Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin son adımları, ortak ilişkilerinin bozulduğunu göstermektedir'²⁶¹ diye iddiada bulundu.

Rusya tarafından desteklenen sözü edilen kararın, Rus diplomasisi tarafından İran'a zafer olarak sunulması dikkate alınmalıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin, İran ile ilgili 9 Haziran tarihli kararına dair Rusya Dış İşleri Bakanlığı Bilgi ve Yayın Dairesi'nin yorumunda şu şekildeydi: 'Altı Ülke' ve BM Güvenlik

²⁵⁸ "C-300'nun İran'a verilmesi BM yaptırım kararını bozmaktadır", *Gazeta.ru Haber Bürosu*, http://www.gazeta.ru/politics/2010/06/11_a_3383859.shtml, (Erişim Tarihi: 29.12. 2011)

²⁵⁹ "S-300'nun İrana satılması iptal edildi", *İnterfax*, <http://www.interfax.ru/news.asp?id=156156>, (Erişim Tarihi: 29.12. 2011)

²⁶⁰ RF Dış İşleri Bakanlığı'nın resmi temsilcisi Nesterenko'nun yorumu, <http://www.mid.ru/ns-rasia.nsf/1083b7937ae580ae432569e7004199c2/432569d80021985fc325776d002bdf9e?OpenDocume> nt, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

²⁶¹ *Ibid.*

Konseyi kapsamında kabul edilen bu kararda İran'a karşı 'baskıcı' veya 'engelleyici' tedbirlerin uygulanmasına yol açan terimlerden uzak durmayı başardık'.²⁶² İncelenen belge görüşme ortakları için önleyici eleştiri de içermektedir: '... Bazı ortaklarımızın, New York'ta kabul edilen karardan sonra İran'a karşı, BM Güvenlik Konseyi kararının öngördüğü tedbirlere göre daha sert olan, ek maddeler içeren yeni kararlar ilgili görüşme başlaması bizi endişelendirmektedir. ... Bunun gibi kararlar, Rus tüzel ve özel şahıslarını etkileyecekse, biz de karşı tedbirlerimizi alabiliriz'.²⁶³

Dış İşleri Bakanlığı'nın yorumunda, ayrıca yeni kararın enerji, taşıt, barışçı uzay soruları ile ilgili ticaret ve ekonomik alanlarda İran ile işbirliğin devamı için geniş alan bırakıldığı belirlenmişti. Rusya ve İran'ın çift taraflı ilişkilerine dair tüm bu alanların ciddi potansiyeli ve gelişme imkânı vardır. 'İran ile hafif su reaktörlerin inşaatı alanında işbirliğinin ileri götürülmesi bizim için önemlidir'.²⁶⁴

Rus diplomasisi, Rusya Federasyonu'nun BM kararını desteklemesinin yarattığı olumsuz etkiyi yumuşatmaya çalışmaya devam etmiştir. Rusya'nın İran İslam Cumhuriyeti'ndeki Büyükelçisi Aleksandr Sadovnikov: 'Hem Moskova hem Tahran karşılıklı sabit yararlarımız alanlarında ileride de çalışacağımızı ummaktadır... Amerika'nın Rusya-İran ilişkilerine dair değerlendirmelerine çok önem atfedilmesi zararlıdır' diye konuştu.²⁶⁵

²⁶² 9 Haziran 2010'da BM Güvenlik Konseyi tarafından İran'la ilgili kararına RF Dış İşleri Bakanlığı Bilgi ve Yayın Dairesinin açıklaması, *RF Dış İşleri Bakanlığı sitesi*, <http://www.mid.ru/ns-rasia.nsf/1083b7937ae580ae432569e7004199c2/432569d80021985fc325773d005dd847?OpenDocument>, (Erişim tarihi: 19.01. 2012)

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ "Moskova ve Tahran işbirliğine Washington bakımından değerlendirmemeliyiz", İran İslam Cumhuriyeti'ndeki RF Büyükelçisi A. Sadovnikov'un mülakatı, *Nezavisimaya Gazeta*, № 133, 02.07. 2010.

E. Libya'daki Çatışmalar Sırasında Rusya'nın Pozisyonu

Libya krizi sırasında Moskova, pozisyonunu net bir şekilde belli etmiştir. Birincisi, Rusya'nın Libya'ya yönelik net ekonomik çıkarları vardı. 2008 Nisanında, Libya'nın Sovyet Birliği zamanından beri var olan 4,5 milyar dolara varan borcunu affetmiştir.²⁶⁶ Bunun karşılığında, Rus şirketleri gayet kârlı siparişler almışlardır. İç Savaş başlamadan bilirkişiler o bedelleri 10 milyar dolar olarak tespit etmişlerdi.²⁶⁷ Rus şirketleri Bingazi'den Sirte'ye giden yüksek hızlı demiryolu inşaatına, petrol sektörüne ve savunma sanayine katılmış oluyordu. Libya, aynı zamanda Cezayir ve Suriye ile birlikte, Rus silahlarını ithal edenlerden önemli biri haline gelmiştir.

Libya krizi sırasında Moskova, uluslararası sahnede güce sahip olan bir aktör olarak ortaya çıkmayı denemiştir. Böylece, 26 Şubat 2011 yılında Libya'daki silahların ihracatına ambargoya katılmış oldu (1970 No'lu BMGK'nın kararı).²⁶⁸ Silahların ihracat alanında devletin tekelcisi olan 'Rosoboneksport', yerli savunma sanayi için potansiyel kayıpların 4 milyar olabileceğini belirtmiştir.

1970 No'lu kararın desteklenmesinin nedenini açıklayan BM Güvenlik Konseyi'nde RF temsilci V. Çurkin, bu kararın amacını Libya'daki mevcut durum için siyasi bir çözüm bulma çabası olarak belirtmişti. "Güvenlik Konseyi'nin kararı buna yöneliktir. Sivillere karşı güç kullanan suçlular cezalandırılmalıdır, buna göre bu kararın hedefe yönelik olduğunu açıkça söyleyebilirim. Ama bu karar, Libya'daki

²⁶⁶ <http://www.echo.msk.ru/news/508481-echo.html> (Er. tarihi: 19.01.2012)

²⁶⁷ <http://mykr.ru/sankcii-oon-protiv-livii-mogut-obojsis-rossii-v-4-mlrd/> (Er. tarihi: 20.09.2012)

²⁶⁸ <http://www.un.org/sc/committees/1970/> (Er. tarihi: 20.08.2012)

olaylara askeri müdahale izni hiç de vermemektedir. Çünkü bu durumu daha da zorlaştıracaktır” dedi.²⁶⁹

Rusya, 17 Mart 2011 yılındaki oylamada çekimser kalmıştı (çekimser kalan diğer ülkeler: Brezilya, Çin, Almanya, Hindistan) ve böylece 1973 No’lu BMGK’nın kararı²⁷⁰ ile Libya’da uçuşa yasak hava sahası belirlendi. Bunun sayesinde, Batı ülkelerinin askeri operasyon mümkün olmuş ve NATO’nun kontrolünde 2011 yılı Mart ayının sonunda yapılmıştır.

Rusya, çekimser kalmasının sebebi olarak ilkesel anlaşmazlıklar olduğunu belirtti. 1973 No’lu kararın Rusya’nın onayladığı taslak karardan farklı olması da başka bir sebepti. Karar metnine askeri müdahaleye yol açan maddeler eklenmişti. Rusya, kararın ilk taslaklarında böyle ifadeler ve maddelerin metne eklenmeyeceği teminatlarını almıştı. V. Çurkin, sivillerin savunmasının Rusya’nın ilk amaçlarından biri olduğunu vurgulamıştı. Çurkin, Rusya’nın bu kararla ilgili pozisyonunu insancıl değerler ve Libya sivil halkının güvenliğine bağlayarak Rusya, sadece bu nedenle 1973 No’lu kararın kabul edilmemesi için veto hakkını kullanmamıştır, dedi.²⁷¹

Ayrıca, Rusya çekimser kalarak kârlı da çıkmıştır. Hem ABD’nin dış politikasını gölgelemeyi başarmış, hem de Batı ülkelerinin askeri hareketlerini eleştirme hakkına sahip olmuştur. Fakat çekimser kalma kararının bütün dış politika çevreleri tarafından desteklendiği söylenemez. Basının yazdıklarına göre, RF Dış İşleri Bakanlığı, kuvvet yoluyla rejimin değişmesi emsalinden korktuğu ve Rusya ile

²⁶⁹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/245/30/PDF/N1124530.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 14.04.2012)

²⁷⁰ [www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/1973\(2011\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/1973(2011)) (Er. tarihi: 20.08.2012)

²⁷¹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/267/20/PDF/N1126720.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 14.04.2012)

Libya arasındaki avantajlı sözleşmeler için endişelendiğinden dolayı vetonun kullanmamıştı.

BM'nin 1973 No'lu kararına ilişkin oylama, RF Devlet Başkanı Medvedev ile BM'nin kararının 'Ortaçağ Haçlı seferlerine çağrı' olduğunu söyleyen Başbakan Putin arasında şiddetli tartışmaya neden olmuştur. Buna cevap olarak Medvedev Putin'i, böyle ifadeleriyle kültürlerarası çatışmalara neden olmasından dolayı sitemde bulunmuştur.²⁷² Bu yüzden Rusya tarafından Güvenlik Konseyi'nde Libya'dakine benzeyen oylamanın gelecekte Suriye'ye karşı yapılmasına pek az ihtimal verilmektedir. Rusya'nın, BM'nin 1973 No'lu Kararına ilişkin oylama sürecinde çekimser olma kararında, ABD'yle, Ağustos 2008'daki Rusya ile Gürcistan arasındaki savaşı krizden sonra gelişmeye başlayan ilişkisini daha çok açması ve uluslararası alanda tecrit edilmiş duruma düşme tehlikesi etkili olmuştur. O zamanki RF Devlet Başkanı Medvedev'in ilan ettiği iktisadi ve siyasi modernleştirme (demokrasileşme) ve Batı'ya yönelik uluslararası politika planını tehlikeye sokuyordu. Ancak sonuçta korktukları da gerçekleşmiştir, Rusya'ya göre, askeri operasyona katılan Batı ülkeleri BM'nin kararını çok geniş biçimde anlamışlardır.²⁷³

Uçuşa yasak hava sahasının varlığıyla ilgili destek sınırlarının dışına çıkan bütün askeri harekâtlar, Rusya tarafından Konsey kararını ihlal eden harekâtlar olarak eleştiriliyordu. Ama Libya'daki askeri operasyon ile ilgili görüş birliğinin yokluğu, Rusya ile ABD arasındaki ilişkilerin açılmasının nedeni olup aynı zamanda soğumasının da sonucu olmuştur.

²⁷² http://ria.ru/arab_ly/20110321/356344423.html (Er. tarihi: 02.03.2012)

²⁷³ <http://www.polit.ru/article/2011/03/24/unsc> (Er. tarihi: 11.10.2012)

“New START” silahsızlanma antlaşmasının yapılması ve Afganistan problemine yönelik işbirliği geliştirilmesinin gibi ortak eylemler, ‘Yeniden başlatma’ politikasının kolayca elde edilecek meyvelerini toplamış olduktan sonra, 2011 ilkbaharında ‘Yeniden başlatma’ çıkmaza girmiştir. O andan itibaren iki taraftan daha sert konuşma tarzı tercih edilmiş oldu; mevcut vaziyet ABD’deki seçim öncesi dönem mantığıyla ve Rusya’da gelecek seçim ile açıklanmaktadır. Libya’daki askeri operasyonun başlamasıyla beraber Moskova önemli ölçüde bölgede politik itibarını kaybetmiş oldu. Bundan itibaren iktidarın tamamen Batı koalisyonun eline geçeceğinden sakınarak 2011 Haziranı’nda Rusya’nın hükümeti, Kaddafi’nin istifa etmesine yönelik aracılık girişimiyle bölgedeki pozisyonunu güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak Rusya’nın bölgedeki durumunu başarılı politik hareketlerin yapılmasının sayesinde pekiştireceği ümitleri doğru çıkmamıştır.

Başarısız girişiminin ardından gelen Rusya’daki Libya politikası ekonomik zararını esas itibariyle asgariye indirme denemelerine inhisar etmiştir. Rus şirketlerinin mevcut veya görüşme aşamasında bulunan sözleşmelerinin güvenliğini sağlaması ana hedefi olmuştur. Bu durumun negatif etkisi de vardı: Moskova, iç savaşta net tutumu almadan önce çok uzun süre tereddüt içindeydi. Ancak 1 Eylül 2011 yılında, Paris’teki ‘Libya’nın Dostları’ görüşmesinin düzenlendiği gün Rusya, Libyalıların Libya Milli Meclisini halkı yasal temsilcisi olarak tanıyan devletlerden 73. devlet oldu.²⁷⁴

15 Eylül 2011 tarihinde Rusya, Güvenlik Konseyi’nde 2009 (2011) karar için olumlu oy kullanmıştı. Libya sorununda Rusya’nın pozisyonunun değişmesini

²⁷⁴ <http://www.russian.rfi.fr/frantsiya/20110901-parizhskaya-konferentsiya-po-livii> (Er. tarihi: 11.10.2012)

RF temsilcisi Çurkin, yeni gerçekler karşısında Rusya Libya'daki geçici süreci destekleyecektir diye açıklama yaptı.²⁷⁵ Bu nedenle, eskiden kabul edilen yaptırım kararlar ve uçuş yasak bölgesi ortadan kaldırılmalıdır. Rusya, bu eylemlerin, kriz sonrası dönemi hafif geçirmesine ve yıkılmış altyapıyı ve iktisadı yeniden düzenlemeye yardım edeceğine inandığı için, yeni Libya hükümeti ile işbirliği yapmaya hazır olduğunu açıkladı.²⁷⁶

Yeni Libya'da da Moskova'nın itibarı zayıf olmuştur. Libya'nın yeni Başbakanı Al-Kib, ülkesindeki bütün antlaşmaların ve Rusya ile yapılan antlaşmaların da aynı şekilde geçerli olacağına dair söz vermiştir. Ama tüm iddialara rağmen Moskova, ilk önce savunma sanayindeki ve enerji sektöründeki çoğu sözleşmenin düşmesini olduğu gibi kabul etmek zorunda kalabilir. Bunun çok etkisi vardır. Çünkü 2008 yılında Rusya, Libya'nın Sovyet Birliği'ne olan borçlarından vazgeçmiştir. Bu yüzden, Rusya'nın Libya politikasına yönelik tartışmada eleştirel tonlamaların üstün olması, bu tonlamaların Rusya'nın süper güç olarak davranmaması ve bazı durumlara ancak tepki vermesiyle beraber suyun üstünde kalmaya çalışması şaşırtıcı değildir.²⁷⁷

F. Eritre ve Somali'ye Karşı Yaptırımlar

Somali ile ilgili BM Güvenlik Konseyi Komitesi 24 Nisan 1992 yılında Konseyin 751 (1992) No'lu kararıyla kurulmuştu. Bu Komitenin amacı da Güvenlik Konseyi tarafından 733 (1992) ve 751 (1992) No'lu yaptırım kararlarında belirlenen

²⁷⁵ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/500/70/PDF/N1150070.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 08.08.2012)

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ *Ibid.*

silah ambargo rejimini kontrol etmekteydi. BM Güvenlik Konseyi tarafından Eritre'ye karşı 2009 yılında 1907 (2009) No'lu yaptırım kararını aldıktan sonra Komite, 26 Şubat 2010 tarihinde kendi adını "Somali ve Eritre ile ilgili 751 (1992) ve 1907 (2009) kararlarıyla kurulan Güvenlik Konseyi Komitesi"ne değiştirmeye karar verdi.²⁷⁸

BM Güvenlik Konseyi, Somali'ye karşı ilk yaptırım kararını (733) 23 Ocak 1992 tarihinde kullanmıştı. Bu karar, Somali'ye yapılan tüm silah ihracatını ve askeri yardımı yasaklıyordu. 1916 (2010) No'lu kararıyla Konsey, uluslararası, bölgesel örgütler tarafından yapılan teknik yardımla ilgili sevkiyatı 733 No'lu yaptırım kararında belirtilen ambargo kararı maddelerinden çıkartılıyordu. Bu karar Somali sahillerinde gerçekleşen korsanlara karşı müdahaleyi daha da etkinleştirmek için kabul edilmişti.

Güvenlik Konseyi, 1844 (2008) kararıyla ayrı hedefe yönelik yaptırımları kabul etmişti. Bu kararda silah ambargosu, tüzel ve gerçek kişilere yönelik finansal yardımın yasaklanması, gerçek kişilerin ulaşımını kısıtlamak, tüzel ve gerçek kişilerin aktiflerin dondurulması dile alınmıştı.²⁷⁹

Tüm bu kararlar için Rusya olumlu oy vermişti. 1990'lı yıllarda Afrika bölgesi, Rusya dış politikasında öncelik bir pozisyona sahip değildi. Bunun nedenini, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgenin iktisadi ve ideolojik açıdan önem kaybetmesi ile bağlayabiliriz. Bu nedenle Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde kolayca Batılı devletlerin tarafını alıyordu. 2000'lerde Rusya'nın iktisadi ve siyasi durumu güçlenmesine rağmen, Somali ile ilgili pozisyonu, Güvenlik Konseyi'nin başka sürekli üyelerinin pozisyonlarından çok farklı değildir. Somali'de oluşan mevcut

²⁷⁸ [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990194_West_istor_2002_1\(1\)/15.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990194_West_istor_2002_1(1)/15.pdf) (Er. tarihi: 09.05.2012)

²⁷⁹ *Ibid*

istikrarsızlık ve fiilen bağısızlık Rusya'nın bölgedeki politikasına uyarlı değildir. Çünkü bölgesel korsanlık Rusya'nın ticari ilişkilerine tehlike oluşturmaktadır.

Güvenlik Konseyi'nde RF temsilcisi V. Çurkin'in belirttiği gibi, Rusya ve başka devletler, Somali korsanlarının faaliyeti sırasında her yıl milyarlarca dolar kaybetmektedir. Bu konuda en büyük problem olarak Somali korsanlarının uluslararası hukukun eksikliğinden faydalanarak sorumluluktan kaçmalarıdır. Bu yüzden Rusya, Somaliland ve Puntland'de antikorsan mahkemesinin ve Tanzanya'da ülke dışı (extraterritorial) mahkemesinin oluşturulmasını desteklemektedir.²⁸⁰ Ama bu mekanizmanın olumlu ve etkili çalışması uluslararası toplum ve örgütler tarafından desteklenmesine bağlıdır. Çünkü şu an Somali, savcılık ve yargı sisteminde uzmanlara ihtiyaç duymaktadır.²⁸¹

Ama Eritre ile ilgili durum biraz farklıdır. 30 yıllık mücadeleden sonra Eritre, 1993 yılında Etiyopya'dan bağımsız olmuştur. Doğmasından kısa süre sonra yeni devlet bölgedeki birkaç ülkeyle çatışmaya girmiştir. 1998 yılında Etiyopya ile başlayan savaş, 2 sene sonra Eritre ordusunun yenilgiye uğramasıyla bitmiştir. Etiyopyalıları zaferi veren son saldırının planını Rusya askeri danışmanları hazırlamışlardır.

Eritre ile ilgili karar taslağı Gabon ve Nijerya tarafından sunulmuştur. 23 Aralık 2009 tarihinde Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesinden 14'ü 1907 No'lu kararı kabul etmişti. Buna Rusya dâhildi (Çin çekimser kaldı). Rusya temsilcisi bu kararı incelerken Eritre'yi terör örgütleri desteklemesinde suçladı. Rusya'ya göre, Eritre

²⁸⁰ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/381/36/PDF/N1138136.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 09.05.2012)

²⁸¹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/215/20/PDF/N1121520.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 09.05.2012)

kendi faaliyeti ile komşu ÷lkeledeki, özellikle Somali ve Etiyopya’da, siyasi ve sosyal istikrarsızlığın sürdür÷lmesinden sorumludur. Bu nedenle, Eritre hukuka aykırı eylemleri için uluslararası toplum karşısında cevap vermelidir. 2009 yılının Aralık ayında Güvenlik Konseyi, Eritre’ye giden silahlara ambargo koymuş, hem de ÷lkenin önderlerinin hesapları dondurmıştır. Bu sefer bu tedbirlere özel kişiler ve tüzel kişilere ilişkin ceza da eklenmiştir.²⁸²

2 yıl önce, 16 Ocak 2007 tarihinde Rusya Federasyonu, Güvenlik Konseyi’nin 5620 No’lu kapalı oturumunda anti-Eritre kararını desteklemiş, o zaman sadece Çin çekimser kalmıştı.²⁸³ Rusya’nın BM’deki sürekli temsilcisi Vitaliy Çurkin, Rusya’nın pozisyonunu, her iki tarafın probleme olan bakışlarının eşit derecede incelenmemiş olmasına bağladı.²⁸⁴ Bilirkişilere göre Moskova’nın pozisyonunun değışmesinin sebebi Batı’nın Suriye’ye ve İran’a yönelik yaptırımlarla ilgili güçlenen tartışmalar olmuştur.²⁸⁵ Rusya böyle yaptırımlara karşı çıkmıştır. Hatta Şam’ın durumunda veto hakkını kullanmıştır. Bu zeminde diğerk ÷lkeye karşı yaptırıma destek vermek olarak gör÷lebiliyordu.

Böyle bir hamle, Moskova için en önemli olmayan bir soruda, Batı ve Afrika ÷lkelerinin çoğuyula gerekli olmayan çatışmayı da kışkırttı. Ayrıca Rusya ile Etiyopya’nın arasındaki ilişki de büyük bir rol oynamıştı. Moskova, Etiyopya’nın başkentindeki terör olaylarının hazırlanmasını eleştiren kararın verilmesine karşı çıksaydı, Addis-Ababa bunu dostluğaa aykırı bir mesaj olarak anlayabilirdi.

²⁸² <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2009/res1862.htm> ,

<http://www.un.org/russian/document/scresol/res2009/res1907.htm> (Er. tarihi: 09.05.2012)

²⁸³ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/210/02/PDF/N0721002.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 09.05.2012)

²⁸⁴ <http://www.un.org/russian/document/scaction/2006/africa.htm> (Er. tarihi: 24.10.2012)

²⁸⁵ <http://www.un.org/russian/document/scresol/res2007/res1741.htm> (Er. tarihi: 24.10.2012)

G. Suriye Sorununda Rusya'nın Pozisyonu

Libya'daki çatışmalardan farklı olarak Suriye'deki protestoların başlamasından itibaren, 2011 Mayıs ayında Rusya net bir şekilde iktidar rejiminin savunucusu olarak çıkmıştır. Hem de ABD ve Avrupa Birliği ile ilişkilerin bozulacağını anlamasına rağmen bu tutumu almıştır.

Moskova, Suriye'deki çıkarları Libya'dakilerinden mevcut rejime sıkı sıkıya bağlı olduğu için açık bir şekilde kendi tutumunu ifade etmektedir. *Moscow Times* gazetesinin rakamlarına göre, 2009'da Suriye'ye yapılan Rus yatırımı yaklaşık 19,4 milyar dolar idi. Şam da 2005 yılında borçlarının affedilmesi fırsatından yararlanmıştır. Moskova, Suriye'nin borcunun %73'ünü affetmiştir.²⁸⁶ Bu borçlar da, Libya'ninki gibi Sovyet döneminden kalan borçlardı ve o andan itibaren Rus şirketleri silahlanma ve enerji endüstrisi alanında karlı sözleşmeler yapabildiler. Böylece 'Stroytransgaz' Humus şehrine yakından gaz işletmesi tesisi yapıyor, 'Tatneft' ise 2010 yılının Nisanından itibaren ortak işletme çerçevesinde Suriye'de bulunan petrol çıkarıyor.²⁸⁷ 2010'da Suriye, Rusya silah ihracat pazarının önemli bir payına sahip olarak (%7), Hindistan ve Cezayir'den sonra 3.'ydü; basın bildirilerine göre cari sözleşmelerin maliyeti 4'ten 6 milyar dolara kadar çıkmaktadır.²⁸⁸

²⁸⁶ <http://www.themoscowtimes.com/business/article/arms-trader-says-russia-fulfilling-contracts-with-syria/406063.html> (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁸⁷ <http://www.themoscowtimes.com/business/article/tatneft-pumps-in-syria/404715.html> (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁸⁸ <http://www.themoscowtimes.com/business/article/rosoboronexport-sees-no-obstacles-to-iran-arms-deal/398477.html> (Er. tarihi: 07.02.2012).

Libya pazarına silah ihracatının kesilmesinden sonra, Suriye'deki silah ihracatına ambargo koyulması Rusya savunma sanayine ciddi darbe indirebilirdi. Libya'dan farklı olarak Suriye Moskova için askeri açıdan önemlidir.

Son olarak, Tartus'ta Sovyet zamanlarından beri kalan, Rusya'nın bir yabancı ülkede olan tek deniz üssüdür. 2008'de modernleştirilmiştir ve büyük gemiler için de hem bakım-onarım üssü, hem de servis merkezi olarak kullanılmaktadır. Bu bölgede bulunan diğer üslerine dayanamadığı için, Rusya'nın askeri açıdan Yakın Doğu ve Kuzey Afrika bölgesine dönüşünü destekleyen Tartus deniz üssü dış politika için de önemli değere sahiptir. Sovyetler Birliği'nin eski müttefiklerinden sadece Şam, Rusya ile ilişkilerini koruyabilmiştir. Suriye hükümeti, Çeçen ve Gürcistan Savaşları'nda Rusya'ya politik destek göstermişti. Üstelik Rusya için, Yakın Doğu çatışmalarında aracı rolünü oynayabilmesi için Suriye ile ilişkileri çok önemliydi. Bu ilişkilerin sıkı olması, Rusya'nın bu bölgede hala stratejik bir oyuncu olduğunun göstergesidir. Ayrıca Moskova, bölgede ABD'nin egemenliğine karşı denge oluşturmak için Şam ve Tahran ile ilişkilerine değer vermektedir.

Bu yüzden Suriye hükümeti, Moskova'nın Yakın Doğu politikasındaki en önemli desteği ve Rusya'nın bu bölgedeki rolünü güçlendirme hevesini tatmin edebilen stratejik ortağıdır. Mevcut rejimin çökmesi, Rusya'yı Libya'daki gibi sadece ekonomik zarara değil daha da ağır politik zarara uğratabilir. Bununla birlikte, Suriye'yi destekleyerek Moskova, Körfez monarşileri ile politik ve ekonomik ilişkileri kurma planını tehlikeye soktu. Buna ek olarak, Rusya ile Batı'nın ilişkisinin kötüleşmesini de söyleyebiliriz.

Bu riskin sebebi, Moskova'nın Suriye'de çok kapsamlı çıkarlara sahip olmasıdır. Müdahalenin veya Suriye'ye karşı kullanılabilecek silah ambargosunu önüne geçmek için BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkını da kullanabilir. Üstelik Moskova, Libya'da uçuşa yasak hava sahası oluşturulmasına razı olması kararını nasıl kullanıldığını göz önünde tutmaktadır ve Libya krizinden ciddi dersler çıkarmıştır. Bu yüzden Moskova, BM Güvenlik Konseyi'nde Beşar Esad'ın hükümetine baskı yapan bütün kararlar taslağını hala bloke etmektedir.

4 Ekim 2011 yılında Moskova; Fransa, İngiltere, Almanya ve Portekiz tarafından hazırlanan ve Suriye hükümetine yönelik tedbirlerin kabul edilmesini kasteden karar taslağını veto etmiştir.²⁸⁹ 15 Aralık 2011'de Rusya tarafından sunulan karar taslağında, Suriye hükümetine yöneltilen oransız şiddet kullanılması ile ilgili eleştirilere rağmen ardından olası ceza uyarısı gelmemiştir.²⁹⁰

Böylece Rusya'nın projesi, Esad'a yönetilen baskıyı artırmak değil, Rusya'ya yönelik olan uluslararası politikanın temelsiz olmamasını ispatlamak için uygulanmıştır. Moskova, Suriye rejimini, onun pozisyonunu desteklemesiyle aklamaktadır. Rusya, muhalefetin teröristleri ve aşırıları barındırmış olduğunu, oluşmasını da dışarıdan gelen yabancı finansal yardımlar sayesinde yapıldığını düşünmektedir.

Moskova tarafından sunulan çatışmayı çözme yolu, Suriye hükümetinin bütün isteklerini göz önüne almaktadır: hükümet ile muhalefetin arasındaki diyalog, Esad tarafından ifade edilen politik reformların uygulanması. Suriye'ye giden silah

²⁸⁹ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N11/529/76/PDF/N1152976.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 29.01.2012).

²⁹⁰ <http://www.newsru.com/world/20dec2011/suria.html> (Er. tarihi: 07.02.2012).

sevkiyatının devamı askeri ve politik destek olarak sayılabilir, hem de Suriye Savunma Bakanlığı'nın temsilcileri 2011 yılının Eylül ayında gözlemci olarak askeri tatbikatlara katılmak için davet almışlardır. Tatbikatların süresinde düşmanın hava vuruşlarını Rusya'nın hava savunma füzesi ile defedilmesi Suriye'nin dikkatini çekmeliydi. Suriye silahlı kuvvetlerinin de bu tür birkaç adet füzeye sahip olmasını göz önünde tutmalıyız.²⁹¹

Jeopolitik ve ekonomik çıkarlarını hesaba alarak ve Libya'daki savaş tecrübesine göre Rusya, ne Suriye'ye müdahaleyi ne de bu ülkeye silah ambargosunu uygulayan kararın kabul edilmesine izin verecektir. Fakat Suriye rejimine gösterilen desteğin de sınırı vardır. Batı müdahalesi olduğu takdirde Moskova, Suriye'nin taraftarı olarak açık bir şekilde askeri harekâtlara katılacağı beklenememektedir. Rusya için böyle cepheleşmenin askeri ve politik fiyatı çok yüksek olacaktır. 2011 yılının Aralık ayından itibaren Rusya'nın 'Admiral Kuznetsov' uçak gemisinin ve birkaç geminin daha Akdeniz'de sefere çıkması ve Tartus'ta kısa bir durak yapması, bölgede silahlı kuvvetlerinin değişmesini göstermesinden daha çok Rusya'nın sembolik güç gösterisi olmuştur.²⁹²

Ama politik desteğin de sınırı vardır; çünkü Moskova, Esad rejimine karşı artan eleştirilerin Rusya'nın son yıllarda kurmaya çalıştığı "açık yüzlü ülke" imajına zarar vermesini istememektedir. Arap Devletleri Birliği, 12 Kasım 2011'de Suriye'yi örgütten ihraç ettikten sonra ve Suriye'ye yaptırım uyguladıkları belli oldu. Rusya, Arap Devletler Birliği'nin bu hareketini eleştirdi, ama bununla birlikte Şam'a hafif

²⁹¹ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/12/russia-refuses-more-syria-sanctions?INTCMP=SRCH> (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁹² http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2011/11/111129_russian_navy_syria.shtml (Er. tarihi: 07.02.2012).

bir şekilde baskı yapmaya başladı. 23 Kasım 2011’de BM İnsan Hakları Kurulu’nda Moskova, Suriye’deki isyanların bastırılmasını eleştiren eden karara karşı çıkmayarak çekimser kalmıştır.²⁹³ Bunun dışında, Rusya hükümeti tarafından Suriye muhalefetine temsilcileri ilk defa Moskova’da kabul edilmiştir. Ondan sonra Rusya, 15 Aralık 2011’de BM Güvenlik Konseyi’nde kendi karar taslağını hazırlayıp ilk kez Suriye hükümetini şiddeti orantısız kullanmasına tepki göstermiştir. Moskova’nın çağrısı duyulmuş oldu²⁹⁴. 19 Aralık 2011 yılında Suriye, Arap Devletleri Birliği ile protokol imzalamış ve Suriye’nin Dış İşleri Bakanı Del al-Muallim’in sözlerine göre, Suriye Rusya’nın tavsiyesine dayanarak bunu yapmıştı.²⁹⁵

4 Şubat 2012 tarihinde Rusya ve Çin, Suriye Cumhurbaşkanı’na istifa etme çağrısında bulunan Güvenlik Konseyi kararının kabul edilmesini veto hakkını kullanarak bloke ettiler. ABD, Fransa ve İngiltere de dâhil olmak üzere Konsey’in tüm 13 diğer üyeleri bu karara olumlu oy vermişlerdi. Rusya ve Çin’in, bu kararın Suriye’nin egemenliğini bozabilir ya da askeri müdahale veya rejim değişikliği için kullanılabilecek potansiyel bir tehdit olarak algıladıkları için böyle oy kullanmaları sürpriz değildi.²⁹⁶

Rusya Dış İşleri Bakanı Sergey Lavrov, hazırlanan kararın her iki tarafın da çıkarlarını korumadığını, tek taraflı ve önyargılı olduğunu belirterek, Güvenlik Konseyi’ne sunulan tasarıyı eleştirdi. Rus haber ajansları da, Lavrov ve Rusya’nın Dış İstihbarat Teşkilatı şefi Mikhail Fradkov’un Şam’da Esad ile görüşüp Rusya’nın

²⁹³ http://www.bbc.co.uk/russian/rolling_news/2011/11/111122_rn_syria_un_russia.shtml (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁹⁴ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/dec/16/syria-russia?INTCMP=SRCH> (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁹⁵ <http://english.alarabiya.net/articles/2011/12/19/183413.html> (Er. tarihi: 07.02.2012).

²⁹⁶ “Syria resolution vetoed by Russia and China at United Nations”, Paul Harris in New York, Martin Chulov, David Batty and Damien Pearse, *Guardian*, 4.02.2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/feb/04/assad-obama-resign-un-resolution?INTCMP=SRCH> (Er. tarihi: 07.02.2012)

Suriye’deki pozisyonunu koordine edeceklerini bildirdi.²⁹⁷ Suriye, Sovyet zamanından beri Rusya’nın önemli bir müttefiki olmuştur. Bugün de Moskova, Şam’ı askeri müdahale veya rejim değişikliği olarak yorumlanabilecek herhangi bir BM kararlarından koruyacağını belirtmektedir. BM Güvenlik Konseyi’nin 6711 No’lu oturumunda Rusya tarafından belirtildiği gibi, Güvenlik Konseyi’nin kararı tarafsız olmalı ve çatışmaya katılan hiçbir tarafın çıkarlarını korumamalıdır. Rusya’nın Güvenlik Konseyi’ndeki temsilcisi Çurkin’a göre, “bu odada olan (yani Güvenlik Konseyi’nde) ve uluslararası toplumu temsil eden bazı güçler, Suriye krizinin meydana gelmesinden beri bölgedeki siyasi istikrarı zayıflatma amacını koymuşlardır. Onlar için rejimin değişmesi bölgedeki güvenlikten daha da önemlidir. Bu nedenle muhalefet ve hükümet arasındaki ilişkileri bozmaya çalıştılar ve başarabildiler, mücadelenin silahlı yöntemini bir tarafı silahla temin ederek desteklediler”.²⁹⁸

Rusya’ya göre, Suriye muhalefeti çatışmaya katılan aşırı gruplardan uzaklaşmalı; şehir ve kasabalardan Suriye ordusunun çekilmesi ile birlikte muhalefetin aşırı grupları hükümet binalarına ve sivil mahallelere düzenlediği saldırıları durdurmalı; bu krizin çözülmesinde Arap Devletleri Birliği’nin arabuluculuk faaliyetine daha da büyük önem verilmelidir.²⁹⁹

²⁹⁷ *Ibid.*

²⁹⁸ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N12/223/58/PDF/N1222358.pdf?OpenElement> (Er. tarihi: 21.03.2012)

²⁹⁹ *Ibid.*

SONUÇ

Uluslararası sistemde çatışmalar kadar barışı sağlama çabaları da eskidir. Özellikle teknolojinin katkısıyla yaygın bir savaşın yıkıcılığı bu düşüncayı daha da kuvvetlendirmiştir. Bu nedenle, uluslararası alanda Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi kolektif örgütlenmelere gidilmiştir. Kuruluşundan günümüze kadar geçen zamana rağmen BM hala uluslararası sorunları önleyebilme yeteneğini sorgulayan tartışmaların merkezindedir.

Bu açıdan uluslararası yaptırımlar, tarihsel süreçte gerek devletlerin, gerekse uluslararası örgütlerin sıklıkla başvurdukları bir yöntem olmuştur. Uluslararası yaptırımlara kimi zaman uluslararası hukuka aykırı hareket eden bir ülkeyi bu fiilinden vazgeçirmek amacıyla başvurulsa da, çoğu zaman bu uygulamalar büyük güçlerin ulusal çıkarlarını korumak adına kullandıkları bir araç haline dönüşmüşlerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası yaptırımlara başvurulmadan çözülmeye çalışılan çok az uluslararası sorun olduğunu görmekteyiz.

Uluslararası hukukta yaptırımın varlığının yadsınması görüşü geniş destek görememişti ve bugün de ne bilim adamları arasında, ne uluslararası hukuk uygulamasında yandaş bulmaktadır. Bu bağlamda, bir takım yazarların uluslararası yaptırımların hukuk dışı karakterini iç hukukun teorik hükümlerine göre ilgili kurumun dış unsurlarının bulunması veya bulunmaması gerçeğinden hareket ederek temellendirmeleri yanlıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarını ihlalci devletin uluslararası sorumluluğunun bir şekli olarak değil, tüm uluslararası toplum adına kabul edilen kolektif bir zorlayıcı tedbir olarak algılamak gerekmektedir. Bu zorlayıcı tedbiri, bozulmuş uluslararası durumun iadesi, bazı durumlarda ise uluslararası toplum ya da

ayrı bir devlet karşısındaki yükümlülüğünü yerine getirmeye karşı olan devlete kullanabilecek bir baskı yetkisi olarak da ele alabilmekteyiz.

BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarının bazı durumlarda etkisinin düşük ya da etkisiz olması, bu kararların kabul edilmesi ve uygulanmasında meydana gelen cepheler, bu yetkinin uluslararası barışı korumakta ve desteklemekte olan önemini hiç de azaltmamaktadır. BM Güvenlik Konseyi hala ihlalci devlete karşı zorlayıcı yaptırım kararları alma hakkına sahip olan dünyanın tek örgütüdür. Bu ise BM'nin uluslararası barışı sağlaması yetkisini başka bölgesel örgütlere verilmesi gerektiği anlamına hiç de gelmez.

BM Güvenlik Konseyi'nin akıllı (*smart*) ve hedefe yönelik (*targeted*) yaptırımlarının olumlu etkisini tanıyarak bu yaptırımlar için üye devletlerin ve uluslararası teşkilatların potansiyelleri daha yaygın bir şekilde kullanılmalıdır. Konsey'in bu tür yaptırımlarının pozitif özelliklere sahip olmasına rağmen yaptırımlar tüm problemleri çözememektedir. Buna göre, bu tür yaptırımlar özenli ve ölçülü değişikliklere ihtiyaç duymaktadırlar. BM çerçevesinde düzenlenen ve BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım kararlarını daha da net, etkili olmasını amaçlayan Interlaken, Bonn-Berlin ve Stockholm süreçleri bu gelişimde ilk adımlardır.

Rusya Federasyonu'nun "Dış Politika" konseptinde belirtildiği üzere, BM'nin uluslararası rolünün güçlendirilmesi Rusya'nın dış politika önceliklerinden biridir. 1945'ten itibaren BM'nin kuruluş aşamalarında yer alan beş devletten biri olan Rusya, SSCB'den devralınan Güvenlik Konseyi üyeliğini devam ettirirken uluslararası politikada inişe geçen gücünü de BM Güvenlik Konseyi'nde sahip olduğu veto hakkı ile yeniden kazanmaya çalışmaktadır.³⁰⁰

³⁰⁰ Igor İvanov, *The New Russian Diplomacy*, Nixon Center, Brooking Institutions Press, Washington D.C., 2002, s.71.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası arenada gücünün ve pozisyonunun düştüğünü ve uluslararası politikayı etkileyecek alanların kısıtlandığını fark eden Rus Yönetimi, bundan dolayı SSCB'nin devraldığı BM Güvenlik Konseyi üyeliği sıfatını kullanarak BM'nin rolünü genişletmeyi ve dolayısı ile kendisinin de söz sahibi olduğu çok kutuplu ve çok düzeyli bir platform oluşturmayı amaçlamaktadır.

Rusya'nın, BM'yi ön plana çıkarmasının birinci nedeni, BM'nin uluslararası krizlerde rolünün arttırılması ile birlikte kendisinin de kriz müdahalelerinin barışçıl yollarla çözümünden, yani kısaca uluslararası politikadan soyutlanmasını önlemektir. Irak Savaşı'nda olduğu gibi Rusya, eski Yugoslavya'da çıkan Bosna ve Kosova krizlerinde BM'nin rolünü ön plana çıkararak bölgesel nitelikli örgütlerin ve dolayısıyla ABD'nin, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın tek taraflı müdahalesini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu durumda Rusya, Güvenlik Konseyi'nde sahip olduğu oy ve veto hakkı ile BM Güvenlik Konseyi kararlarını etkileyebilecek ve ayrıca ABD'nin sahip olduğu tek kutuplu dünya gücüne karşılık BM'yi ön plana çıkararak, çok kutuplu bir dünya düzenini oluşturmayı amaçlamaktadır.³⁰¹

İkinci neden, Rusya'nın uluslararası alanda sahip olduğu kötü imajı silmeye çalışmasıdır. İnışe geçen gücünden dolayı uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde ve müdahalesinde etkili bir rol üstlenemeyen Rusya, ayrıca diğer devletler üzerinde Sovyet zamanından kalma kötü bir imaja sahip olduğu için ikili ve çok düzeyli ilişkilerini geliştirmekte zorluk yaşamaktadır. BM, Rusya'nın kötü imajından sıyrılacağı en doğru adres olarak görülmektedir. Rus iktidar sisteminde yer alanların demeçlerinde her zaman uluslararası barış ve güvenlik temalarının kullanılması, demokrasi ve insan haklarının yayılması ve barışın ve istikrarın korunacağı en doğru

³⁰¹ *İbid.*

adres olarak BM'yi göstermeleri sonucunda Rusya kendi çevresinde ABD'nin tek taraflı askeri müdahalelerinde tepki gösteren devletleri toplayarak bir koalisyon oluşturmayı başaramamıştır.³⁰²

Üçüncü neden olarak Rusya, BM Güvenlik Konseyi tarafından kendi ekonomik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Libya, eski Yugoslavya, Irak krizlerinde birçok ekonomi ortaklarını ve anlaşmaları kaybeden Rusya, gelecekte uluslararası toplumun kabul edeceği kararları kendi ekonomik faaliyeti ile bağlamak istemektedir. Bu amaçla, BM Güvenlik Konseyi'nin yaptırım yetkisini bir denetim altında tutmaya çalışmaktadır.³⁰³

Arap Baharı olarak bilinen ve Aralık 2010'da Tunus'da başlanan siyasi eylemler Rusya'ya iki kat daha zor imtihan olarak gelmiştir. Birincisi, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu devletlerindeki politik darbelerde Moskova için en önemlisi kendi çıkarlarını ve süper güç isteklerini korumaktır. Libya'da bunu başaramamıştır ama yine de Suriye'deki iddiasını kararlı biçimde savunmaktadır. Üstelik Libya ve Suriye'deki şiddetli isyanlara ve çatışmalara yönelik Rusya'nın ve Batı ülkelerin birbirine tam karşıt olan düşünceleri, Rusya ile Batı ilişkilerindeki kötüleşmenin hem nedeni hem de sonucu olmuştur.

Arap Baharı, Rusya'nın dış politikasında olduğu gibi Batılı devletlerin politikasında da bir şok etkisi yapmıştır. Rusya'nın bu bölgede etkili olma politikası, elindeki araçlara bağlı olarak ülkelere ve olaylara göre değişmektedir. Onlardan hala en önemli olan, BM Güvenlik Konseyi'nde sürekli üye olmasıdır. Ayrıca Rusya'nın Arap Baharı sürecindeki icraatları, bölge'ye "dönmesi" için uzun süreli ve iyi hesaplı

³⁰² *Ibid.*, s. 90.

³⁰³ İvanov, a.g.e., s. 75.

bir stratejisinin eksik olduğunu göstermektedir. Onun yerine, her ayrı durumdaki anlık özgül çıkarlarını tatmin etmeye meyyal olan politikaya sahiptir.

Aslında, Arap Baharı'nın başında, Tunus ve Mısır'daki endişelerin ve Bahreyn ile Yemen'deki isyanların süresinde Rusya pasif gözlemci olarak kalmıştır. Bu durum, Rusya'nın gerekli ülkelerin hükümetleriyle elle tutulur ekonomik ve önemli politik enstrümanları ve sahip çıkması gereken ilişkileri bulunmaması ile açıklanmaktadır.

Rusya Federasyonu 2007 yılında BM teşkilatının şartı ile çalışan özel komitesine yaptırımların ve başka zorlayıcı yöntemlerin kabul edilmesini ve kullanılmasını ayarlayan koşullar ve şartların kriterlerini inceleyen bir proje göndermişti.³⁰⁴ Bu projede zorlayıcı tedbirlerin kullanımı ile ilgili genel konular ele alınmıştır:

- Yaptırımlar, BM Antlaşması ve uluslararası hukuk hükümlerine göre kabul edilmelidir;
- Yaptırımlar hedefe yönelik olmalı; açık hedefleri takip etmeli; belli bir zaman çerçevesinde kullanılmalı; hedef olan devletin görüşleri daimi olarak dikkate alınmalı; kabul edildiğinde gelecekte iptal için koşullar koyulmalıdır;
- Yaptırımlar, istenen sonuçları hedef olan etkinlik ile nüfus ve üçüncü taraf için meydana gelebilecek olumsuz sonuçlar (sosyal-ekonomik ve insancıl sonuçlar) arasında bir denge sağlamalıdır.

³⁰⁴ L. Tarasova, "Prinuditelnıy merı po Ustavu OON" ["BM Antlaşması'na Göre Yasal Zorlayıcı Tedbirler"], *Observer*, 08. 2011, ss. 91 – 92. www.rau.su (Er. tarihi: 30.09.2012)

Sonuç olarak, Rusya bugün büyük bir güç iddiasında bulunmaktan vazgeçmemiştir. Fakat diğer yandan Rusya, 1990'lar sonrasında dönemde gücünde büyük bir düşüş yaşamıştır. Ama Rusya, SSCB'den devraldığı BM Güvenlik Konseyi üyeliğini sürdürebilmiştir. Bugün ise Rusya, bu olanağını tam olarak kullanmaya çalışmaktadır. Üstelik uluslararası alanda faaliyeti sınırlı olduğundan Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin yetksini korumakta çaba göstermektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Annuaire de la Commission du droit international, C. 2, UN, 2001.

Arechaga, E.H., *Voting and the Handling of Disputes in the Security Council*, Carnegie Endowment for International Peace, UN, 1978.

Arent, Anthony Clark and Beck, Robert J., *International Law and Use of Force*, Routledge Press, Londra, 1993.

Ateş, Canan, *Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasındaki Rolü*, Ankara, Doktora Tezi, 1997.

Aust, Anthony, *Modern Treaty Law and Practice*, 2. B., Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Birleşmiş Milletler Antlaşması, BM Enformasyon Merkezi, Ankara, Ekim 2006.

Blishenko, İ.P., *Mejdunarodnoye i vnutrigosudarstvennoye pravo* [*Uluslararası ve Ulusal Hukuk*], Gosyurizdat, Moskova, 1960.

Bobrov R.L., Malinin, S.A., *Organizatsiya Obyedinennih Natsiy: Mejdunarodno-pravovoy oçerk* [*Birleşmiş Milletler: Uluslararası Hukuk Denemesi*], Leningrad Üniversitesi Yayınevi, Leningrad, 1959.

Borisov, Dmitriy, *Sanktsiyi* [*Yaptırımlar*], “Sotsekgiz” Yayınevi, Moskova, 1936.

Bozkurt, Enver, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı - Körfez Krizi Örneği ve Irak'ın Durumu, ABD'ye Eylül 2001 Terörist Saldırıları*, Ankara, Nobel Yayınevi, Ocak-2003.

Boutros-Ghali, Boutros, *Barişın Gündemi. Önleyici Diplomasi, Bariş Koruma ve Bariş Sürdürme*, New-York, BM, 1992.

Brierley, J.L. (James Leslie), *The basis of obligation in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 1958.

Brown-John C. Lloyd, *Self Determination and Separation*, LexisNexis, South Texas, September 1997.

Carter, Barry E., *International Economic Sanctions: Improving the Haphazard US Legal Regime*, 1. B., Cambridge University Press, Cambridge, June 26, 2008.

Chernichenko, S.V., *Teoriya mejdunarodnogo prava: v 2 tomah [Uluslararası Hukukun Teorileri: 2 Ciltli]*, C. 1., NİMP, Moskova, 1999.

Conlon, Paul, *United Nations sanctions management: a case study of the Iraq Sanctions Committee, 1990-1994, The procedural aspects of international law monograph series, Transnational publishers*, Transnational Publishers, Ardsley, N.Y., 2000.

Cortright David, Lopez George A., *Sanctions and the search for security: challenges to UN action*, 11. Bölüm "Reform or Retreat? The Future of UN Sanction Policy", Lynne Rienner Publishers, USA, Colorado - United Kingdom, London, 2002.

Council of Europe, Secretariat, Council of Europe ve Directorate of Human Rights, *Human Rights of Aliens in Europe: Proceedings of the Colloquy on "Human Rights of Aliens in Europe"*, Martinus Nijhoff Publishers, 1994.

Çiçekli, Bülent, *Yabancılar Hukuku*, Seçkin, Ankara, 2007.

Chikov, Pavel, *Voyennuyu sanksiyu v mejdunarodnom prave* [Uluslararası Hukukta Askeri Yaptırımlar], Doktora Tezi, Kazan Devlet Üniversitesi, Kazan, 2003.

Danevskiy, V.P., *Posobiye po izučeniyu istorii i sistemi mejdunarodnogo prava* [Uluslararası hukuk sistemini ve tarihini öğrenme ders kitabı], yy., Kharkov, 1892.

Doxey, Margaret, *Economic Sanctions: past lessons and the case of Rhodesia*, Canadian Institute of International Affairs, Toronto, Ocak 1968.

Dupuy, Pierre-Marie, *Droit International Public*, 8. B., Dalloz, Paris, 2006.

Elsen, Theodoor JH, *Litispence Between the International Court of Justice and the Security Council*, Master of Laws, Athens, Georgia, 1985,
http://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1099&context=stu_llm

Erkiner, Hakki Hakan, *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, 1. Baskı, XII Levha, İstanbul, Nisan 2010.

Garcia-Mora, M.R., *International responsibility for hostile act of private persons against foreign states*, Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1962.

Gardam, Judith, *Necessity, Proportionality and the Use of Force by States*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

Gardinier Richard K., *International Law*, Pearson Longman, London, 2003.

Gowlland-Debbas, Vera, *United Nations Sanctions and International Law*, Kluwer Law International, Geneva, 2001.

Grabar, Vladimir, *Materiyali k istorii literaturı mejdunarodnogo prava v Rossiı (1647 - 1917)* [Rusya'da Uluslararası Hukuk Tarihini Öğrenmek İçin Makaleler (1647- 1917)], Zertsalo Yayınevi, Moskova, 2003.

Hagmann, Jonas, *Coercion as a Tool for Third Party Conflict Resolution*, Tufts University, Medford, 2004,

http://dl.tufts.edu/view_pdf.jsp?pid=tufts:UA015.012.DO.00049

Hazelzet, H., *Assessing the Suffering From "Successful" Sanctions: An Ethical Approach // United Nations Sanctions. Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights. A Multidisciplinary Approach*, ed. W.J.M. van Genugten, G.A. de Groot. Intersentia. Antwerpen - Groningen — Oxford, 1999.

Hogan, Albert H., *Pacific Blockade*, University of Oxford, London, 1908, http://www.archive.org/stream/pacificblockade00hogagoog/pacificblockade00hogagoog_djvu.txt

Huntington, Samuel, *Medeniyetler Catışması ve Dunya Duzeninin Yeniden Kurulması*, çev. Cem Soydemir, Mehmet Turhan, Okyanus Yayınları, İstanbul, 2006.

Hyde, Albert C., *Classics of Public Administrations*, 3.B., Wadsworth Publishing Company, California, 2008.

International Sanctions: A report by group of the Royal İnstitute of International Affairs, Oxford University Press, Oxford, 1948.

İvanov, İgor, *The New Russian Diplomacy*, Nixon Center, Brooking İnstitutions Press, Washington D.C., 2002.

Kaçenovskiy, Dmitriy, *Kurs Mezdunarodnogo Prava [Uluslararası Hukuk Derlemesi]*, 1. Baskı, Russkiy Mir, Kharkorkov, 1863.

Kalshoven, Frits, *Belligerent reprisals*, Sijthoff, Luitingh, 1971.

Kelsen, Hans, *The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems*, Published under the auspices of the London Institute of Worlda Affairs, Lawbook Exchange Ltd, New York - Washington, 1966.

Keskin, Funda, *Birleşmiş Milletler ve Türkiye*, Ekin Yayınları, Ankara, 2005.

Klabbers, Jan, *An Introduction to International Institutional Law*, Cambridge, New York, Port Melbourne: Cambridge University Press, 2002.

Koskenniemi, Martt, *From Apology to Utopia. The Structure of International Legal Argument (Reissue with new Epilogue)*, Reviewed by Dr. Jean d'Aspremont, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

Ku Charlotte, Harold K.. Jacobson, *Democratic Accountability and the Use of Force in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Kurdyukov, G.İ., *Mejdunarodniyi ekonomičesriye sanksiyi i prava čeloveka* [*Uluslararası Ekonomik Yaptırımlar ve İnsan Hakları*], REMP, Saint-Petersburgh, 2000.

Kuris, P., *Mejdunarodniyi pravonaruşeniya i otvetstvennost gosudarstv* [*Uluslararası Hukuk İhlal ve Devletlerin Sorumluluğu*], Mintis, Vilnius, 1973.

Levin, D.B., *Problema otvetstvennosti v nauke mejdunarodnogo prava* [*Uluslararası Hukuk Biliminde Sorumluluk Problemi*], C. 2, SSCB Bilimler Akademisi İktisat ve Hukuk Bölümü, Moskova, 1946.

Lo, Bobo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, Palgrave Macmillan, New York, 2002.

Luard, Evan, *A History of the United Nations: The Years of Western Domination 1945-1955*, Palgrave Macmillan, 1982.

Lukashuk, İ.İ., *Mejdunarodnoye pravo. Obçaya çast* [*Uluslararası Hukuk. Genel Bölüm*], Wolters Kluwer, Moskova, 2001.

Lukashuk, İ.İ., *Pravo mejdunarodnoy otvetstvennosti* [*Uluslararası Sorumluluk Hukuku*], Wolters Kluwer, Moskova, 2002.

Malinin, S.A., Musin, V.A., *Pravoviyı problemı morskoy atomnoy deyatelnosti* [Deniz Atom Faaliyetinde Hukuki Problemler], Leningrad Üniversitesi Yayınevi, Leningrad, 1974.

Mariniç, S.V., *Ekonomiçeskiye sanksiyi v mejdunarodnom prave* [Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımlar], Doktora Tezi, Moskova, 1989.

Mejdunarodnoye pravo [Uluslararası Hukuk], Ed. Kuznetsov, V.İ., Tuzmuhamedov, B.R., İzdaniye, Moskova, 2007.

Monako R., *Cours generale du droit international public*, Recueil de Cours, C. 3., 1968. <http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/1968.htm>

Moore, John A., Pubantz, Jerry, *The New United Nations: International Organization in the Twenty-First Century*, 1. B., Prentice Hall, ABD, 2006.

Muus, P.J., *Minorities and Policy in the Netherlands: Recent Trends and Developments*, Department of Human Geography, University of Amsterdam, SOPEMI, Amsterdam, 1991.

Neshatayeva, T.N., *Mejdunarodniyi organizatsiyi i pravo: noviyı tendensiyyi v mejdunarodno-pravobom regulirovavaniyi* [Uluslararası Örgütler ve Hukuk: Uluslararası Hukukta Yeni Düzenlemeler], İzdaniye, Moskova, 1998.

Özgöker, Uğur, *Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler*, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

Plender R., *Basic Documents on International Migration Law*, 2. Baskı, Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1988.

Polyakov, A.V., Timoshina, Y.V., *Obçaya Teoriya Prava* [Hukukun Genel Teorisi], Saint-Petersburg Üniversitesi Yayınevi, Saint-Petersburg, 2005.

Resolutions of the United Nations Security Council and Statements by its President Concerning the Situation between Iraq and Kuwait, UN Department of Public Information, N.Y., 1994.

Rijova, Y.M., *Ekonomičeskiye sanksiyi v sovremennom mejdunarodnom prave* [Modern Uluslararası Hukukta Ekonomik Yaptırımlar], Megarif, Kazan, 2006.

Ribakov, Y.M., *Voorujennaya agressiya – tyagçayşeye mejdunarodnoye prestupleniye* [Silahlı Saldırı – En Ciddi Uluslararası Cinayettir], Globus, Moskova, 1980.

Roberts, Adam, *United Nations, Divided World. The UN's Roles in International Relations*, 2. B., Ed. Adam Roberts, Benedict Kingsbury, Clarendon (Paperbacks) Press, Oxford, 1993.

Rusya'nın Dış Politikası: 1990 – 1992 yılları Belgeler Derlemesi, Moskova, 1996.

Sarooshi, Dan, *International Organizations and their Exercise of Sovereign Powers (Oxford Monographs in International Law)*, Oxford University Press, 2005.

Shaw, Malcolm N., *International Law*, Cambridge, Grotius Publications, 1986.

Shibayeva, Y.A., Potoçnyy, M., *Pravoviyı voprosı strukturi i deyatelnosti mejdunarodnih organizatsiy* [Uluslararası Örgütlerin Faaliyet ve Yapısında Hukuksal Sorular], 2. Baskı, Moskova Üniversitesi Yayınevi, Moskova, 1988.

Shumilov, V.M., *İtalyanskaya doktrina mejdunarodnogo prava, çast 2* [İtalyan Uluslararası Hukuk Doktrini, Parça 2], ed. Benedetto Konforti, 5. Baskı, MJMP, 2005.

Skakunov, E.İ., *Samooborona i vopros o sanksiyah v mejdunarodnom prave [Kendini Koruma ve Uluslararası Hukukta Yaptırım Sorunu]*, 3. Baskı, Gosizdat, Moskova, 1970.

Sobakin, V.K., *Kollektivnaya bezopasnost – garantiya mirnogo sosuşestvovaniya [Kollektif Güvenlik – barış içinde yaşamının garantisi]*, Globus, Moskova, 1962.

Ter-Minasova, S.G., *Yazık i mejkulturnaya kommunkatsiya [Dil ve Kültürarası Kommunikasyonu]*, Slovo, Moskova, 2000.

Tetik, Ahmet, *Devletler Hukuku*, Harp Akademileri Yayınları, Ankara, 2001.

The Charter of the United Nations. A Commentary, ed. Bruno Simma, C. 1, Oxford University Press, Munchen, 2002.

The United Nations and the Situation in the Former Yugoslavia, UN Department of Public Information, N.Y., 1991-1995.

Thomson, Angus, *When Purpose Matters: Explaining International Cooperation over Sanctions in the Post Cold-War Era*, St. Antony's College, University of Oxford Press, Oxford, 2005. <http://www.effectivesanctions.org/wp-content/uploads/2009/11/Angus-Thomson-Doctoral-Dissertation.pdf>

Thomson, Angus, *Economic Sanctions and cooperation: testing and development sanctions theory with reference to Security Council interaction over Iraq, 1991-1996*, University of Oxford, 1998.

Tunkin, G.İ., *Teoriya Mejdunarodnogo Prava [Uluslararası Hukuk Teirisi]*, 3. B., Mejdunarodnıyı Otnoşeniya Yayınevi, Moskova, 2006.

Uluslararası Hukuk Komisyonu, *Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi* (2001 versiyonu), mad. 49, № 1, (A/56/10).

Ushakov, S.V., *İspolneniye reşeniy Ligi Natsiy i mehanizm primeneniya sanksiy [Milletler Cemiyeti'nin Kararlarının Yerine Getirilmesi ve Yaptırım Kararlarının Kullanılma Mekanizması]*, Doktora Tezi, Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova, 2010.

Vasilenko, V.A., *Mejdunarodno-pravoviyı sanksiyi [Uluslararası Hukuk Yaptırımları]*, Viça Yayınevi, Kiyev, 1982.

Velyaminov, G.M., *Mejdunarodnoye ekonomičeskoye pravo i protsess (Akademičeskiy kurs): učechnik [Uluslararası Ekonomik Hukuk ve Süreç (Akademik Kur): ders kitabı]*, Wolters Kluwer, Moskova, 2004.

Zimmerman, M.A., *Očerki novogo mejdunarodnogo prava: Mirniy dogovor. Liga Natsiy. Postoyannaya Palata Mejdunarodnogo Suda [Yeni bir uluslararası hukuk denemesi: Barış antlaşmaları. Milletler Cemiyeti. Uluslararası Adalet Divanı Daimi Mahkemesi]*, 2. B., Plamya Yayınevi, Prague, 1923.

MAKALELER

Ago R., “Commentaire du project d'article 30 sur la responsabilite international des etats”, *Annuaire de l'Institut de droit international*, C. 2, par. 21, 1979, ss.

Ansary, T., “The New UN Convention on Migrant Workers in the Light of the German and Turkish Experience”, *International Migration Review (İMR)*, 25(4), 1991, ss. 831-847.

Arbatov Andrey, Naumkin Vladimir, “Opasnost rasprostraneniya yadernogo oruziya na Bliznem Vostoke” [“Orta Doğu'da nükleer silahların yaygınlaştırılmaması

rejimine tehditler”], *Carnegie Endowment for International Peace*, C. 17, Sayı 9, Moskova, 2005, ss. 14 - 30.

Christiansen D., Powers, G.F., “Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in Post-Cold War World?”, *Economic Sanctions and the Just-War Doctrine*, ed. D. Cortright and G.A. Lopez, Boulders, Westview Press, 1995, ss. 87-106.

Cramer, P., “Recent Swedish Experiences with Targeted UN Sanctions: The Erosion of Trust in the Security Council”, *Review of the Security Council by Member States*, Ed. Erika de Wet, Andre Nollkaemper, Antwerpen - Oxford - New York, 2003, ss. 81 – 97.

Crawford, James, “The Relationship between Sanctions and Countermeasures”, ed. V Gowlland-Debbas, *United Nations Sanctions and International Law*, Kluwer, The Hague, 2001, ss. 57-68.

Crawford, James, “The Exception of Non-performance: Links between the Law of Treaties and the Law of State Responsibility” (Simon Olleson ile birlikte), *Australian Yearbook of International Law*, vol. 21, 2001, ss. 55-74.

Crawford, James, “The Nature and Forms of International Responsibility”, ed. M. Evans, *International Law*, OUP, Oxford, 2003, ss. 445-472.

Crawford, James, “First Report on State Responsibility”, *Un Doc A/CN.4/490/Add.5*, 22 July 1998, ss. 3 - 12.

“Finns in the United Nations”, *The Finnish UN Association*, Ed. Kimmo Kiljunen. Suomen YK-liitto ry., Helsinki, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1996, ss. 17 – 29.

Fiore T., “Ordinamento giuridico della Società degli Stati; il diritto internazionale codificato e la sua sanzione giuridica”, 1890, Moskova

Üniversitesinde verilen konferanstan, Moskova Üniversitesi Arşivi, Moskova, Eylül 1891.

Gardam, Judith, “Necessity, Proportionality and the Use of Force by States”, *The Modern Law Review*, ed. Phoebe Okowa, 4. B., C. 69, Cambridge University Press, Temmuz 2006., ss. 675 – 687.

Glennon, M., “Sovet Bezopasnosti: v çem priçina provala?” [“Güvenlik Konseyi: Fiyaskonon sebebi nedir?”], *Rossiya v globalnoy politike [Küresel Dünyadaki Rusya]*, C. 1, № 3, Moskova, 2003, ss. 102 – 110.

Grişayeva, L.E., “Rossiya i Reforma OON” [“Rusya ve BM Reforması”], *Diplomasi Akademisi'nin Bilimsel Notları [Nauçniy Zapiski Akademiyi Nauk]*, C. 72, Moskova, 2004, ss. 71 –83.

Jackson, J., “The Great 1994 Sovereignty Debate: United States Acceptance and Implementation of the Uruguay Round Results”, *Columbia Journal of Transnational Law*, C. 36, 1998, ss. 154 – 178.

Kattan, Victor, “The Use and Abuse of Self-Defence in İnternational Law: The İsrail-Hezbollah Conflict as a Case Study”, *BRILL*, ss. 31 - 50,
http://www.victorkattan.com/cmsAdmin/uploads/YIMEL_12_Kattan_Off_Prints.pdf

Keskin, Funda, “BM ve Kuvvet Kullanma”, *Avrasya Dosyası*, C. 8, Sayı: 1, İlkbahar-2002, ss. 149 – 174.

Kirgis, F.L., “The Security Council's first fifty years”, *AJIL*, C. 89, № 3, 1995, ss. 506 – 539.

Kramer, David J., “Resetting U.S.–Russian Relations: It Takes Two”, *The Washington Quarterly*, Ocak 2010, ss. 61 – 79.
<http://csis.org/files/publication/twq10januarykramer.pdf>

Kurdyukov, G.İ., Chikov, P.V., “Pravoprimenitelnaya praktika Soveta Bezopasnosti OON” [“BM Güvenlik Konseyi’nin Yaptırım Kullanma Pratiği”], *Kazakistan Devlet Üniversitesi’nin Bilimsel Notları*, C. 142, 2002, ss. 169 – 209.

Lavrov, S., *Diplomat*, № 5, Moskova, Kasım 1998, ss. 11 – 15.

Mazower, Mark, “An International Civilization? Empire, Internationalism and Crisis of the Mid-Twentieth Century”, *The Royal Institute of International Affair*, C. 82-3, 2006, ss. 553 – 566.

<http://www.chathamhouse.org.uk/publications/ia/archive/view/-/id/2103/>

Nakashima Ellen, Mufson Steven, Pomfret John, “Google threatens to leave China after attacks on activists' e-mail”, *Washington Post Staff Writers*, 13 Ocak 2010, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/12/AR2010011203024_pf.html

Okcay, H Bülent ve Tarık Olcay, “Dış Politika Araçları”, *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler*, Ed. İdris Bal, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006, ss. 209-223.

Papastavridis E., “Interpretation of Security Council Resolutions under Chapter VII in the Aftermath of the Iraqi Crisis”, *ICLQ*, (83), 1.01. 2007.

Riphagen, W., “Special Rapporteur. State responsibility”, *Yearbook of the International Law Commission*, C. II (1), 1983, ss. 3 – 12.

Rydell. Randy, “Is the Current Nuclear Disarmament and Non-proliferation Machinery Fit for Purpose?”, *UNODA*, Royal Society, London, 21 October 2011, http://www.un.org/disarmament/content/speeches/oda-ny/rydell/2011-10-21_Remarks_Royal_Society.pdf

Sadovnikov, A., “Moskova ve Tahran işbirliğine Washington bakımından değerlendirmemeliyiz”, *Nezavisimaya Gazeta*, № 133, 02.07. 2010.

Schachter, O., “The Quasi-Judicial Role of the Security Council and the General Assembly”, *American Journal of International Law*, C. 58, № 4, 1964, ss. 960 – 965.

Şafeyi, G., “Nükleer Kontrol”, *PİR-Center Dergisi*, № 4 (74), Cilt 10, Kış 2004. <http://pircenter.org/data/publications/yki4-2004.html>

Tarasova Lena, “Prinuditelnıy merı po Ustavu OON” [“BM Antlaşması’na göre yasal zorlayıcı tedbirler”], *Observer*, 08. 2011, ss. 89 – 92.

Tuzmuhamedov, B.R., “Pravo na Silu [Güce Hak]”, *Nezavisimaya Gazeta*, 2 Temmuz 2007.

Ushakov, S.V., “İspolneniye reşeniy Ligi Natsiy i mehanizm primeneniya sanksiy” [“Milletler Cemiyeti kararlarının uygulanması ve yaptırım kararlarının kullanım mekanizması”], *MZMP*, № 1, Moskova, 2008, ss. 117 – 124.

Vadapalas, V.A., “Osuçestvleniye mejdunarodno-pravobıh sanksiy” [“Uluslararası Hukuk Yaptırımların Gerçekleştirilmesi”], *Sovetskiy yejegovodnik mejdunarodnogo prava* [*Uluslararası Hukuk Soviyet Yıllık Kitabı*], C. 43, Moskova, 1988, ss. 64 – 84.

Valki, László, “Does International Law Contain Sanctions?”, *De Rolando Eotvos nominate. Sec. Jurid*, C. 21, Annales Univ. Sci., Budapest, 1979, ss. 255 – 275.

Yeltsin, B., “Rossiya protiv novıh protivostotaniy” [“Yeni Cepheleşmeye Karşı Olan Rusya”], *Rossiyskaya Gazeta*, 24 Ekim 1995.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BELGELERİ

- BM, Genel Kurul, UN/A/CN4/318/Add.3
- BM, Güvenlik Konseyi, A/RES/58/4
- BM, Güvenlik Konseyi, A/RES/377, 3 Kasım 1950.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/144, 19 Temmuz 1960.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/232, 16 Aralık 1966.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/253, 29 Mayıs 1968.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/277, 18 Mart 1970.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/418, 4 Kasım 1977.
- BM, Genel Kurul Kararı, A/CN.4/366/Add.1., 1983.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/660, 2 Ağustos 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/661, 6 Ağustos 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/662, 9 Ağustos 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/665, 25 Ağustos 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/670, 25 Eylül 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/678, 29 Kasım 1990.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/687, 3 Nisan 1991.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/731, 21 Ocak 1992.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/733, 23 Ocak 1992.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/748, 31 Mart 1992.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/751, 24 Nisan 1992.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/757, 30 Mayıs 1992.
- BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/777, 19 Eylül 1992.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/787, 16 Kasım 1992.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/883, 11 Kasım 1993.

BM, Genel Kurul, A/RES/49/60, 9 Aralık 1994.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/943, 23 Eylül 1994.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1031, 15 Aralık 1995.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1054, 26 Nisan 1996.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1079, 15 Kasım 1996.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1120, 14 Temmuz 1997.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1176, 24 Haziran 1998.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1192, 28 Ağustos 1998.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1221, 12 Ocak 1999.

BM, Güvenlik Konseyi, S/1999/1292, 29 Ocak 1999.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1267, 15 Ekim 1999.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1298, 17 Mayıs 2000.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1306, 5 Temmuz 2000.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1333, 19 Aralık 2000.

BM, Uluslararası Hukuk Komisyonu, A/56/10, 24 Ekim 2001.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1342, 7 Mart 2001.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1359, 29 Haziran 2001.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1368, 12 Eylül 2001.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1373, 28 Eylül 2001.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1390, 16 Ocak 2002.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1440, 24 Ekim 2002.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1455, 17 Ocak 2003.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1478, 6 Mayıs 2003.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1532, 12 Mart 2004.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1560, 14 Eylül 2004.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/979, 21 Aralık 2004.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1636, 31 Aralık 2005.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1591, 29 Mart 2005.

BM, Genel Kurul, A/60/L.1, 24 Ekim 2005.

BM, Genel Kurul, ST/ADM/SER.B/668, 2006.

BM, Genel Kurul, A/60/650, 12 Ocak 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/2006/22, 17 Ocak 2006.

BM, Genel Kurul, A/60/887-S/2006/331, 14 Haziran 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1696, 31 Temmuz 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1701, 11 Ağustos 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1721, 1 Kasım 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1730, 19 Aralık 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1737, 23 Aralık 2006.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1739, 10 Ocak 2007.

BM, Genel Kurul, A/AC.182/L.114/Rev, 9 Şubat 2007.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1744, 20 Şubat 2007.

BM, Genel Kurul Kararı, A/AC.182/L.114/Rev.2, 16 Ekim 2007.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1816, 2 Haziran 2008.

BM, Güvenlik Konseyi, S/RES/1929, 2010.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.barichev.ru/arhiv/oon121.htm

<http://ec.europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?userinput=common%20foreign%20security%20policy>

www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc

<http://fletcher.tufts.edu>

<http://www.fpif.org/pdf/gac/0210unres.pdf>

<http://www.ft.com/cms/s/ad30ff60-6d0f-11da-90c2-0000779e2340.html>

www.globallawbooks.org

<http://www.globalpolicy.org>

http://www.icj-cij.org/homepage/ru/files/sum_1948-1991.pdf

<http://www.iriney.ru/legal/001.htm>

<http://www.kremlin.ru>

<http://www.mid.ru>

<http://www.nationalsecurity.ru/library/00014/00014part4.htm>

www.rau.su

<http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/00641/index.html?lang=en>

<http://www.smartsanctions.se>

<http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/osnovnyih-polojeniy-kontseptsii-vneshney.html>

<http://www.un.org>

<http://www.watsoninstitute.org>

[президент.pdf](#)

ÖZET

Salikhov, Rushan, Birleşmiş Milletler'in Yaptırım Kararları ve Rusya Federasyonu'nun Yaptırım Konusundaki Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Funda Keskin, 148 s.

Birleşmiş Milletler, barışı koruma ve uluslararası güvenlik ve devletler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan evrensel uluslararası bir örgüttür. Kuruluşundan günümüze kadar geçen zamana rağmen BM hala, uluslararası sorunları önleyebilme yeteneğini sorgulanan tartışmaların merkezindedir.

BM Antlaşması'na göre, Güvenlik Konseyi (BM daimi siyasi organı), uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğu taşımaktadır. Konsey, uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümünü bulmak, devletler arasındaki askeri çatışmaları önlemek, uluslararası barışı bozan eylemlerin önüne geçmek ve barışı yeniden korumak konusunda geniş yetkilere sahiptir. Konsey, ihlalcı devlete karşı ekonomik, diplomatik ve siyasi tedbirler alabilir, yani yaptırım kararı onaylayabilir.

Rusya Federasyonu, Birleşmiş Milletler'i kuran devletlerden biridir. Rusya, konumu itibariyle büyük ölçüde uluslararası sorunların çözüm yolunu ve uluslararası ilişkisinin oluşmasını belirlemektedir. "Soğuk Savaş sonrası" döneminde BM, Rusya'nın ulusal çıkarlarını savunma konusunda önemli bir uluslararası örgüt haline gelmiştir. 1990'larda gerçekleşen karmaşık iç siyasi süreçler ve uluslararası alanda siyasi etkisinin zayıflaması nedeniyle Rusya, BM çerçevesinde alınan kararları etkileme konusunda potansiyeli zayıflamıştır. Ancak Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde önemli konularda kendi pozisyonunu duyurmak için birkaç avantaja hala sahiptir. Örgütteki Rusya'nın etkisini belirleyici etken, BM Antlaşması'nda tesbit edilen Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelik ve "veto" hakkıdır.

Anahtar Sözcükler: Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi, Rusya Federasyonu, uluslararası barış ve güvenlik, yaptırım, veto.

ABSTARCT

Salikhov, Rushan, The Sanction Decisions of the United Nations and the Sanctions Policy of the Russian Federation, Master Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Funda Keskin, 148 p.

The United Nations is the universal international organization created with a view of peacekeeping and the international security and development of cooperation between the states. Despite elapsed time between, UN is in the center of the arguments which about interrogate its preventive ability about international problems already.

According to the UN Charter, the Security Council (the main permanent political organ of the UN) has the primary responsibility for maintaining international peace and security. The Council possesses broad powers in peaceful settlement of the international disputes: prevention of the military conflicts between states, the cessation of acts of aggression and other breaches of the peace and to restore international peace. The Council can take measures which will limit economic, diplomatic and politic possibilities of the violator, i.e. can approve the sanction decision.

Russian Federation is one of the founders of the United Nations. Russia with its position largely determined the course of solving international problems and the formation of the international relations. In the "post-Cold War" period the UN has been remaining an important international institution, where Russia could defend its national interests. During the 1990s, due to the complex domestic political processes and the sharp weakening of its political influence, Russia lost some real potential to influence the decisions taken in the framework of the UN. However, Russia certainly has a great opportunity to express its position on the UN Security Council on a number of important issues. Key determinant of Russia's influence in the Organization is the status of the permanent member of the Council, fixed in the UN Charter, and the right of veto.

Key Words: United Nations, Security Council, Russian Federation, international peace and security, sanction, veto.